

Nationale Strategie voor toepassing van de Gemeenschappelijke Marktordening voor groenten en fruit in Nederland

- met aanpassingen ten behoeve van vervanging van het milieukader, wijziging van de eisen aan het operationeel programma en wijzigingen op het gebied van crisispreventie en crisisbeheer -

Periode 2017 - 2020

Voorwoord

Sinds de hervorming van de Gemeenschappelijke Marktordening (GMO) voor groenten en fruit in 1996 kunnen producentenorganisaties met steun van de Europese Unie activiteiten ontplooiën op het gebied van milieu, kwaliteit, biologische productie, energiebesparing, marketing, promotie en productinnovatie. Om deze activiteiten effectiever te laten plaatsvinden, moeten de lidstaten, sinds de hervorming van 2007, een Nationale Strategie opstellen. In 2015-2016 is een nieuwe Nationale Strategie opgesteld voor de periode van 2017-2020, die is gebaseerd op een evaluatie van het functioneren van de operationele programma's in de voorgaande periode en een sterke zwakte analyse van de huidige groente- en fruitsector. Het vormt de basis voor de operationele programma's, die de producentenorganisaties kunnen opstellen voor de komende jaren en indienen voor subsidiering.

In de beleidsbrief tuinbouw van oktober 2013 was aangekondigd de nieuwe Nationale Strategie vooral in te zetten op productvernieuwing en marktontwikkeling, naast verduurzaming en marketing. In deze strategie is beoogd de beschikbare GMO-middelen beter en effectiever voor deze doelen te kunnen gebruiken door de strategie te richten op versterking van de afzetstructuur, marktgericht produceren en verdere verduurzaming.

De nieuwe Nationale Strategie voor Nederland is tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Economische Zaken, de rechtsvoorganger van het huidige Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, en afgestemd met de sector. Na de inwerkingtreding van de nieuwe Nationale Strategie is echter [gebleken dat een aantal van de algemene eisen die in de nieuwe strategie aan de operationele programma's worden gesteld onvoldoende duidelijk of moeilijk uitvoerbaar zijn voor de producentenorganisaties](#). Dit betrof met name de eis dat een project een vernieuwend karakter dient te hebben ('[vernieuwingseis](#)', zie paragraaf 5.3). Daarop is met de sector overlegd hoe tot een werkbare invulling van deze eis te komen. Het resultaat van het overleg met de sector is dat een aantal zaken in de nationale Regeling uitvoering GMO groenten en fruit aanvullend is verduidelijkt en dat een aantal uitgaven alsnog in aanmerking komt voor subsidie indien passend binnen een project. Voor zover nodig om met deze aanpassingen aan de nationale regelgeving rekening te houden dient ook de Nationale Strategie aangepast te worden.

Een andere reden om de Nationale Strategie aan te passen betreft de vervanging van het nationale milieukader. Het nationaal milieukader maakt onderdeel uit van de nationale strategie maar dient apart ter toetsing aan de Europese Commissie te worden voorgelegd. Pas nadat de Europese Commissie heeft aangegeven geen bezwaar te hebben tegen het voorgelegde milieukader kan deze in de nationale strategie en de nationale regelgeving worden opgenomen en ten uitvoer gelegd. Als gevolg van de herziening van Verordening (EU) nr. 543/2011 in 2016-2017, die ook gevolgen heeft voor de voorschriften ten aanzien van het milieukader, was het niet mogelijk om het nieuwe milieukader gelijktijdig met de overige onderdelen van de Nationale Strategie vast te stellen en van toepassing te laten zijn vanaf 1 januari 2017. Inmiddels heeft Nederland een positieve reactie op het nieuwe milieukader van de Europese Commissie mogen ontvangen (op 3 mei 2018) en kan het oude milieukader worden vervangen.

De Nationale Strategie dient verder te worden aangepast om uitvoering te geven aan een aantal nieuwe mogelijkheden die met de zogeheten ‘Omnibus-verordening’ (Verordening (EU) nr. 2017/2393) van 13 december 2017 in de Europese regelgeving zijn gecreëerd op het gebied van crisispreventie en crisisbeheer, deze nieuwe mogelijkheden zijn in augustus 2018 geïmplementeerd in de Gedelegeerde Verordening (EU) 2017/891 en Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892.

Tenslotte dienen de verwijzingen in de Nationale Strategie naar de Europese regelgeving nog te worden aangepast. Sinds de vaststelling van de Nationale Strategie in juli 2016 is de verordening van de Europese Commissie waarmee de Europese regelgeving rond de GMO groenten en fruit verder wordt uitgewerkt, Verordening (EU) nr. 543/2011, vervangen door twee nieuwe verordeningen, Gedelegeerde Verordening (EU) 2017/891 en Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892. Omdat deze Nationale Strategie tot stand is gekomen onder Verordening (EU) nr. 543/2011, zal naar die verordening worden verwezen in relatie tot de voorgeschreven evaluatie van de oude strategie en de SWOT-analyse die voor de totstandkoming zijn uitgevoerd. Voor de goede orde zijn de corresponderende artikelen uit de huidige Europese verordeningen opgenomen. In relatie tot de operationele programma’s die onder de Nationale Strategie kunnen worden ingediend en de maatregelen die daartoe tot de beschikking staan zal wel worden verwezen naar de Europese verordeningen uit 2017.

Den Haag, 3 juli 2018

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	9
1. Inleiding.....	11
1.1 Context	11
1.2 Doelstelling.....	11
1.3 Structuur en inhoud	12
2. Evaluatie operationele programma's.....	13
2.1 Inleiding.....	13
2.2 Gebruik van de subsidieregeling	13
2.3 Gebruik van en behoefte aan de acht afzonderlijke maatregelen.....	17
2.4 Effecten ofwel impact van de duurzame operationele programma's van de producentenorganisaties	18
2.5 Doeltreffendheid en efficiëntie van de in operationele programma's opgenomen maatregelen	19
2.6 Algemene conclusies Nationale Strategie 2009 – 2015	20
3. Ontwikkelingen in de groenten- en fruitsector.....	22
3.1 Glasgroenten	22
3.1.1 Structuur van de sector	22
3.1.2 Productiewaarde en export.....	24
3.1.3 Biologische glastuinbouw.....	25
3.1.4 Energieverbruik en CO ₂	26
3.1.5 Gewasbescherming	27
3.1.6 Leidingwaterverbruik	28
3.1.7 Arbeid	29
3.1.8 Kosten en opbrengsten	30
3.1.9 Slotbeschouwing	31
3.2 Vollegrondsgroenten.....	32
3.2.1. Structuur van de sector	32
3.2.2 Productiewaarde en export.....	34
3.2.3 Biologische vollegrondsgroenteteelt.....	35

3.2.4	Arbeid	36
3.2.5	Kosten en opbrengsten	37
3.2.6	Slotbeschouwing	38
3.3	Fruit	39
3.3.1	Structuur van de sector	39
3.3.2	Productiewaarde en export.....	41
3.3.3	Biologische fruitteelt	42
3.3.4	Gewasbescherming	43
3.3.5	Leidingwaterverbruik	44
3.3.6	Arbeid	45
3.3.7	Kosten en opbrengsten	46
3.3.8	Slotbeschouwing	47
3.4	Champignons.....	48
3.4.1	Structuur van de sector	48
3.4.2	Productiewaarde van de sector.....	49
4.	Prioritaire behoeften en strategische doelen	50
4.1	SWOT-analyse.....	50
4.1.1	Sterke en zwakke punten	50
4.1.2	Kansen en bedreigingen	52
4.2	Prioritaire behoeften en strategische doelen	54
4.3	Samenhang strategische doelen en GMO-doelstellingen	60
4.4	Beschikbare maatregelen en acties.....	62
5.	Eisen aan operationele programma's	68
5.1	Inhoud en coherentie	68
5.1.1	Visie van de producentenorganisatie.....	69
5.1.2	Beschrijving van de uitgangssituatie en SWOT-analyse	69
5.1.3	Beschrijving van de doelen.....	70
5.1.4	Gedetailleerde beschrijving en plan per strategische doel.....	70
5.2	Collectiviteit.....	72
5.2.1	Berekening van de financiële bijdrage van leden aan het actiefonds.....	72
5.2.2	Besteding van het actiefonds	72
5.3	Vernieuwing	73

6.	Slotbepalingen.....	75
6.1	Nationale besluiten	75
6.1.1	Duur en bereik van de Nationale Strategie	75
6.1.2	Keuze referentieperiode.....	75
6.1.3	Evenwichtseis	75
6.1.4	Keuze subsidiabele activiteiten	76
6.1.5	Bevordering consumptie groenten en fruit.....	77
6.1.6	Overgangsmaatregelen	77
6.2	Rapportageverplichtingen voor producentenorganisaties	78
6.2.1	Rapportages over de naleving van de erkenningsvoorschriften.....	79
6.2.2	Rapportage over de uitvoering van operationele programma's.....	80
6.3	Controle en evaluatiesystemen.....	81
6.3.1	Controle en evaluatiesysteem voor operationele programma's	81
6.3.2	Monitoring en evaluatie van de Nationale Strategie	82
6.4	Prestatie-indicatoren.....	83
6.5	Relatie POP-GMO groenten en fruit.....	83
6.6.	Aanwijzing van bevoegde autoriteiten en bevoegde instanties	84
Bijlage 1.	Activiteitenlijst bij strategisch doel Versterking van de afzetstructuur	85
Bijlage 2.	Activiteitenlijst bij strategisch doel Marktgericht produceren	89
Bijlage 3.	Nationaal kader voor milieuacties	93
	Appendix Niet-limitatieve lijst van subsidiabele milieuacties, inclusief motivering en specifieke voorwaarden zoals bedoeld in artikel 3, lid 1, van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892	102

Samenvatting

De Nationale Strategie voor de periode van 2017-2020 is gebaseerd op een evaluatie van het functioneren van de operationele programma's in de voorgaande periode en een sterke zwakte analyse van de groente- en fruitsector. De totstandkoming van de Nationale Strategie is afgestemd met de sector.

Uit de evaluatie blijkt dat in de afgelopen periode de totale GMO-uitgaven (op basis van 50% financiering producentenorganisatie en 50% GMO) zijn gedaald van circa 100 miljoen in 2009 naar circa 35 miljoen euro in 2014. Dit houdt verband met het wegvallen van enkele grote producentenorganisaties, de waardedaling van de afgezette productie (als grondslag voor de maximale subsidie) ten gevolge van lagere prijzen en gewijzigde subsidievoorwaarden met als gevolg lagere uitgaven voor met name milieuacties. De organisatiegraad in de glasgroententeelt is in de afgelopen periode verminderd.

Ten aanzien van het gebruik van subsidiabele maatregelen is te constateren dat de subsidie voor productieplanning binnen het totale GMO budget is gestegen. De subsidie voor afzetverbetering bedraagt jaarlijks een kwart van het totale GMO-budget, waarvan het merendeel wordt besteed aan de verwerving van vaste activa. Aan activiteiten op het gebied van afzetbevordering en communicatie is relatief weinig subsidie besteed.

De subsidie voor productkwaliteit is afgenomen, wat verband houdt met het inmiddels bereikte hoge kwaliteitsniveau. Tevens is de subsidie voor milieuacties afgenomen met name door beperking van de subsidiemogelijkheden.

De doelen uit de Nationale Strategie 2009-2015 waren te weinig specifiek en meetbaar om de effectiviteit van de operationele programma's te bepalen, zo blijkt uit de evaluatie. Het concurrentievermogen van de Nederlandse groentesector is in de periode 2000-2010 achteruit gegaan ten opzichte van het gemiddelde van de Europese Unie terwijl die van de fruitsector is gestegen volgens het LEI.

Bovenstaande bevindingen geven aanleiding om de keuzes in de Nationale Strategie te herzien en doelen scherper te formuleren.

Om de concurrentiekracht van de Nederlandse voedingstuinbouw te versterken zijn nieuwe strategische doelen gekozen in de Nationale Strategie: versterking van de afzetstructuur, marktgericht produceren en verdergaande verduurzaming. Deze omvatten de prioritaire behoeften die voortkomen uit een uitgebreide SWOT analyse van de voedingstuinbouw die is gedeeld met de sector en aansluit bij de prioriteiten en doelen van het bedrijfsleven zelf.

Het doel van versterking van de afzetstructuur is het realiseren van een krachtiger positie van primaire producenten in zowel de keten als in de markt en het realiseren van een sterkere regie van producentenorganisaties op de afzet. Dit strategische doel sluit vooral aan op de prioritaire behoeften, samenwerking tussen producenten, internationalisering, ketenverkorting en risicobeheer. Deze doelstelling kan worden gerealiseerd door een verdergaande samenwerking van primaire producenten in de bundeling van het aanbod bij producentenorganisaties en een efficiëntere logistieke organisatie van de afzet. Het gaat hierbij om verdergaande samenwerking van primaire producenten via hun producentenorganisaties in een internationale keten en markt, binnen de voorwaarden van de GMO.

Het doel van marktgericht produceren is het creëren van een grotere toegevoegde waarde per eenheid product door beter aan te sluiten bij klantvragen en consumentenwensen. Dit strategische doel sluit vooral aan op de prioritaire behoefte productinnovatie en marketing.

Een meer gedifferentieerde benadering van de markt voor groenten en fruit met onderscheid naar afzetkanaal en type consument kan de sector in de positie brengen om beter in te spelen op de vraag van consumenten naar gezonde voeding, duurzame en regionale productie en gemak. Het gaat hierbij om de inzet op nieuwe verdienmodellen die beter aansluiten bij klantvragen en consumentenwensen en waarin de creatie van toegevoegde waarden centraal staat.

Productdifferentiatie, kwaliteitsverbetering en voedselveiligheid tot en met het winkelschap zijn eveneens belangrijke onderdelen van marktgericht produceren.

Om de groente en fruit consumptie, speciaal bij jongeren, te bevorderen kunnen binnen de GMO promotieprojecten in operationele programma's worden opgenomen.

Het doel van verdergaande verduurzaming is aanzienlijk verdergaande energiebesparing en een toename van het gebruik van duurzame energiebronnen en daarnaast het gebruik van pesticiden en de emissie van pesticiden en nutriënten naar het grond- en oppervlaktewater verder te beperken door het breed toepassen van geïntegreerde gewasbescherming en uitbreiding van de biologische teelt van groente en fruit. Dit strategische doel sluit aan op de prioritaire behoefte duurzame productie.

Om de beschikbare GMO-middelen, binnen de regelgeving, beter en effectiever voor bovenstaande doelen te kunnen inzetten, zijn streefdoelen geformuleerd en zijn vernieuwing en collectiviteit belangrijke uitgangspunten voor de operationele programma's.

1. Inleiding

1.1 Context

De Gemeenschappelijke Marktordening (GMO) voor groenten en fruit beoogt het concurrentievermogen van de voedingstuinbouw te verbeteren en de verduurzaming van de productie te bevorderen door producentenorganisaties in de gelegenheid te stellen met financiële steun van de Europese Unie activiteiten te ontplooiën op het gebied van onder andere productieplanning, productkwaliteit, onderzoek, opleiding en advies, crisispreventie- en beheer en milieu. Sinds de hervorming van de GMO in 2007 zijn de afzonderlijke lidstaten verplicht om een Nationale Strategie op te stellen om deze activiteiten effectiever te laten verlopen. In de Nationale Strategie moeten de lidstaten de prioriteiten vaststellen en de meest geschikte instrumenten en acties selecteren om de doelstellingen van de GMO te realiseren. De Nationale Strategie vormt zodoende het kader waaraan de zogenoemde operationele programma's van de producentenorganisaties voor groenten en fruit moeten voldoen.

Bij het opstellen van de nieuwe Nationale Strategie heeft Nederland er voor gekozen om vooral in te zetten op die prioriteiten die de nationale beleidsdoelen versterken, namelijk op verduurzaming, productinnovatie, marketing van producten en internationale samenwerking, opdat in Nederland sterke producentenorganisaties ontstaan.¹

1.2 Doelstelling

Het doel van deze Nationale Strategie is om invulling te geven aan de Gemeenschappelijke Marktordening (GMO) voor groenten en fruit in Nederland voor de periode 2017 tot en met 2020 voor het opstellen van operationele programma's om het concurrentievermogen en de verduurzaming van de Nederlandse voedingstuinbouw te versterken.

Om de positie van de Nederlandse tuinbouw te versterken is de nieuwe focus van de Nationale Strategie gericht op drie strategische doelen: versterking van de afzetstructuur, marktgericht produceren en verdergaande verduurzaming. Binnen deze doelen kunnen operationele programma's ontwikkeld worden (Hoofdstuk 4).

De Nationale Strategie biedt tevens handvatten om tot coherente operationele programma's te komen met concrete en controleerbare doelen waarbij vernieuwing en collectiviteit de uitgangspunten zijn (Hoofdstuk 5).

¹ Deze keuze is uiteengezet in de beleidsbrief tuinbouw van het Ministerie van Economische Zaken d.d. 21 oktober 2013 (TK 32627, nr.14)

1.3 Structuur en inhoud

De structuur en inhoud van de Nationale Strategie is vastgelegd in artikel 36, lid 2 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 en artikel 55 van Verordening (EU) nr. 543/2011 en verder uitgewerkt in bijlage VII van Verordening (EU) nr. 543/2011 ([deze artikelen en bijlage zijn in 2017 vervangen door respectievelijk artikel 27 van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891, artikel 2 van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892 en bijlage I van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#)). Deze strategie dient derhalve de volgende elementen te bevatten:

- a) een analyse van de huidige situatie en de relevante ontwikkelingen in de sector groenten en fruit, onder meer op het gebied van concurrentievermogen en milieu;
- b) een analyse van de sterke en zwakke punten van de sector en de op basis daarvan benoemde prioritaire behoeften en strategische doelen;
- c) de samenhang tussen de strategische doelen en de GMO-doelstellingen en de verwachte resultaten en streefcijfers voor de strategische doelen in relatie tot de GMO-doelstellingen;
- d) de effecten van vorige operationele programma's;
- e) een beschrijving van de gekozen maatregelen in de Nationale Strategie en de ontwikkeling van een bijbehorende set prestatie-indicatoren (nationaal en/of op niveau producentenorganisatie) met streefcijfers om het effect van de maatregelen met zo weinig mogelijk inspanning te meten;
- f) de administratieve voorschriften en rapportageverplichtingen voor de producentenorganisaties voor alle typen acties/maatregelen;
- g) de aanwijzing van bevoegde autoriteiten en de bevoegde instantie;
- h) beschrijving van de controle- en evaluatiesystemen.

Naast de op basis van de Europese regelgeving verplichte elementen bevat deze strategie een apart hoofdstuk dat is gewijd aan de nieuwe eisen die Nederland aan de operationele programma's stelt teneinde de effectiviteit van de operationele programma's te bevorderen als ook de EU-conformiteit ervan te verhogen (Hoofdstuk 5).

2. Evaluatie operationele programma's

2.1 Inleiding

Voor dit onderdeel (punt 2.3 van Bijlage VII van Verordening (EU) nr. 543/2011 [\(in 2017 vervangen door bijlage I van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892\)](#) wordt voornamelijk geput uit de gegevens die naar voren zijn gekomen uit de tussentijdse evaluatie van de Nationale Strategie die in overeenstemming met artikel 127 van Verordening (EU) nr. 543/2011 [\(in 2017 vervangen door artikel 58 van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891\)](#) in 2012 is uitgevoerd.

In die tussentijdse evaluatie van de 'Nationale Strategie voor de operationele programma's van producentenorganisaties in Nederland periode 2009-2013' is nagegaan in hoeverre en hoe efficiënt en doeltreffend vooruitgang is geboekt met het nastreven van de voor de operationele programma's vastgestelde strategische doelen in de periode 2009 – 2011.² De resultaten van die evaluatie zijn naast de SWOT analyse (zie hoofdstuk 4) gebruikt om de kwaliteit van de nieuwe Nationale Strategie te verbeteren.

Aanvullend is voor dit onderdeel gebruik gemaakt van informatie van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), het betaalorgaan voor de GMO, over de ontwikkelingen met betrekking tot de erkenningen en operationele programma's over de periode 2011-2014.

Omdat voor de evaluatie van de operationele programma's is gekeken naar de periode 2009 – 2014 zijn de effecten van de tijdelijke buitengewone steunmaatregelen, die in reactie op de Russische boycot van groenten en fruit uit de EU sinds 11 augustus 2014 van kracht zijn, niet meegenomen.

2.2 Gebruik van de subsidieregeling

In tabel 2.1 wordt een overzicht gegeven van het gebruik door Nederlandse producentenorganisaties van de acht maatregelen uit de GMO in de periode 2009-2014. Deze maatregelen zijn:

1. Op productieplanning gerichte acties;
2. Op verbetering of handhaving van de productkwaliteit gerichte acties;
3. Op afzetverbetering gerichte acties;
4. Onderzoek en experimentele productie;
5. Opleidingsacties en acties ter bevordering van de toegang tot adviesdiensten;
6. Instrumenten voor crisispreventie en crisisbeheer;
7. Milieuacties;
8. Andere acties.

Volgens de tussentijdse evaluatie daalde het aantal erkende producentenorganisaties in Nederland van 21 in 2009 tot 17 in 2011. Van één producentenorganisatie werd de erkenning per 1 januari 2010 ingetrokken en de resterende afname werd veroorzaakt door een fusie tussen vier producentenorganisaties tot één producentenorganisatie. Twee producentenorganisaties zijn in de evaluatie buiten beschouwing gelaten, omdat ze bij Belgische unies van producentenorganisaties zijn aangesloten en hun operationele programma via deze unies in België indienen. Na afronding van de evaluatie is ook nog de erkenning van een tweede producentenorganisatie met terugwerkende

² Stokkers et al, 2012.

kracht tot 1 juli 2009 ingetrokken, zodat het aantal officieel erkende producentenorganisaties in Nederland in 2011 in werkelijkheid 16 bedroeg.

Volgens de RVO.nl is het aantal erkende producentenorganisaties in Nederland sinds 2011 verder gedaald naar 13 in 2015 als gevolg van een tweetal fusies waarbij vijf producentenorganisaties zijn samengegaan tot twee nieuwe producentenorganisaties. Anno 2014 zijn bij de resterende producentenorganisaties in Nederland 3.044 groente- en fruitproducenten aangesloten.³

Tabel 2.1 Overzicht van het aantal jaren gebruik van de acht subsidiabele maatregelen door producentenorganisaties in de periode 2009-2014 (elk jaar telt dus voor 1).^(*)

Producentenorganisatie	Maatregel								Totaal
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Batavia	1	1	1	0	1	1	1	1	7
Best of Four	6	6	6	2	6	6	6	6	44
BGB	4	4	4	1	4	4	4	4	29
Coforta	6	6	6	6	6	6	6	6	48
Fossa Eugenia	6	6	1	0	6	6	6	6	37
FPG	1	5	5	5	5	5	5	3	34
Funghi	1	6	6	3	6	6	6	6	40
Komosa	5	5	5	0	4	4	5	5	33
Kompany	1	1	1	1	1	1	1	1	8
Nautilus Organic	6	6	6	2	6	6	6	6	44
Schakel	6	6	6	6	6	6	6	6	48
Sunquality	3	5	5	0	5	5	5	5	33
Van Nature	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Versdirect.nl	1	4	4	4	4	4	4	4	29
Zaltbommel	6	6	6	6	6	6	6	6	48
ZON	6	6	6	5	6	6	6	6	47
Zuid Limburg	3	3	2	2	2	3	3	1	19
Totaal	64	78	72	45	76	77	78	74	564

() Een tweetal producentenorganisaties is niet in dit overzicht opgenomen. Deze producentenorganisaties dienen hun operationele programma in België in.*

Producentenorganisaties kunnen in totaal maximaal 4,1% van de waarde van de afgezette productie, die is gerealiseerd twee jaar voor het uitvoeringsjaar van hun operationele programma, aan subsidie ontvangen, op voorwaarde dat zij of hun leden zelf een gelijke financiële bijdrage leveren. In sommige gevallen kan deze eigen bijdrage op 40% worden gesteld. Voor crisismaatregelen is onder voorwaarden een extra subsidie van 0,5% mogelijk. Tabel 2.2 laat zien dat de subsidie in de periode 2009-2014 gemiddeld 3,5% bedroeg van de waarde van de afgezette productie over het referentiejaar van de deelnemende producentenorganisaties. Dit percentage is gedaald van 4,1% in 2009 naar 2,35% in 2014. De meeste subsidie is verstrekt voor het aankopen van vaste activa.

³ Wijers, 2014.

In tabel 2.2 wordt een overzicht gegeven van de totale subsidiebedragen per maatregel in de periode 2009-2014. In totaal is in deze periode ruim 441 miljoen euro aan subsidie verstrekt, waarvan 36% aan milieuacties, 24% aan op afzetverbetering gerichte acties, 15% aan op productkwaliteit gerichte acties en 15% aan op productplanning gerichte acties. Het forfaitair subsidiebedrag is een tegemoetkoming in de algemene kosten voor het gebruik van de subsidieregeling en bedraagt op grond van punt 2, onder a) van bijlage IX van Verordening (EU) nr. 543/2011 (in 2017 vervangen door bijlage III van Gedelegeerde Verordening (EU) 2017/891) 1% van het totale subsidiebedrag van een producentenorganisatie met een maximum van € 90.000 per jaar.

Tabel 2.2 Overzicht van de totale subsidiebedragen aan de acht maatregelen inclusief het forfait voor algemene kosten in de periode 2009-2014 in 1.000 euro.

Maatregel	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Totaal	% van totaal
a) Op productieplanning gerichte acties	9.094	7.245	11.938	21.760	8.184	5.720	63.941	14,49%
b) Op verbetering of handhaving van de productkwaliteit gerichte acties	17.611	11.477	13.016	10.949	5.311	7.033	65.397	14,82%
c) Op afzetverbetering gerichte acties	23.929	19.389	25.889	18.432	9.545	7.857	105.041	23,81%
d) Onderzoek en experimentele productie	1.558	474	538	248	259	744	3.821	0,87%
e) Opleidingsacties en acties ter bevordering van de toegang tot adviesdiensten	1.116	1.177	1.209	1.462	1.206	1.169	7.339	1,66%
f) Instrumenten voor crisispreventie en crisisbeheer	2.999	2.784	8.654	3.157	1.811	1.603	21.008	4,76%
g) Milieuacties	39.298	36.310	30.160	31.540	12.016	10.349	159.673	36,20%
h) Andere acties	3.696	1.904	7.176	1.480	309	354	14.919	3,38%
Subtotaal	99.301	80.760	98.580	89.028	38.641	34.829	441.139	100,00%
Forfait voor algemene kosten	1.009	896	892	882	681	563	4.923	1,12%
Totale uitgaven	100.309	81.656	99.473	89.910	39.322	35.392	446.062	
Subsidie als % omzet in voorgaande jaar	4,10%	3,80%	3,80%	3,48%	2,70%	2,35%	3,50%	

De subsidiebedragen zijn sinds 2009 gedaald van circa 100 miljoen naar circa 35 miljoen euro per jaar in 2014. Deels kan dit verschil worden verklaard door het wegvallen van enkele grote producentenorganisaties. Daarnaast is de waarde van de afgezette productie (als grondslag voor de maximale subsidie) gedaald ten gevolge van lagere prijzen, waardoor er minder middelen beschikbaar waren voor de producentenorganisaties. Gewijzigde subsidievoorwaarden hadden

lagere uitgaven voor milieufacties tot gevolg, zoals het hergebruik van meermalig fust, geënt plantmateriaal en biologische gewasbescherming.

Een belangrijk element in de evaluatie was het beoordelen van de netto-effecten van elk van de acht maatregelen als gevolg van de uitgevoerde operationele programma's. Zodoende kunnen mogelijke interacties met andere maatregelen binnen en buiten de operationele programma's en/of door externe invloeden worden geëlimineerd. Om deze netto-effecten te bepalen zijn in de evaluatie de totale Nederlandse voedingstuinbouw of afzonderlijke deelsectoren als referentie genomen, tenminste voor zover daarvoor data beschikbaar waren.

De tabellen 2.3 en 2.4 geven een indruk van het aandeel van de deelnemende producentenorganisaties in het totale areaal en de totale productie in Nederland in 2008-2013 volgens het CBS.

Tabel 2.3 Aandeel producentenorganisaties in het areaal volgens de CBS-landbouwtelling (in %) in de periode 2008-2013, weergegeven als gewogen gemiddelden per gewasgroep.

Gewasgroep	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Energie-intensieve teelten	105	106	104	102	63	60
Vollegrondsgroenten ¹⁾	36	37	38	36	39	38
Hardfruit	30	28	28	30	31	31

1) Exclusief ui.

Tabel 2.4 Aandeel producentenorganisaties in de productie volgens de CBS-landbouwtelling (in %) in de periode 2008-2013, weergegeven als gewogen gemiddelden per gewasgroep.

Gewasgroep	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Energie-intensieve teelten	95	98	97	97	75	68
Vollegrondsgroenten ¹⁾	27	24	24	28	31	34
Hardfruit	32	25	33	27	29	20

1) Exclusief ui.

Uit de tabellen 2.3 en 2.4 blijkt dat de producentenorganisaties een grote dekking hadden in het areaal (circa 100%) en de productie (circa 95%) van de energie-intensieve teelten (lees glasgroenten). Een dekkingsgraad groter dan 100% is mogelijk, omdat ook buitenlandse primaire producenten lid kunnen zijn van Nederlandse producentenorganisaties. In 2009 ging het daarbij om ongeveer 210 teeltbedrijven, voornamelijk afkomstig uit België en Duitsland. Een onafhankelijke referentie voor de energie-intensieve teelten was door de vrijwel volledige dekking helaas niet mogelijk. Bij de vollegrondsgroenten was de dekking van het areaal en de productie door de deelnemende producentenorganisaties met respectievelijk ongeveer 40% en 30% behoorlijk. Bij fruit was het aandeel van de producentenorganisaties in zowel het areaal als de productie ongeveer 30%.

Het aandeel van de producentenorganisaties in het areaal is sinds 2011 gedaald. Dit komt vooral door een afname van het areaal energie-intensieve teelten ofwel glasgroenten als gevolg van het wegvallen van enkele grote erkende producentenorganisaties. Anno 2013 zijn de aandelen voor de drie gewasgroepen als volgt: glasgroenten 60%, vollegrondsgroenten 38% en fruit 53%

2.3 Gebruik van en behoefte aan de acht afzonderlijke maatregelen

- De subsidie voor *productieplanning* is in de periode 2009-2014 gestegen van 9 tot 16% van het totale GMO-budget. Dat duidt erop dat deze maatregel (nog steeds) aansluit bij de behoeften van de producentenorganisaties.
- De subsidie voor *productkwaliteit* is in de periode 2009-2014 afgenomen van 18 tot 3% van het totale budget. De behoefte aan deze maatregel lijkt af te nemen, wat gezien het feit dat vrijwel alle producten onder kwaliteitscertificaten worden verkocht ook niet zo verwonderlijk is. Immers, de initiële investeringen voor het bereiken van dit hoge kwaliteitsniveau zijn gedaan en de kosten voor het onderhouden van dit kwaliteitsniveau zijn gewoonweg lager.
- De subsidie voor *afzetverbetering* bedraagt elk jaar 24% van het totale GMO-budget, waarvan driekwart wordt besteed aan de verwerving van vaste activa. Aan activiteiten op het gebied van afzetbevordering en communicatie (inclusief crisispreventie en -beheer) wordt relatief weinig subsidie besteed; afgezet tegen de totale productiewaarde gaat het slechts om 1,9%. Overigens worden niet alle afzet bevorderende activiteiten onder de GMO-regeling gebracht, vanwege onduidelijkheid in de interpretatie van de GMO-regelgeving. Dat geldt bijvoorbeeld voor acties die zijn ontwikkeld in overleg met de supermarkten.
- De subsidie voor *onderzoek en experimentele productie* in de periode 2009-2014 schommelt tussen 0,3% en 2,1% van het totale budget. De subsidie voor *opleiding en adviesdiensten* is toegenomen van 1,1% in 2009 naar 3,4% in 2014 van het totale GMO-budget, en de behoefte aan deze maatregel blijkt wel voortdurend aanwezig.
- De subsidie voor *crisispreventie en -beheer* is gemiddeld circa 5% van het totale budget, maar liep als gevolg van de incidentele beheersmaatregelen tijdens de EHEC-crisis in 2011 op tot 9%. Er wordt ruimschoots gebruik gemaakt van de oogstverzekering; 70% van de totale productiewaarde is verzekerd. Ondanks de beperkte openstelling qua producten en periode is in 2011 ruim 2% van het (geraamde) productievolume uit de markt genomen of groen/niet geoogst, waardoor de gevolgen van de afzetproblemen zijn beperkt.
- De subsidie voor *milieuacties* is afgenomen van 40-45% van het totale GMO-budget in 2009 en 2010 tot 31% in 2014. De belangrijkste oorzaak was de beperking van de subsidiemogelijkheden voor het hergebruik van meermalig fust, geënt plantmateriaal en biologische gewasbescherming. Bovendien zorgden de lage inkomens en slechte vermogenspositie van ondernemers de laatste jaren voor een rem op milieu-investeringen. Geplande investeringen in milieuvriendelijke technieken, die nog onvoldoende zijn ontwikkeld en/of in eerste instantie kostprijsverhogend werken, zijn minder doorgevoerd.
- De subsidie voor de categorie *andere acties* bedroeg in de periode 2009-2014 gemiddeld 3,3% van het totale budget, maar de behoefte aan deze categorie neemt steeds verder af.

2.4 Effecten ofwel impact van de duurzame operationele programma's van de producentenorganisaties

- De *hoeveelheid* door de producentenorganisaties *in de handel gebrachte producten* lag in de periode 2009-2011 bijna 200 miljoen kg ofwel ruim 7% hoger dan in de referentieperiode 2006-2008. Gerelateerd aan het totale handelsvolume groente en fruit in Nederland is het aandeel van de producentenorganisaties echter met 1,5% gestegen.
- Het *aandeel* van de hoeveelheid *producten onder specifieke kwaliteitsregelingen* als GlobalGAP, SKAL en Milieukeur is in de periode 2009-2011 onveranderd ten opzichte van de referentieperiode 2006-2008 en bedraagt gemiddeld 98%.
- De *totale waarde* van door de producentenorganisaties *in de handel gebrachte producten* lag in de periode 2009-2011 gemiddeld 90 miljoen euro ofwel 4% hoger dan in de referentieperiode 2006-2008. Gerelateerd aan de totale productiewaarde van Nederlandse groente en fruit is het aandeel van de producentenorganisaties 8 à 9 procentpunten gestegen. Er kunnen echter vraagtekens worden gesteld bij de betrouwbaarheid van deze benadering door verschillen in referentiejaar tussen de producentenorganisaties.
- Gezien de ontwikkeling van de hoeveelheid en totale waarde van door de producentenorganisaties *in de handel gebrachte producten* is de *waarde per eenheid product* (de producentenprijs) per saldo gedaald met 3% ten opzichte van de referentie.
- Het *aantal* bij een producentenorganisatie *aangesloten groente- en fruitproducenten* is in de periode 2008-2011 voortdurend gedaald als gevolg van concentratie en schaalvergroting. In de periode 2009-2011 lag het aantal aangesloten leden gemiddeld 12% lager dan in de referentieperiode 2006-2008. Deze ontwikkeling is vrijwel overeenkomstig de landelijke trend.
- Het totale *areaal groente en fruit van de leden* van de producentenorganisaties is gedaald van gemiddeld 32.500 ha in de referentieperiode 2006-2008 naar 27.000 ha in de periode 2012-2013. Landelijk is het areaal groente en fruit vrijwel onveranderd gebleven. Dit is voor een deel het gevolg van de lagere organisatiegraad.
- De *prijsfluctuatie van groente en fruit* van de Nederlandse producentenorganisaties bedroeg in de periode 2009-2011 ongeveer 20%. Dat is vergelijkbaar met de prijsschommelingen van verse groente en fruit uit Nederland en Spanje in de periode 2005-2010, maar bijna het dubbele van de fluctuatie in Frankrijk en Italië. Een verklaring voor dit verschil is de grote afhankelijkheid van Nederland en Spanje van de export.
- Het *concurrentievermogen* van de *Nederlandse producentenorganisaties* onderling, als gekenmerkt door hun aandeel in de totale productiewaarde, is in grote lijnen onveranderd. De top-3 heeft nog steeds een marktaandeel van 64%.
- Het *concurrentievermogen* van de *Nederlandse groente- en fruitsector* ten opzichte van de andere landen van de Europese Unie is wel veranderd. In de periode 2000-2010 is de Nederlandse concurrentiepositie bij verse groente verslechterd, maar bij vers fruit beduidend verbeterd ten opzichte van het Europese gemiddelde.
- De *aantrekkelijkheid* van het *lidmaatschap van een producentenorganisatie* is in de periode 2009-2013 niet verbeterd of verslechterd. Het aandeel van de leden van de producentenorganisaties in het areaal en handelsvolume groente en fruit is bij de energie-intensieve teelten echter sterk afgenomen. Dit houdt onder meer verband met de schaalvergroting van bedrijven en het als gevolg daarvan zelfstandig willen opereren in de afzet.

- Voor zover er duurzaamheidsindicatoren bekend zijn, is de *duurzaamheid van de productie* bij de leden van de producentenorganisaties niet of nauwelijks verbeterd, maar dat heeft vooral ook te maken met het al hoge niveau van duurzaamheid. Bij de directe milieueffecten is het energieverbruik van de leden in de referentieperiode niet bekend en is het verbruik van verpakkingen per kg product met 3,6% gestegen.
- Het *areaal biologische groente en fruit* bij de leden van de producentenorganisaties is absoluut weliswaar met 7,6% toegenomen, maar deze groei blijft fors achter bij de landelijke ontwikkeling. Het *areaal geïntegreerde groente- en fruitproductie* daalde absoluut gezien met 5,5%. Echter, gerelateerd aan het totale areaal groente en fruit van de aangesloten leden is het aandeel biologisch gestegen van 6,5% naar 7,5% en het aandeel geïntegreerd vrijwel onveranderd gebleven op 90%. Het aandeel biologisch plus geïntegreerd in het totale areaal groente en fruit is dus bijna 100%.

2.5 Doeltreffendheid en efficiëntie van de in operationele programma's opgenomen maatregelen

- *Onderzoek en experimentele productie*: In de periode 2009-2011 is hiervoor 2,6 miljoen euro subsidie verstrekt en het heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van 49 nieuwe technieken, procedés en/of producten. De technische en economische prestaties van deze innovaties worden echter niet verder gekwantificeerd, waardoor het netto-effect van deze maatregel niet kan worden beoordeeld.
- *Opleiding en advies*: In de periode 2009-2011 is hiervoor 3,5 miljoen euro subsidie verstrekt en daarvoor zijn bijna 70.000 opleidingsdagen verzorgd, hebben jaarlijks ruim 600 mensen een opleidingsprogramma gevolgd en hebben jaarlijks 1.200 bedrijven adviesdiensten ingeschakeld. In hoeverre dat heeft geleid tot meer kennis over duurzame productie en zodoende een beperking van milieueffecten, is vanwege het gecombineerde effect met milieufacties zonder verder onderzoek onmogelijk vast te stellen is moeilijk vast te stellen.
- *Crisispreventie en -beheer*: In de periode 2009-2011 is hiervoor 14,4 miljoen euro subsidie verstrekt. Hiervoor is jaarlijks 70% van de productiewaarde verzekerd (kosten 7 miljoen euro), is in 2011 naar schatting 2,2% van het productievolume niet/groen geoogst of uit de handel genomen (kosten 5,7 miljoen euro) en is gedurende 2.414 dagen afzetcampagne gevoerd (kosten 1,6 miljoen euro). Door de instrumenten niet/groen oogsten en uit de markt nemen van producten (gedurende een beperkte periode) open te stellen voor die producten die door de EHEC-crisis het zwaarst werden getroffen, zijn de gevolgen van de afzetproblemen beperkt en is de doeltreffendheid van deze maatregel vergroot.
- *Milieu (duurzame productie)*: In de periode 2009-2011 is hiervoor bijna 106 miljoen euro subsidie verleend. Daarvan is 52 miljoen euro besteed aan de vermindering van de afvalproductie en de verbetering van het afvalbeheer. De hoeveelheid verpakkingsmateriaal per kg product is echter toegenomen, vooral als gevolg van een toenemende consumentenvraag naar verwerkte producten en kleinverpakkingen. Over de milieueffecten van het afvalbeheer zijn geen gegevens bekend. Bijna 44 miljoen euro is besteed aan geïntegreerde productie en 1,8 miljoen euro aan biologische productie. Dat heeft geresulteerd in een aandeel van respectievelijk 90% geïntegreerd en 7,5% biologisch van het totale areaal groente en fruit van de leden van de producentenorganisaties. Ten aanzien van de overige milieueffecten, zoals bodem- en waterbescherming,

behoud van de luchtkwaliteit en de matiging van de effecten op klimaatverandering, zijn geen specifieke gegevens voor de producentenorganisaties beschikbaar.

- *Productieplanning, productkwaliteit, afzetverbetering en andere acties:* In de periode 2009-2011 is voor deze vier maatregelen samen 152 miljoen euro subsidie verstrekt. Dat heeft bijgedragen aan een toename van het handelsvolume met 180 miljoen kilo (+7,3%) en een lichte stijging van het aandeel in het totale handelsvolume groente en fruit in Nederland van 63 naar 64%. Het aandeel van het productievolume dat onder specifieke kwaliteitsregelingen als GlobalGAP, SKAL en Milieukeur valt, blijft onverminderd staan op 98%. De productiewaarde is gestegen met 90 miljoen euro (+4,0%). Door de onduidelijkheid over de referentie kan geen uitspraak worden gedaan over de verandering in het aandeel van de totale productiewaarde groente en fruit in Nederland. Over de ontwikkeling van de productiekosten zijn helaas geen gegevens.

Het netto-effect van al deze vier maatregelen samen lijkt dus beperkt te zijn.

2.6 Algemene conclusies Nationale Strategie 2009 – 2015

De vijf strategische doelen uit de Nationale Strategie 2009-2015 waren: 1) schaalvergroting; 2) duurzame productie; 3) diversiteit van het productenpakket; 4) aanpassingen aan de productie- en afzetstructuur; en 5) kostprijsverlaging. Omdat deze doelen onvoldoende Specifiek, Meetbaar en evenmin Tijdgebonden waren geformuleerd, is het niet goed mogelijk om uitspraken te doen over in hoeverre de operationele programma's aan deze doelen hebben bijgedragen.

Wel kan een uitspraak worden gedaan over de bijdrage van de operationele programma's aan de drie algemene GMO-doelstellingen, waar de vijf strategische doelen van de afgelopen strategie ook aan dienden bij te dragen:

- *Het concurrentievermogen versterken.*

De totale waarde van door de producentenorganisaties in de handel gebrachte producten is met 4% gestegen van 2.240 miljoen euro in de referentieperiode 2006-2008 tot 2.330 miljoen euro in de periode 2009-2011. Als de ontwikkeling van de productiewaarde in de Nederlandse voedingstuinbouw wordt vergeleken met die in de 28 landen van de Europese Unie, dan blijkt de Nederlandse groentesector in de periode 2000-2010 relatief slecht te presteren en de Nederlandse fruitsector beduidend beter dan het gemiddelde van de Europese Unie.

- *De aantrekkelijkheid van het lidmaatschap van producentenorganisaties verbeteren.*

Door de uitgevoerde operationele programma's in het kader van de Nationale Strategie is het lidmaatschap van de erkende producentenorganisaties niet aantrekkelijker geworden. Hier moet echter ook rekening gehouden worden met factoren die buiten de operationele programma's liggen. Het feit dat producenten de facto slechts van één producentenorganisatie lid kunnen zijn, vormt een belangrijke beperking voor producenten met diverse groente- en of fruitproducten. Dat geldt vooral voor bedrijven die actief zijn in de vollegrondsgroentesector en in mindere mate in de fruitsector. Het is dan namelijk niet altijd mogelijk om voor elke productgroep afzonderlijk de afzet via een op die productgroep gespecialiseerde producentenorganisatie te regelen. Daarnaast vormt de complexiteit van de regelgeving een belemmering voor groente- en fruitproducenten om zich bij een producentenorganisatie aan te sluiten.

- *Het milieu behouden en beschermen.*

Van het totale areaal groente en fruit van de leden van de producentenorganisaties wordt 90% geïntegreerd geteeld en 7,5% biologisch. Over de meer directe milieueffecten zijn weinig goede gegevens beschikbaar. Alleen is bekend dat de hoeveelheid verpakkingsmateriaal per kg product is toegenomen, maar over de effecten van het afvalbeheer is niets bekend.

Met name de negatieve ontwikkeling in het concurrentievermogen van de tuinbouwsector geeft aanleiding om de keuzes in de Nationale Strategie te herzien en in te zetten op andere strategische doelen.

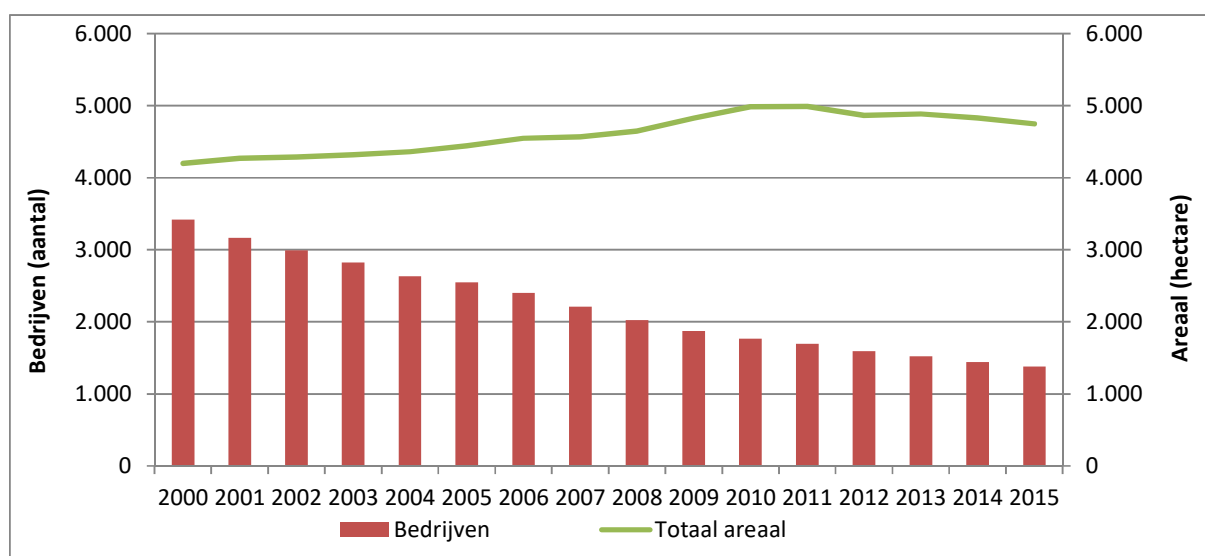
3. Ontwikkelingen in de groenten- en fruitsector

3.1 Glasgroenten

3.1.1 Structuur van de sector

Het areaal glasgroenten is sinds het jaar 2000 toegenomen tot ongeveer 5.000 hectare in 2015 (figuur 3.1) en is hiermee groter dan het areaal glassierteelt. De teelt van glasgroenten vindt in 2015 plaats op bijna 1.400 bedrijven, minder dan de helft van het aantal bedrijven dat in het jaar 2000 nog glasgroenten teelde.

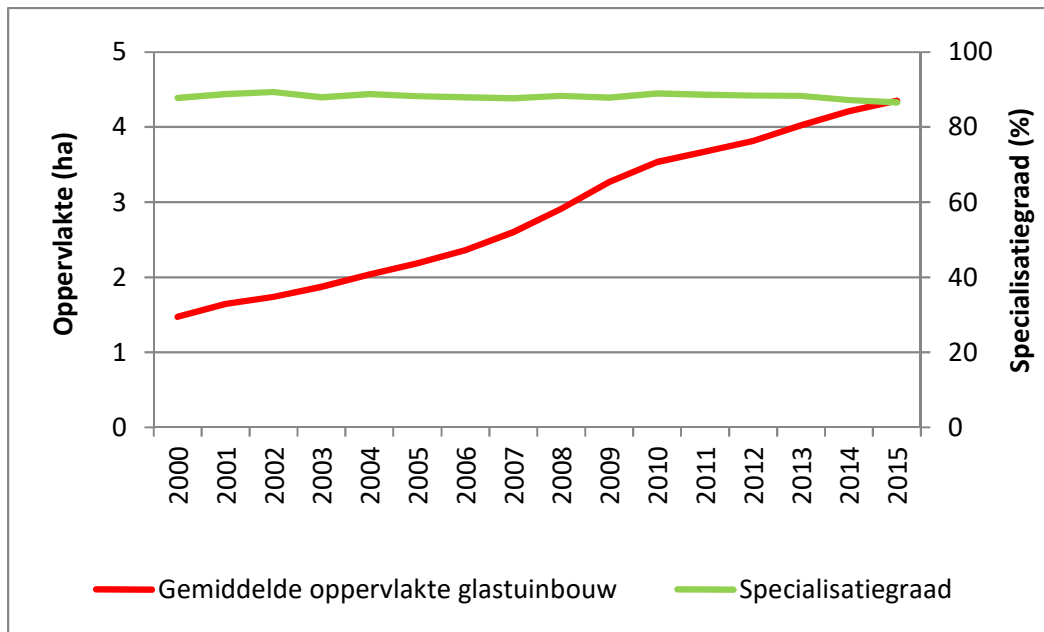
Figuur 3.1 Aantal bedrijven met glasgroenten en areaal glasgroenten, 2000 - 2015⁴

Ook in figuur 3.2 is te zien dat er sprake is van een sterke schaalvergroting. De gemiddelde bedrijfsomvang is in 15 jaar tijd vrijwel verdrievoudigd van 1,6 naar 4,4 hectare. De teelt van glasgroenten vindt voor bijna 90% plaats op gespecialiseerde glasgroentebedrijven. Dit aandeel is sinds 2000 vrijwel stabiel.

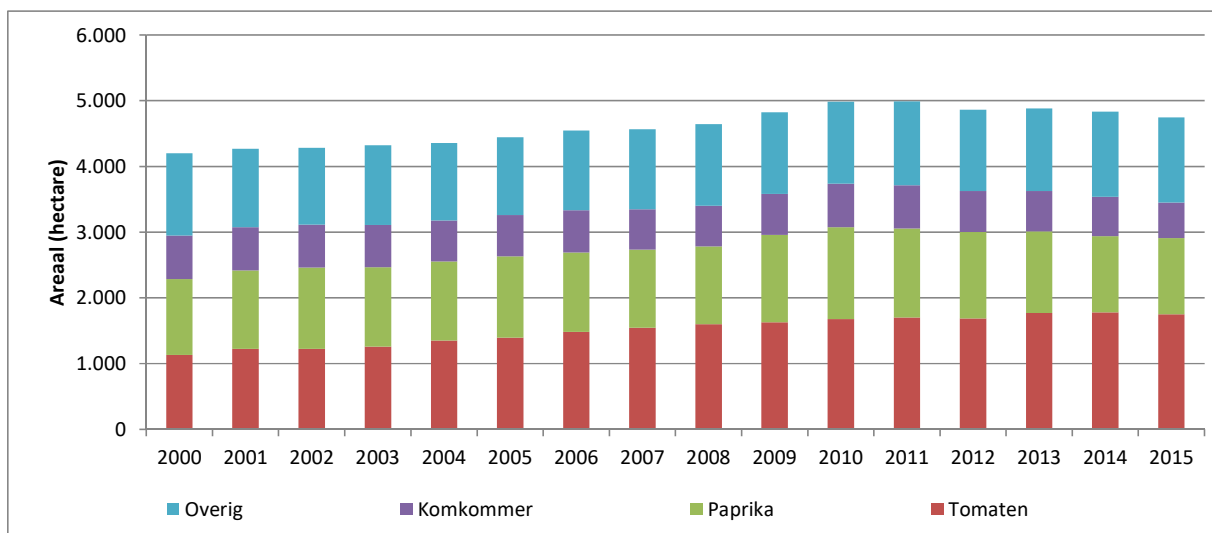
⁴ Bron: CBS Landbouwtelling

Figuur 3.2 Gemiddelde oppervlakte (ha) en specialisatiegraad glasgroentebedrijven (%), 2000 - 2015⁵

Binnen de groep glasgroenten is de tomaat het grootste gewas (figuur 3.3). Sinds het jaar 2000 is het areaal tomaten gestaag gestegen tot bijna 1.800 hectare in 2015. Het areaal paprika's laat enige schommelingen zien. In 2010 bereikte dit areaal een piek van 1.400 hectare, maar door tegenvallende bedrijfsresultaten is het areaal weer geslonken tot ongeveer 1.200 hectare in 2015.

Figuur 3.3 Areaal glasgroentegewassen (ha), 2000 - 2015⁶

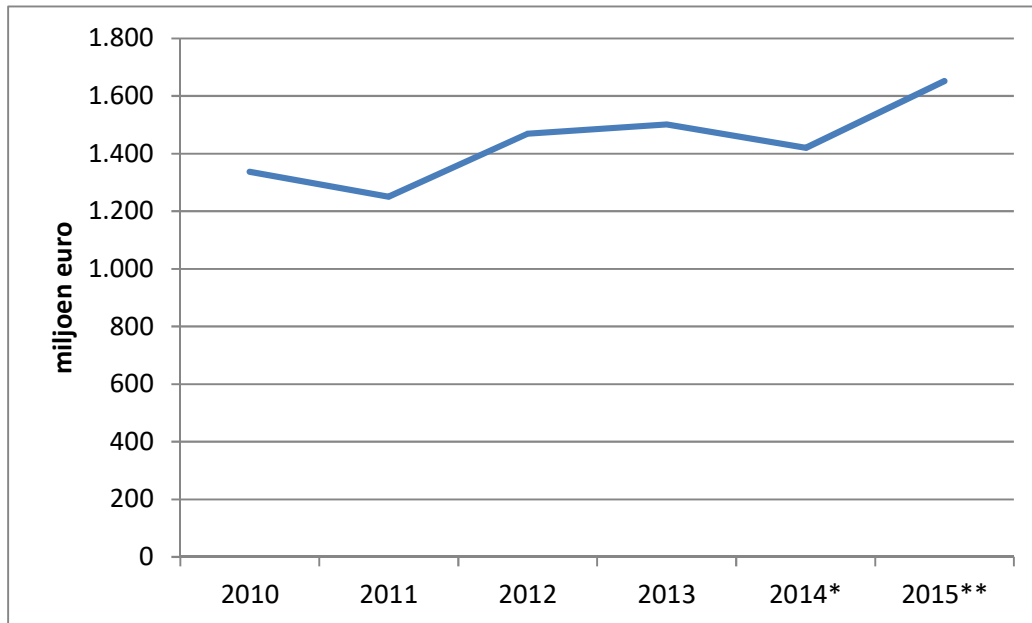
⁵ Bron: CBS Landbouwtelling; 2015 voorlopige cijfers

⁶ Bron: CBS Landbouwtelling

3.1.2 Productiewaarde en export

De productiewaarde van de glasgroentesector nam de afgelopen jaren toe tot ruim 1,6 miljard euro (figuur 3.4).

Figuur 3.4 Productiewaarde glasgroenten (mln. euro), 2010 - 2015⁷

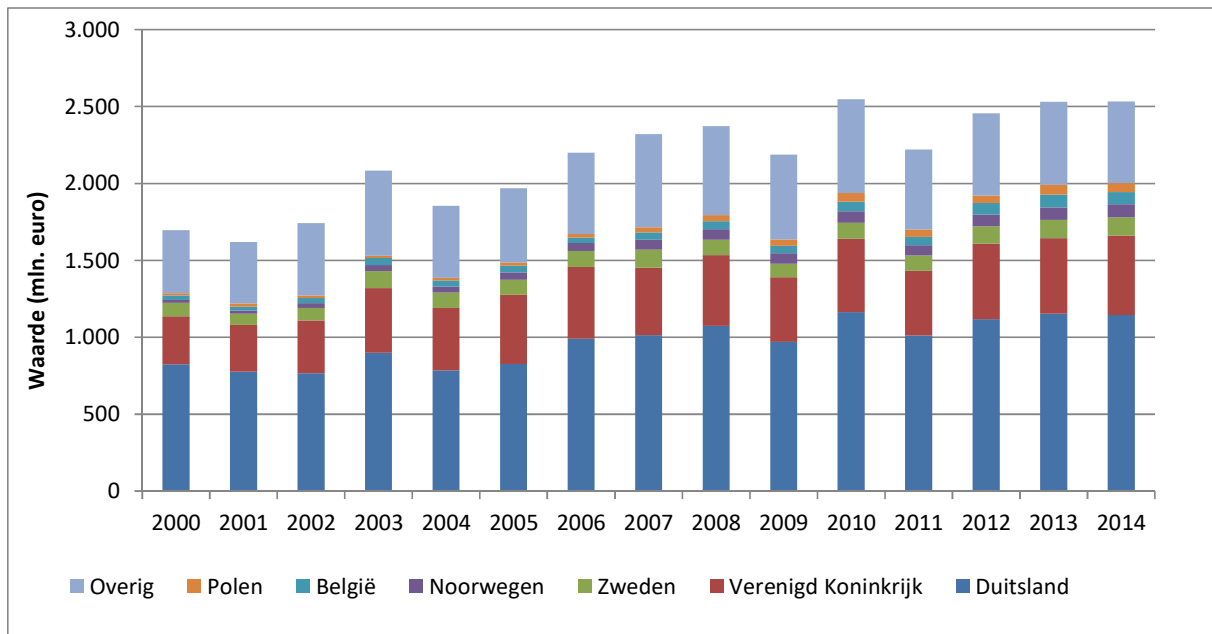

* = voorlopig, ** = raming

De productie van Nederlandse glasgroenten wordt voor een belangrijk deel geëxporteerd. De totale waarde van deze export (inclusief re-export) schommelt de laatste jaren rond de 2,5 miljard euro. De export van de belangrijkste glasgroentegewassen (komkommer, tomaat, paprika, courgette en aubergine) gaat voor ongeveer 90% naar landen binnen de EU. Figuur 3.5 laat de belangrijkste exportbestemmingen zien van deze gewassen. Het leeuwendeel van de export gaat naar Duitsland, namelijk 45% ofwel voor ruim 1 miljard euro. Van de geëxporteerde komkommers en tomaten gaat zelfs meer dan de helft naar Duitsland. Ook het Verenigd Koninkrijk neemt met een aandeel van 20% een aanzienlijk deel van de glasgroenten af.

⁷ Bron: CBS, bewerking LEI Wageningen UR

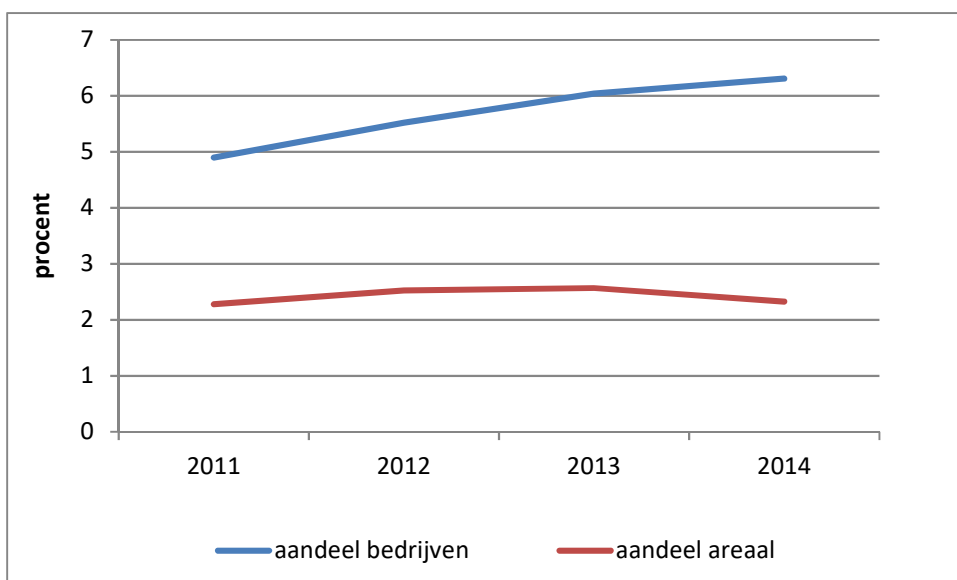
Figuur 3.5 Exportwaarde inclusief re-export (mln. euro) tomaten, paprika, komkommer, courgette en aubergine, naar belangrijkste bestemming, 2000 - 2014⁸

3.1.3 Biologische glastuinbouw

Het aandeel biologische productie in de glasgroenteteelt schommelt licht en bedroeg in de periode 2011 – 2014 ongeveer 2,4% van het totale areaal glasgroenten (figuur 3.6). Het aandeel biologisch in het totaal aantal bedrijven is gestegen van 5,0 naar 6,3% in 2014.

Figuur 3.6 Biologische bedrijven met glasgroenten: aandeel bedrijven en areaal, 2011 - 2014⁹

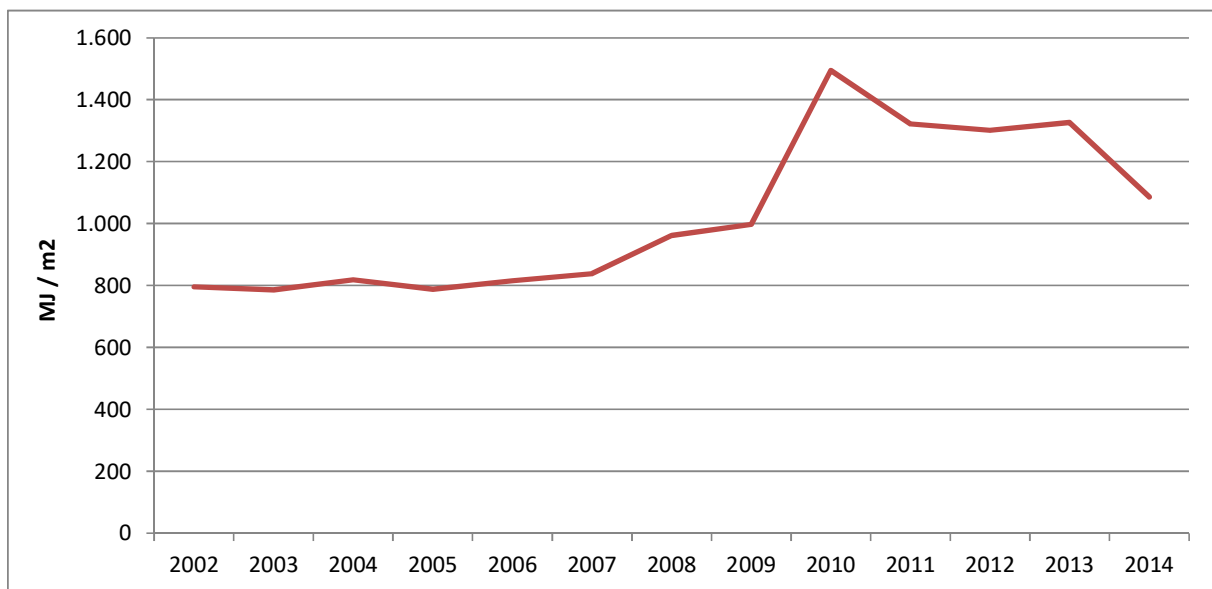
⁸ Bron: Eurostat Comext, bewerking LEI Wageningen UR

⁹ Bron: CBS Landbouwtelling

3.1.4 Energieverbruik en CO₂

In de periode 2002 - 2007 bedroeg het gemiddelde energieverbruik op glasgroentebedrijven ongeveer 800 MJ / m² (figuur 3.7). Daarna is een stijgende lijn ingezet tot een niveau van rond de 1.400 MJ / m² in de periode 2000 - 2013. Deze toename van het energieverbruik kan worden toegeschreven aan de toename van het totale wk-vermogen in de glastuinbouw. In de wk-installaties wordt gas omgezet in elektriciteit. Deze elektriciteit kan op het bedrijf zelf worden verbruikt of worden geleverd aan het elektriciteitsnet. In 2014 was echter weer sprake van een daling van het energiegebruik. Dit heeft deels te maken met een lager gasgebruik door wk-installaties als gevolg van een minder gunstige verhouding tussen de gasprijs en de elektriciteitsprijs.

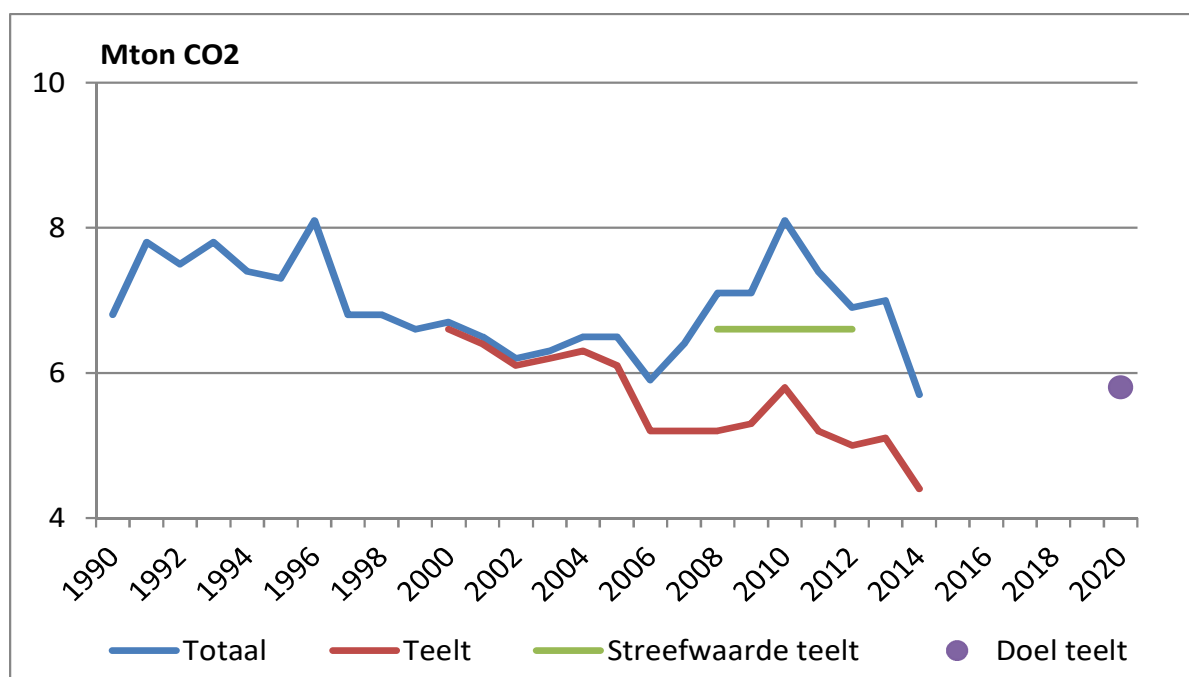
Figuur 3.7 Gemiddeld energieverbruik per bedrijf (MJ / m²) op glasgroentebedrijven, 2002 - 2014¹⁰

Figuur 3.8 laat zien dat door het hogere energieverbruik de totale CO₂-emissie door de glastuinbouw vanaf het jaar 2006 eveneens steeg tot een piek van 8 Mton in 2010 (figuur 3.8). In de jaren daarna daalde de emissie weer enigszins. Indien uitsluitend de CO₂-uitstoot als gevolg van het energieverbruik voor de teelt in ogenschouw wordt genomen, dan ligt dit onder het streefniveau voor 2020.

¹⁰ Bron: Bedrijveninformatienet

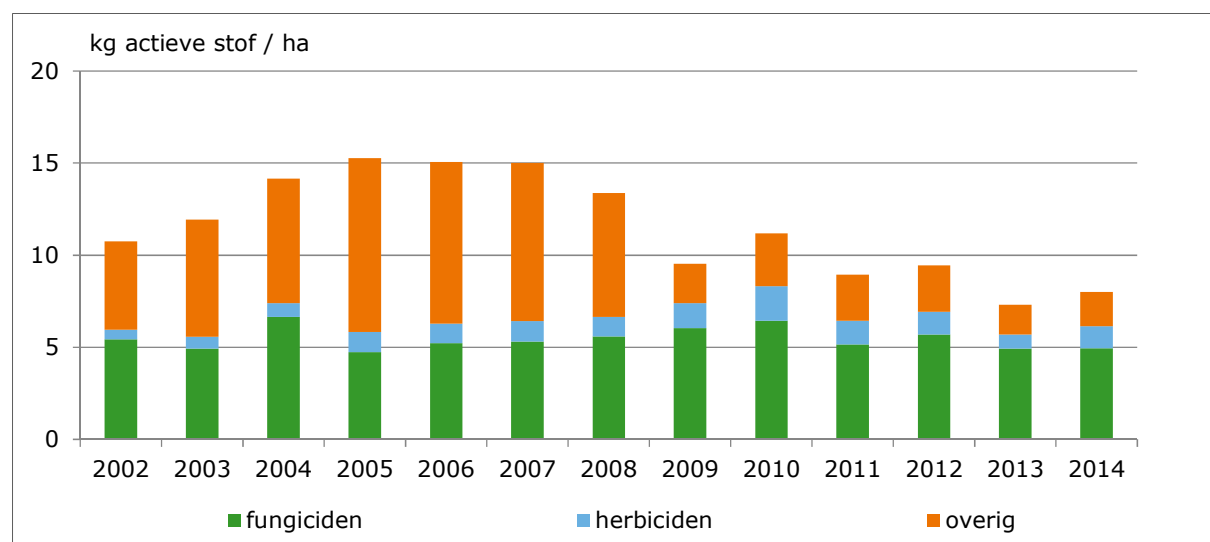
Figuur 3.8 CO2-emissie (Mton) vanuit de glastuinbouw, 1990 - 2014¹¹

3.1.5 Gewasbescherming

In de periode na 2008 is in de glasgroenteteelt minder chemische gewasbescherming toegepast dan daarvoor en de laatste jaren is het verbruik minder dan 10 kg actieve stof per hectare (figuur 3.9). Fungiciden maken ongeveer 60% uit van de totale hoeveelheid actieve stof.

Figuur 3.9 Gewasbeschermingsmiddelenverbruik in de glasgroenteteelt (kg actieve stof / ha), 2002 - 2014¹²

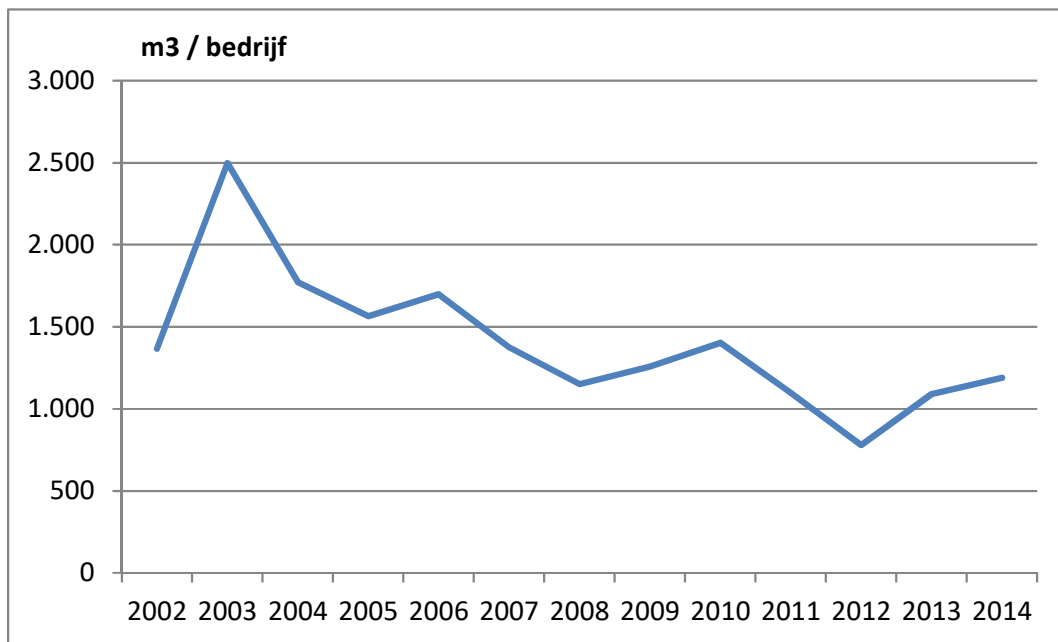
¹¹ Bron: Van der Velden, N., en P. Smit (2015) Energiemonitor van de Nederlandse glastuinbouw 2014. LEI-rapport 2015-122.

¹² Bron: Bedrijveninformatienet

3.1.6 Leidingwaterverbruik

De hoeveelheid leidingwater die op glasgroentebedrijven wordt verbruikt daalt gestaag, ondanks de toegenomen bedrijfsomvang (figuur 3.10). Dit komt vooral doordat er meer gebruik wordt gemaakt van regenwater dat wordt opgevangen in bassins.

Figuur 3.10 Leidingwaterverbruik op glasgroentebedrijven (m3 / bedrijf), 2002 - 2014¹³

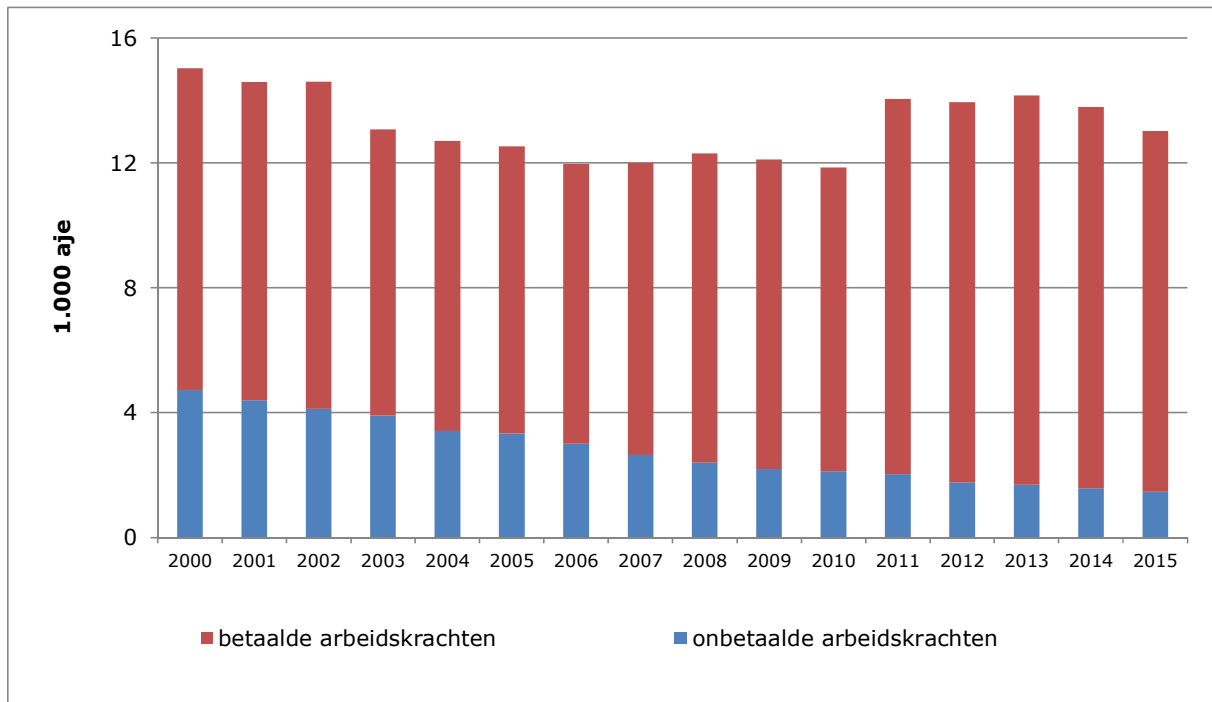

¹³ Bron: Bedrijveninformatienet

3.1.7 Arbeid

De totale arbeidsinzet op glasgroentebedrijven ligt in de periode 2010 - 2015 op een vrijwel gelijk niveau van ongeveer 14.000 arbeidsjaareenheden (aje) (figuur 3.11). Er wordt relatief steeds meer gebruik gemaakt van vreemde (betaalde) arbeidskrachten. In 2015 komt bijna 90% van de arbeidsinzet van betaalde arbeidskrachten.

Figuur 3.11 Arbeidskrachten (1.000 aje) op glasgroentebedrijven, 2000 - 2015¹⁴

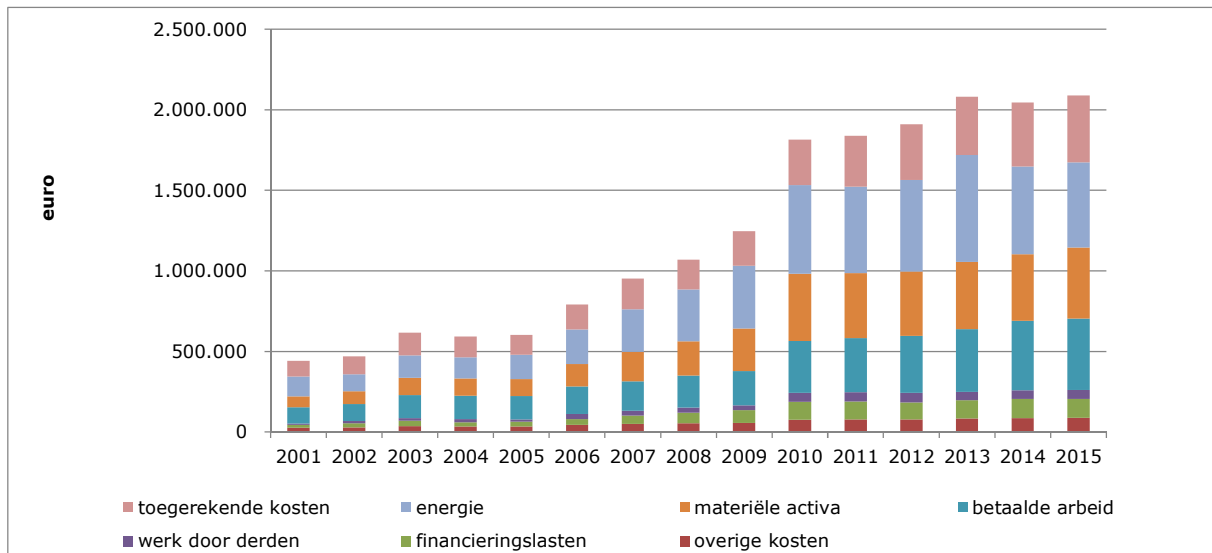

¹⁴ Bron: CBS Landbouwtelling; 2015 voorlopige cijfers

3.1.8 Kosten en opbrengsten

Hoofdzakelijk onder invloed van de schaalvergroting zijn de totale kosten per bedrijf sinds 2001 fors toegenomen tot ruim 2 miljoen euro in 2015 (figuur 3.12). De grootste kostenposten zijn de toegerekende kosten (o.a. meststoffen, gewasbescherming, plantmateriaal), betaalde arbeid en materiele activa (grotendeels afschrijvingen).

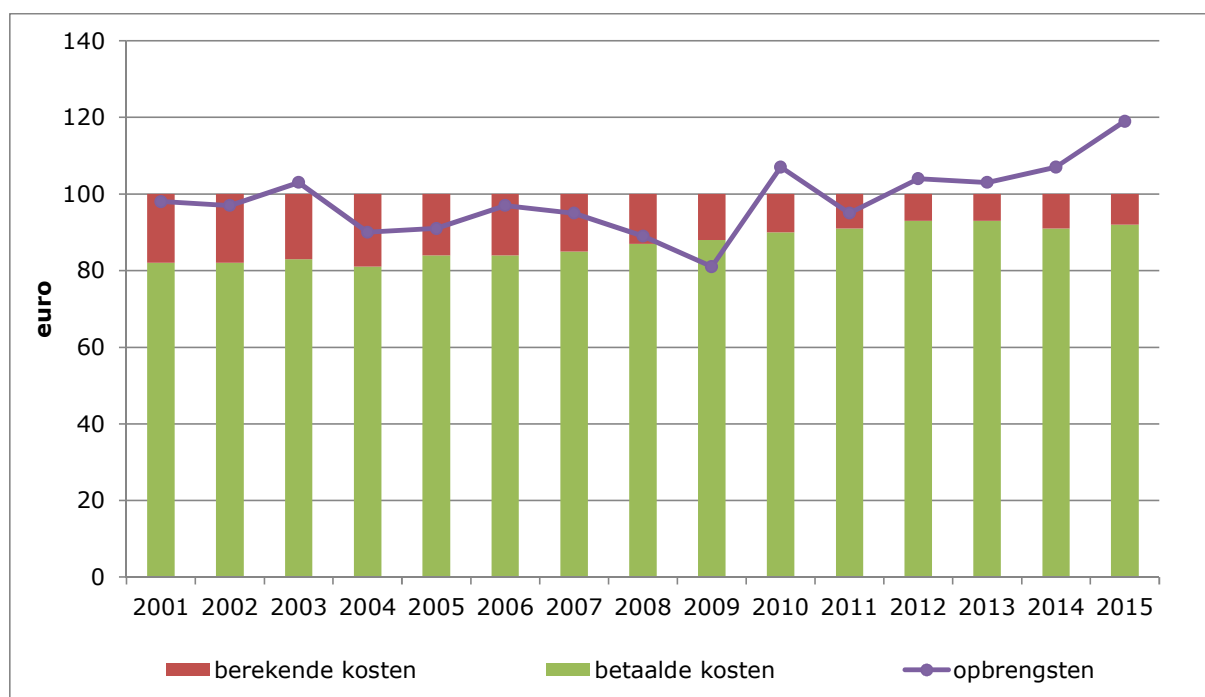
Figuur 3.12 Kosten (euro) gemiddeld per glasgroentebedrijf, 2001 - 2015¹⁵

Figuur 3.13 laat zien dat de berekende kosten voor eigen arbeid en vermogen van de ondernemer en zijn gezin op de glasgroentebedrijven zeer beperkt zijn in verhouding tot de betaalde kosten en sinds 2010 minder dan 10% van de kosten bedragen. De laatste jaren blijken de opbrengsten boven het niveau van de totale kosten te liggen. Dit betekent dat in deze jaren de ondernemer en zijn gezin een meer dan marktconforme vergoeding hebben ontvangen voor de inzet van hun eigen arbeid en eigen vermogen. Daarentegen waren in 2009 de opbrengsten zelfs onvoldoende om de betaalde kosten (inclusief afschrijvingen) te compenseren.

¹⁵ Bron: Bedrijveninformatienet; 2015 geraamde cijfers

Figuur 3.13 Opbrengsten, betaalde en berekende kosten per 100 euro kosten, 2001 - 2015¹⁶

3.1.9 Slotbeschouwing

De productiewaarde van de glasgroentesector ligt op ruim 1 miljard euro. Een belangrijk deel van deze productie wordt geëxporteerd naar landen binnen de EU, waarbij Duitsland de hoofdrol speelt. Binnen de glasgroenten vormen tomaten, paprika's en komkommers de grootste gewasgroepen.

De teelt vindt voornamelijk plaats op gespecialiseerde glasgroentebedrijven, die sinds 2000 fors in omvang zijn toegenomen. Mede hierdoor is het gemiddelde kostenniveau per bedrijf verviervoudigd. De voornaamste kostenposten zijn energie, betaalde arbeid en toegerekende kosten (plantmateriaal, meststoffen en gewasbescherming). Het opbrengstenniveau is vanaf 2012 voldoende om naast de betaalde kosten en afschrijvingen ook alle berekende kosten voor eigen arbeid en vermogen volledig te compenseren. In de periode voor 2012 was dit meestal niet het geval. De arbeidsinzet op glasgroentebedrijven wordt overwegend geleverd door vreemd personeel.

Het energieverbruik nam als gevolg van de ingebruikname van wk-installaties toe. Hiermee steeg ook de totale CO₂-emissie van de sector. De CO₂-emissie samenhangend met de teelt ligt echter wel onder de doelstelling voor het jaar 2020. Het verbruik van gewasbescherming in actieve stof per hectare is in de periode vanaf 2009 minder hoog dan in de periode daarvoor. Het areaal biologische teelt lag in de periode 2011-2014 op 2,4% van het totale areaal glasgroenten. Het waterverbruik per bedrijf laat een trendmatige daling zien als gevolg van het gebruik van regenwater als gietwater en de toename van recirculatie.

¹⁶ Bron: Bedrijveninformatienet; 2015 geraamde cijfers.

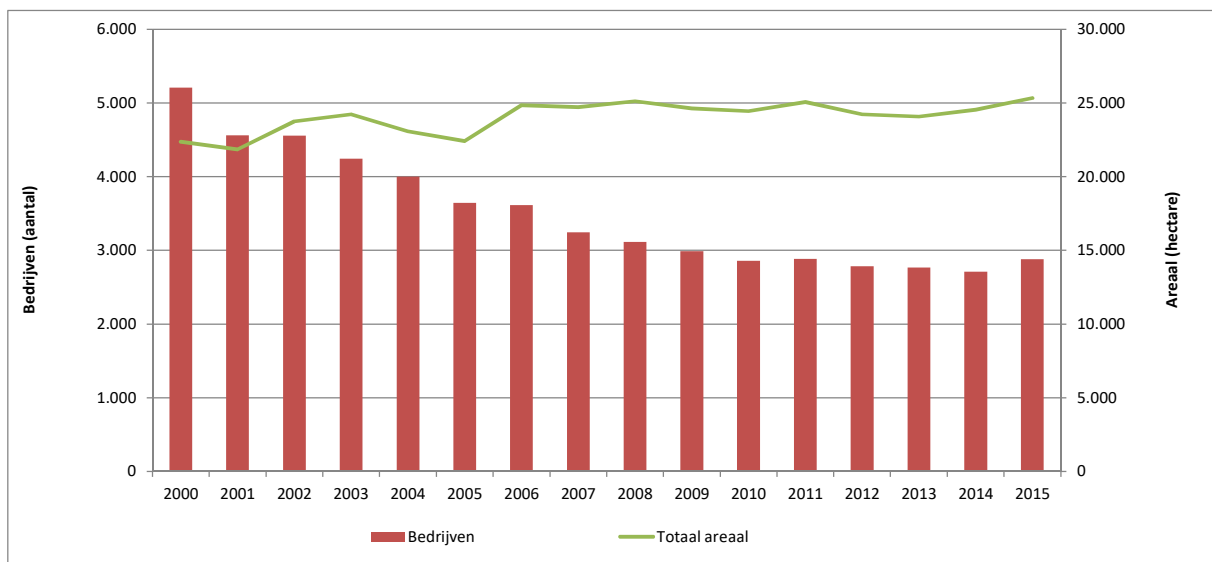
3.2 Vollegrondsgroenten

Voor de vollegrondsgroenteteelt zijn geen cijfers beschikbaar ten aanzien van het verbruik van energie, leidingwater en gewasbeschermingsmiddelen. Door de relatief geringe omvang van de steekproef van vollegrondsgroentebedrijven in de MVO-variant in het Bedrijveninformatienet van het LEI kunnen namelijk geen statistisch betrouwbare uitspraken worden gedaan.

3.2.1. Structuur van de sector

Het areaal vollegrondsgroenten is sinds 2006 vrij stabiel op 25.000 hectare (figuur 3.14). Het aantal bedrijven dat vollegrondsgroenten teelt neemt echter gestaag af en is sinds het jaar 2000 vrijwel gehalveerd.

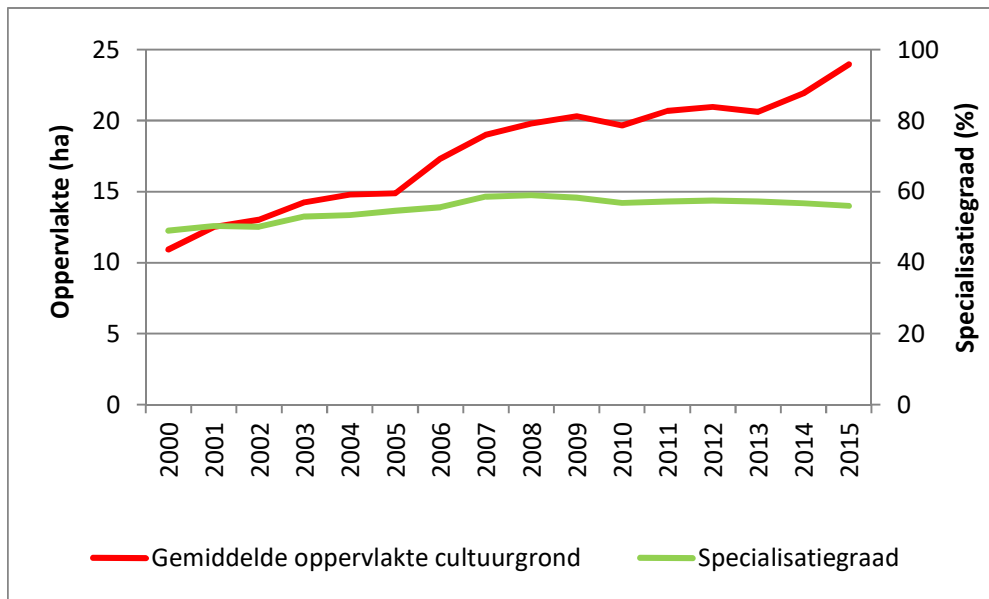
Figuur 3.14 Aantal bedrijven met vollegrondsgroenten en areaal vollegrondsgroenten, 2000 - 2015¹⁷

Het stabiele areaal in combinatie met het dalende aantal bedrijven resulteert in een behoorlijke schaalvergroting (figuur 3.15). In 2015 was een gemiddeld vollegrondsgroentebedrijf 23 hectare groot, een verdubbeling ten opzichte van het jaar 2000. Overigens vindt de teelt van vollegrondsgroenten voor bijna 60% plaats op gespecialiseerde bedrijven.

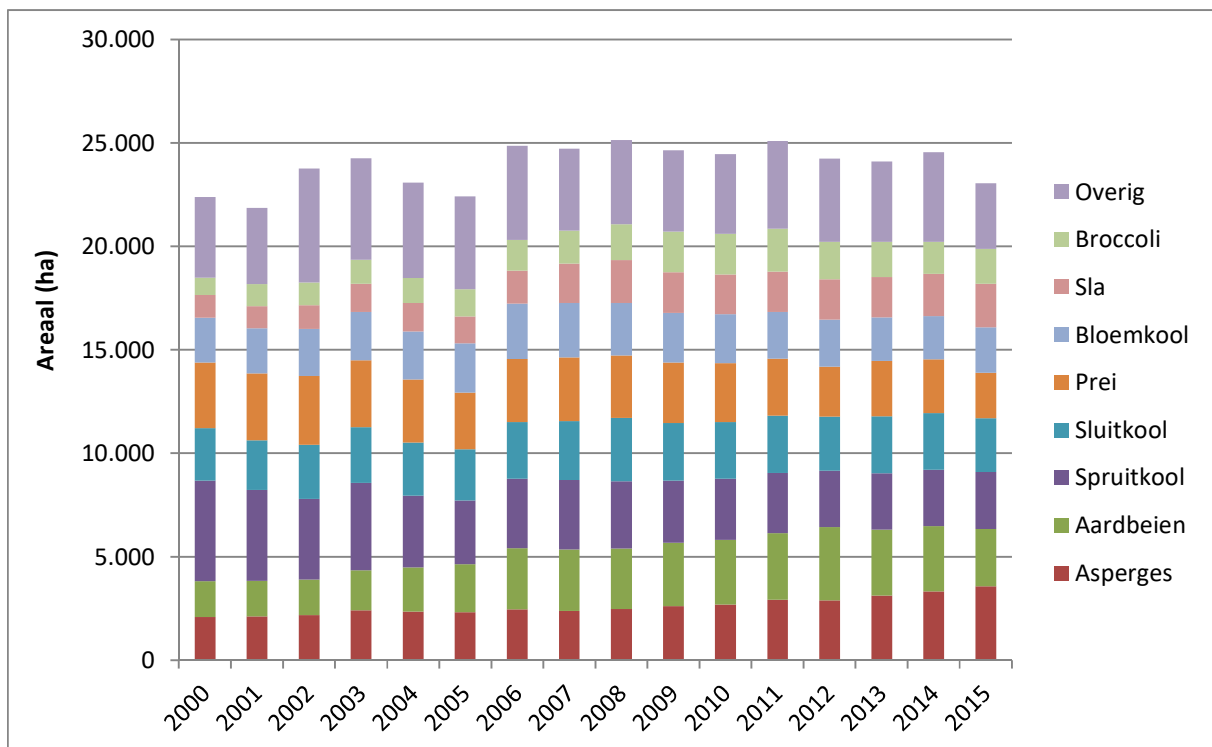
¹⁷ Bron: CBS Landbouwtelling

Figuur 3.15 Gemiddelde oppervlakte (ha) en specialisatiegraad vollegrondsgroentebedrijven (%), 2000 - 2015¹⁸

Binnen de groep vollegrondsgroenten vormen asperges sinds 2014 het grootste gewas met bijna 3.600 hectare in 2015. Daarmee is de koppositie van de aardbeien overgenomen (figuur 3.16). Andere grote stijgers sinds het jaar 2000 zijn sla en broccoli.

Figuur 3.16 Areaal vollegrondsgroentegewassen (ha), 2000 - 2015¹⁹

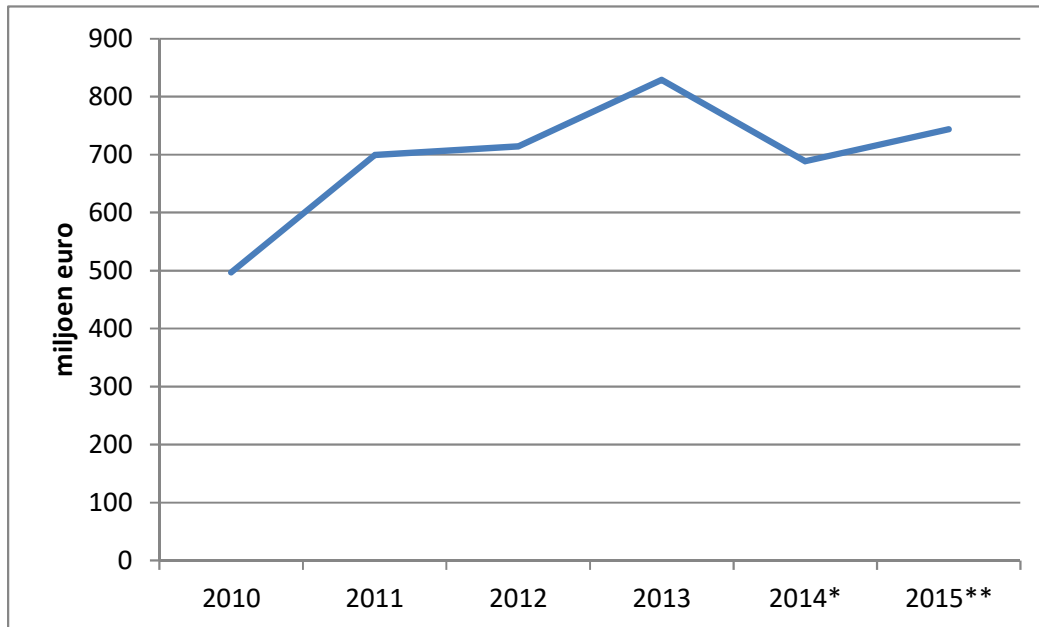
¹⁸ Bron: CBS Landbouwtelling; 2015 voorlopige cijfers.

¹⁹ Bron: CBS Landbouwtelling

3.2.2 Productiewaarde en export

De productiewaarde van de vollegrondsgroentesector bedroeg in 2010 ongeveer 500 miljoen euro en is daarna fors gestegen tot een niveau van rond de 750 miljoen euro (figuur 3.17).

Figuur 3.17 Productiewaarde vollegrondsgroenten (mln. euro), 2010 - 2015²⁰

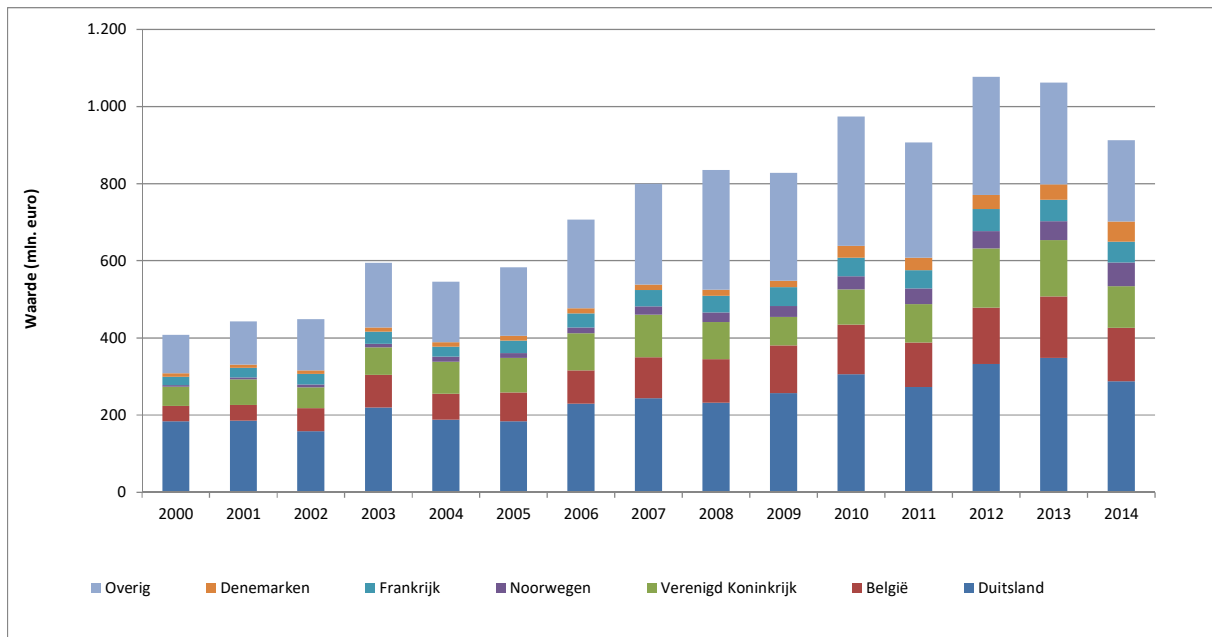

* = voorlopig, ** = raming

De exportwaarde (inclusief re-export) is sinds het jaar 2000 fors gestegen tot meer dan 1 miljard euro in de afgelopen jaren. Duitsland is met een aandeel van ruim 30% de belangrijkste exportmarkt voor vollegrondsgroenten vanuit Nederland, op enige afstand gevolgd door België en het Verenigd Koninkrijk (figuur 3.18).

²⁰ Bron: CBS, bewerking LEI Wageningen UR

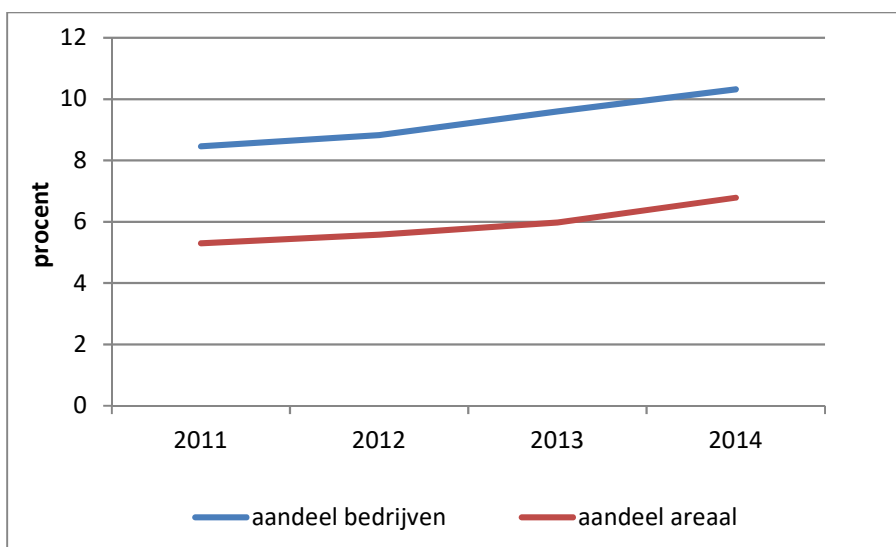
Figuur 3.18 Exportwaarde inclusief re-export (mln. euro) vollegrondsgroenten, naar belangrijkste bestemming, 2000 - 2014²¹

3.2.3 Biologische vollegrondsgroenteteelt

Het aandeel biologische productie in de vollegrondsgroenteteelt nam in de periode 2011 – 2014 gestaag toe van 5,3 naar 6,8% van het totale areaal vollegrondsgroenten (figuur 3.19). Het aandeel biologisch in het totaal aantal bedrijven ligt iets hoger en is gestegen van 8,5 naar 10,3% in 2014.

Figuur 3.19 Biologische bedrijven met vollegrondsgroenten: aandeel bedrijven en areaal, 2011-2014²²

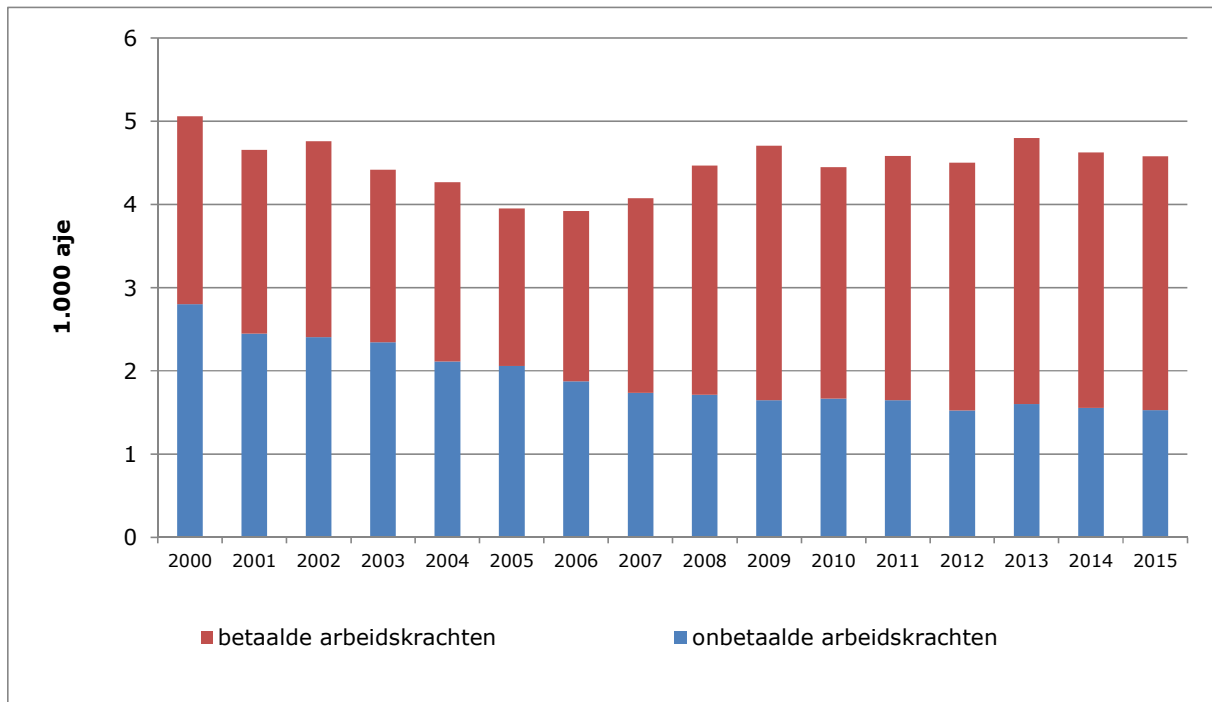
²¹ Bron: Eurostat Comext, bewerking LEI Wageningen UR

²² Bron: CBS Landbouwtelling.

3.2.4 Arbeid

De totale arbeidsinzet op vollegrondsgroentebedrijven bedroeg in de periode 2000 - 2015 gemiddeld ongeveer 4.500 arbeidsjaareenheden (aje) (figuur 3.20). Door de schaalvergroting is de arbeidsinzet van vreemd personeel (betaalde krachten) toegenomen. In 2015 komt ongeveer 2/3 van de arbeid voor rekening van betaalde arbeidskrachten.

Figuur 3.20 Arbeidskrachten (1.000 aje) op vollegrondsgroentebedrijven, 2000 - 2015²³

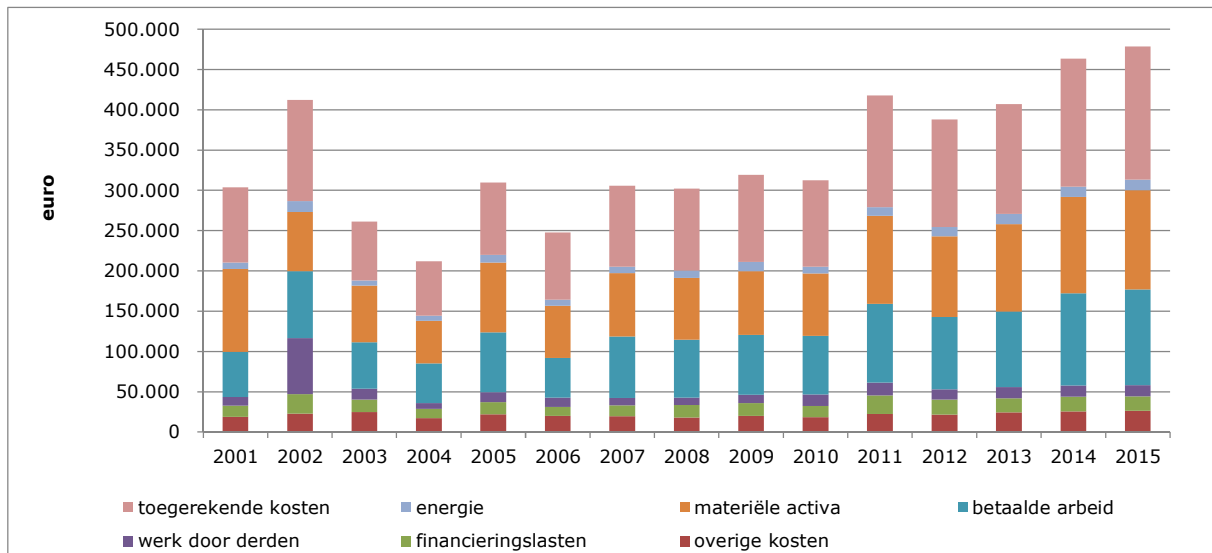

²³ Bron: CBS Landbouwtelling; 2015 voorlopige cijfers

3.2.5 Kosten en opbrengsten

De betaalde kosten en afschrijvingen zijn sinds 2004 fors gestegen en bedroegen in 2015 gemiddeld ruim 450.000 euro per bedrijf (figuur 3.21). Hiervan bestaat ongeveer 35% uit toegerekende kosten, met name voor plantgoed en zaai­zaad. Daarnaast vormen ook betaalde arbeid en materiele activa (voornamelijk afschrijvingen) grote kostenposten.

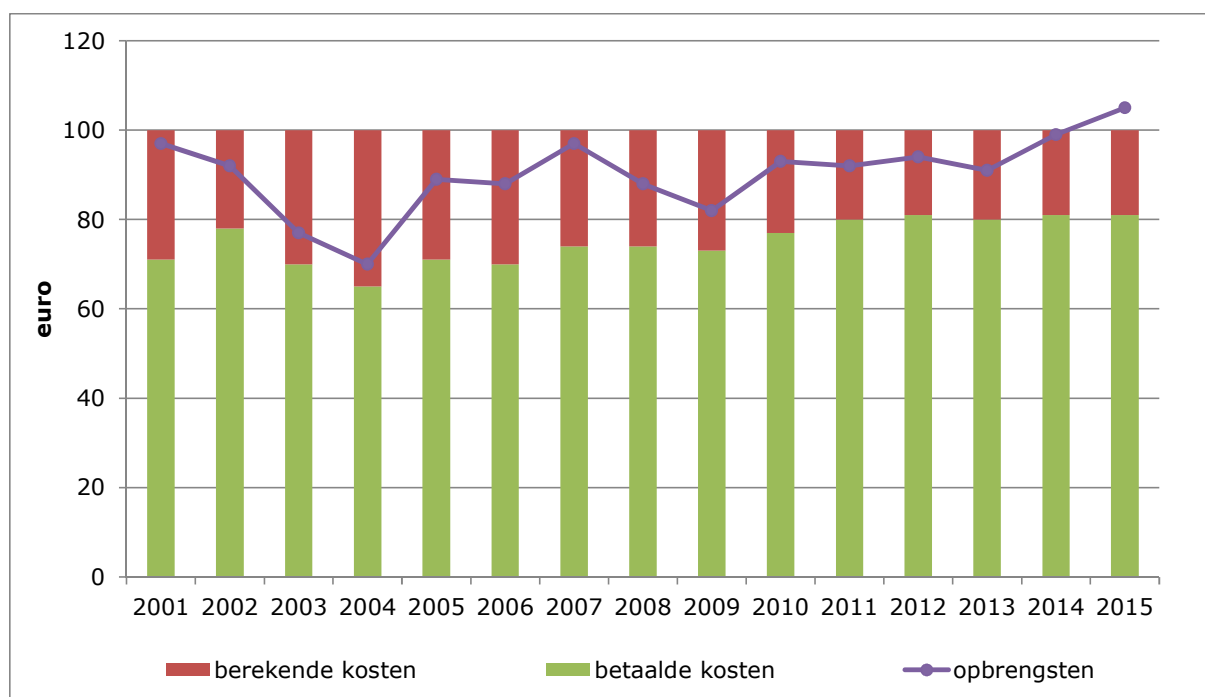
Figuur 3.21 Kosten (euro) gemiddeld per vollegrondsgroentebedrijf, 2001 - 2015²⁴

Figuur 3.22 laat zien dat de opbrengsten in de jaren 2000 – 2014 wel voldoende waren om alle betaalde kosten inclusief afschrijvingen te dekken, maar onvoldoende om ook de berekende kosten voor eigen arbeid en vermogen te compenseren. De afgelopen jaren lag de rentabiliteit van de vollegrondsgroentebedrijven tussen de 90 en 100%. Volgens de ramingen wordt 2015 financieel het beste jaar van deze eeuw met een rentabiliteit van boven de 100%!

²⁴ Bron: Bedrijveninformatienet; 2015 geraamde cijfers

Figuur 3.22 Opbrengsten, betaalde en berekende kosten per 100 euro kosten, 2001 - 2015²⁵

3.2.6 Slotbeschouwing

In de vollegrondsgroentesector wordt een productiewaarde van ongeveer 400 miljoen euro gerealiseerd. Een groot deel wordt geëxporteerd, waarbij naast Duitsland ook België en het Verenigd Koninkrijk substantiële afnemers zijn.

Het areaal vollegrondsgroenten is vrij stabiel met 25.000 hectare. De gemiddelde bedrijfsomvang is echter sinds 2000 verdubbeld. In vrijwel alle jaren was de rentabiliteit minder dan 100%, maar is sinds 2010 niet meer onder de 90% gezakt. Derhalve zijn de opbrengsten onvoldoende voor een marktconforme vergoeding voor eigen arbeid en vermogen. Echter, in 2015 wordt voor het eerst deze eeuw een rentabiliteit van boven de 100% verwacht. De arbeidsinzet op de bedrijven wordt voor 2/3 door vreemd personeel geleverd. De voornaamste kostenposten zijn daarom ook betaalde arbeid en daarnaast afschrijvingen en toegerekende kosten voor plantmateriaal. Het areaal biologische teelt is in de periode 2011 – 2014 gestegen naar bijna 7% van het totale areaal vollegrondsgroenten.

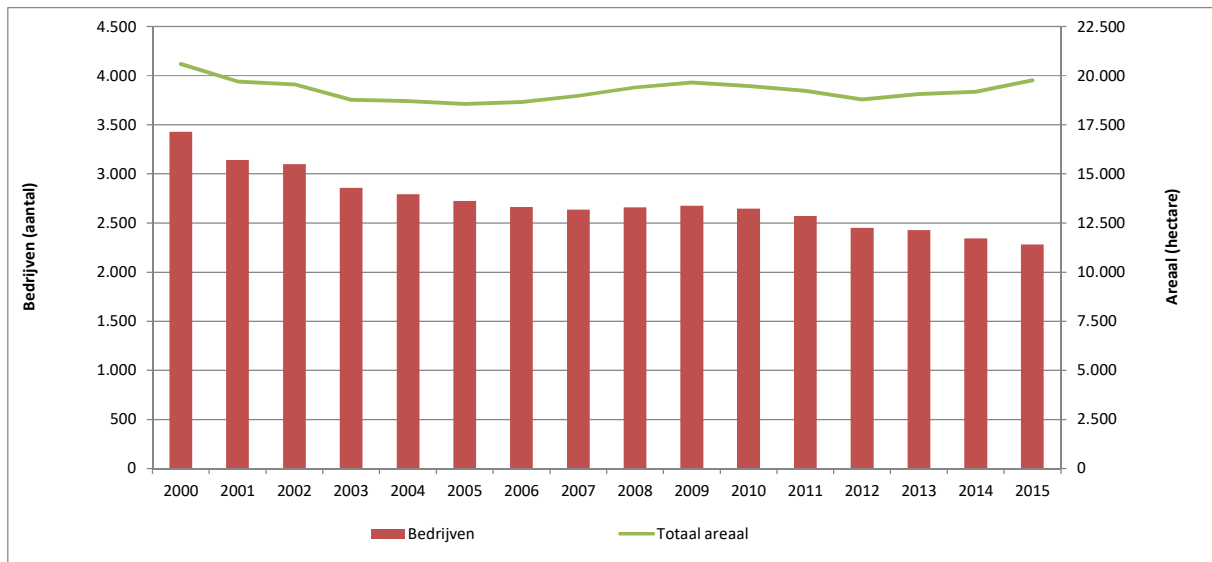
²⁵ Bron: Bedrijveninformatienet; 2015 geraamde cijfers.

3.3 Fruit

3.3.1 Structuur van de sector

Het areaal fruitteelt schommelt al jaren rond de 19.000 hectare (figuur 3.23). Het aantal bedrijven dat fruit teelt is echter sinds 2000 met ongeveer 1.000 afgenomen tot 2.300 bedrijven in 2015.

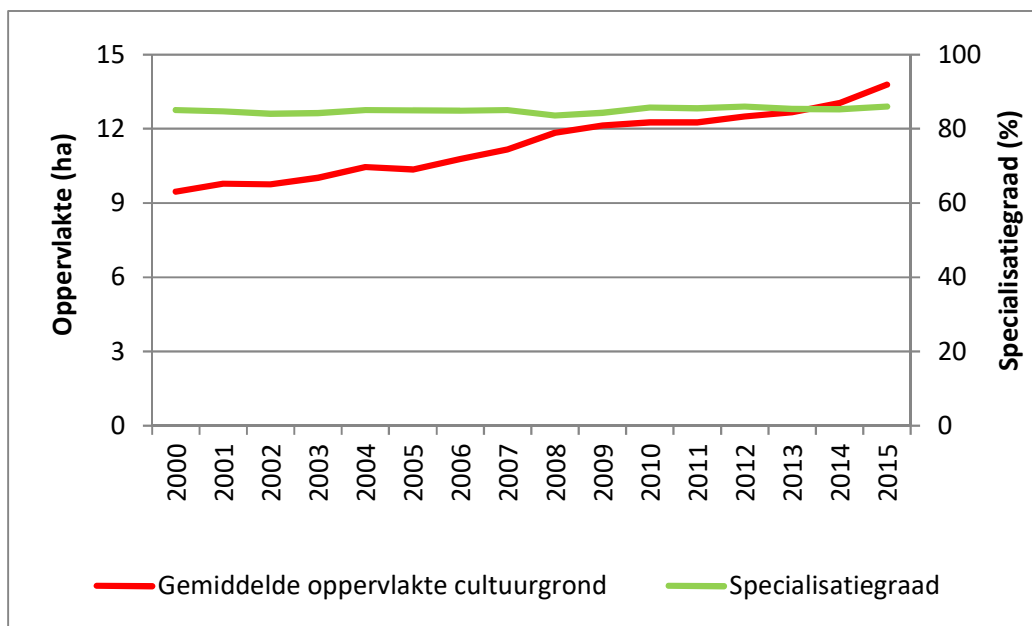
Figuur 3.23 Aantal bedrijven met fruitteelt en areaal fruitteelt, 2000 - 2015²⁶

Figuur 3.24 laat deze schaalvergroting ook zien. De gemiddelde bedrijfsomvang van de fruitbedrijven is in de periode 2000 – 2015 gestegen van 10 naar 14 hectare. Van het totale areaal fruit wordt 86% op gespecialiseerde fruitbedrijven geteeld. Dit aandeel is sinds 2000 vrijwel onveranderd.

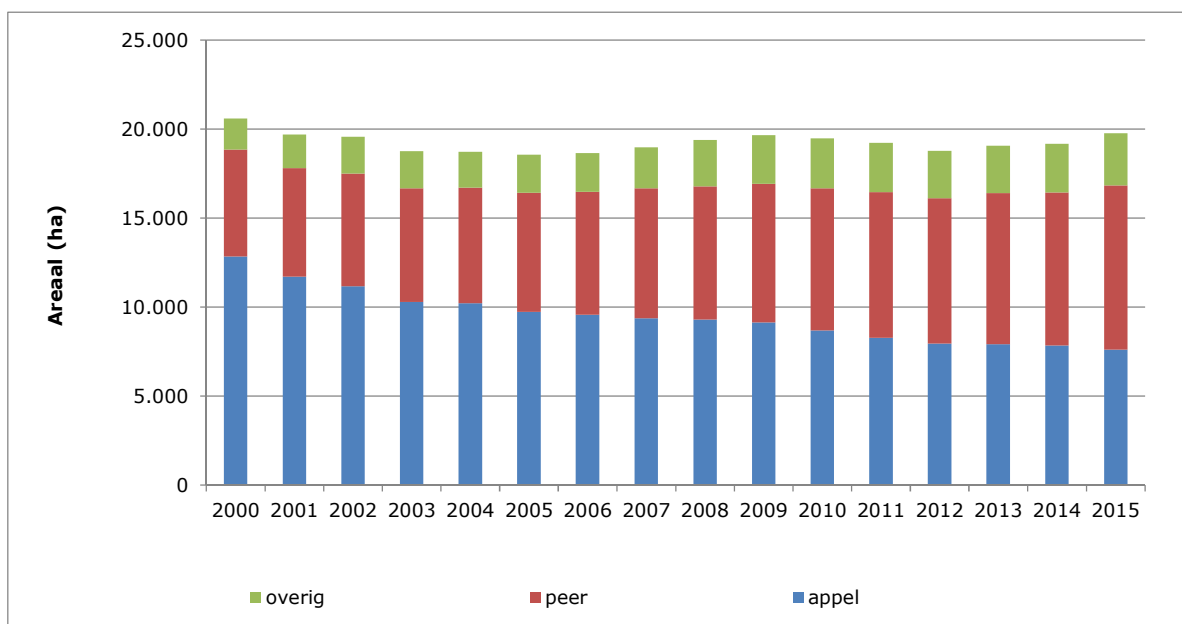
²⁶ Bron: CBS Landbouwtelling

Figuur 3.24 Gemiddelde oppervlakte (ha) en specialisatiegraad fruitteeltbedrijven (%), 2000 - 2015²⁷

Binnen de fruitteeltsector was de appel lange tijd het meest geteelde gewas (figuur 3.25). In de periode 2000- 2015 is het areaal peren echter fors gegroeid ten koste van het areaal appels als gevolg van de betere economische perspectieven voor de perenteelt. In 2012 is de peer qua areaal de appel voorbijgestreefd en anno 2015 worden er 9.200 hectare peren en 7.600 hectare appels geteeld . Het areaal overig fruit (kleinfruit) is tot 2008 sterk gestegen en is sindsdien redelijk stabiel gebleven met een lichte stijging in 2015 tot 2.900 hectare.

Figuur 3.25 Areaal fruitgewassen (ha), 2000 – 2015²⁸

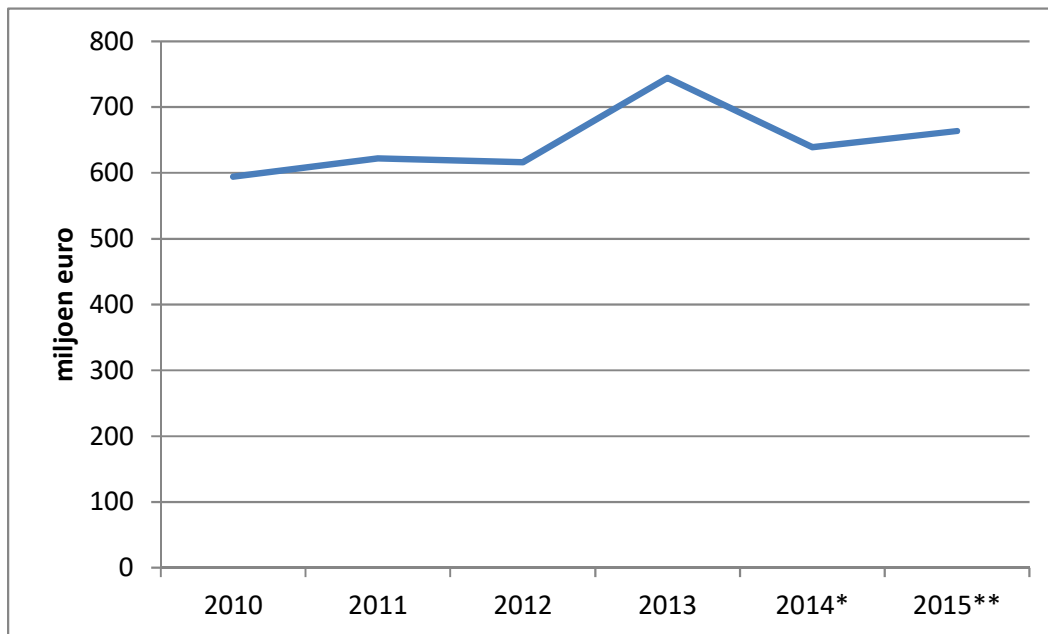
²⁷ Bron: CBS Landbouwtelling; 2015 voorlopige cijfers

²⁸ Bron: CBS Landbouwtelling

3.3.2 Productiewaarde en export

De productiewaarde van de fruitsector schommelde in de periode 2010 – 2015 tussen de 600 en 700 miljoen euro. In 2013 werd een niveau van bijna 750 miljoen euro gerealiseerd (figuur 3.26).

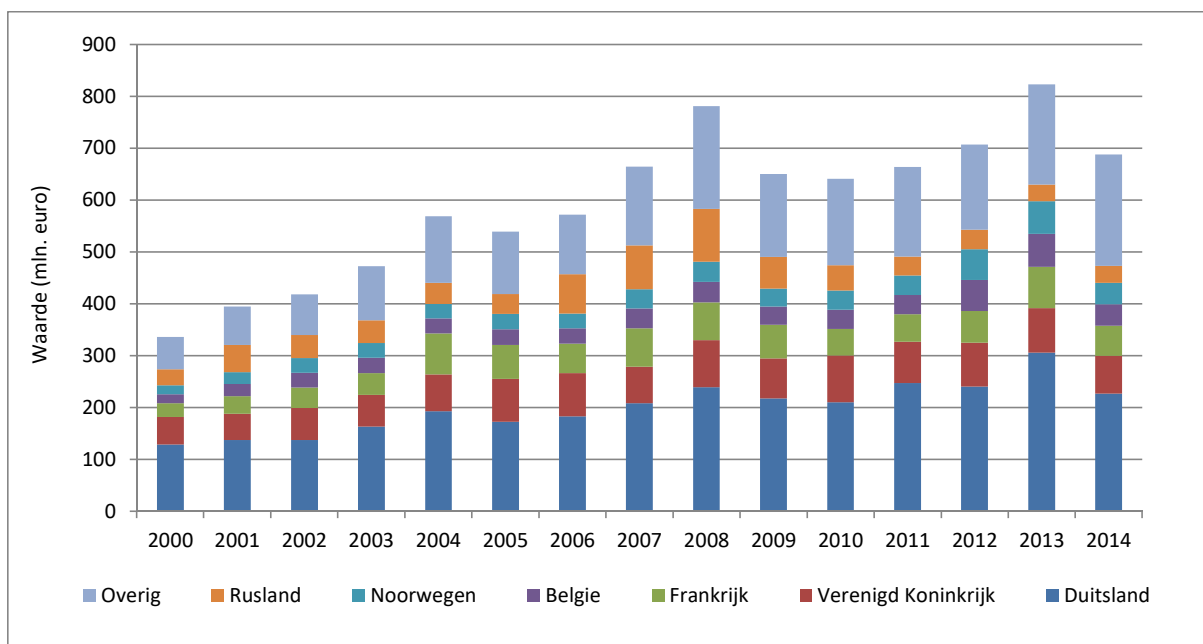
Figuur 3.26 Productiewaarde van vers fruit (mln. euro), 2010 - 2015²⁹

De exportwaarde (inclusief re-export) is sinds het jaar 2000 fors gestegen tot ruim 800 miljoen euro in 2013 (figuur 3.27). In 2014 was echter sprake van een daling als gevolg van lagere exportprijzen. Duitsland is met een aandeel van circa 30% de belangrijkste exportbestemming voor Nederlands fruit (voornamelijk appels, peren, kersen en bessen). Op grote afstand volgen het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en België. Tot de belangrijkste exportbestemmingen hoort ook Rusland, maar de geëxporteerde hoeveelheid fruit naar dit land is niet erg stabiel door onder andere importbeperkingen.

²⁹ Bron: CBS, bewerking LEI Wageningen UR

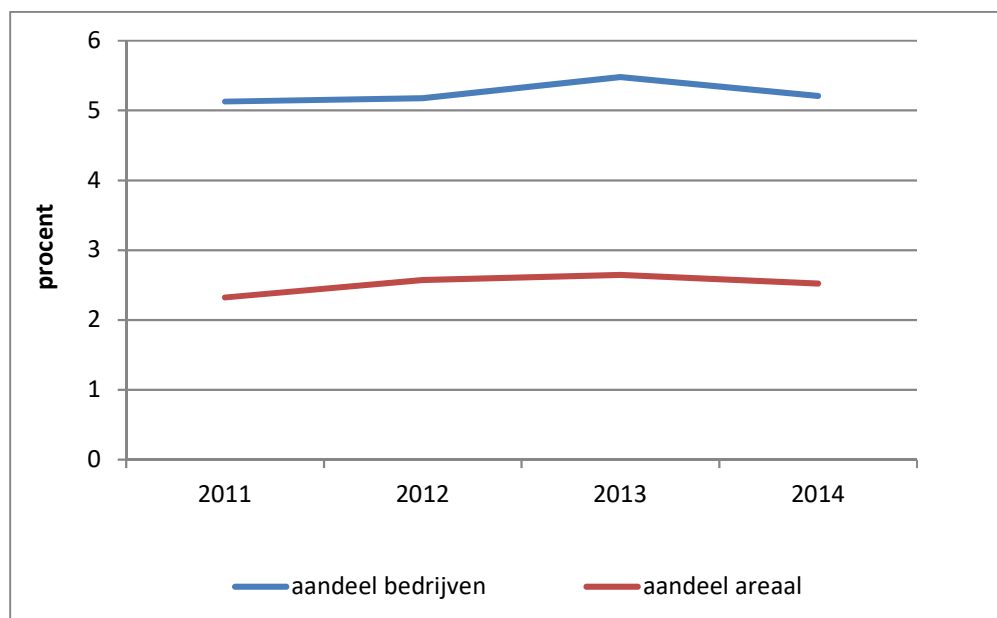
Figuur 3.27 Exportwaarde (mln. euro) fruit, naar belangrijkste bestemming, 2000 - 2014³⁰

3.3.3 Biologische fruitteelt

Het aandeel biologische productie in de fruitteelt bedroeg in de periode 2011 – 2014 ongeveer 2,5% van de totale oppervlakte fruit (figuur 3.28). Het aandeel biologisch in het totaal aantal bedrijven is met circa 5,2% beduidend hoger, maar eveneens vrij stabiel.

Figuur 3.28 Biologische bedrijven met fruitteelt: aandeel bedrijven en areaal, 2011-2014³¹

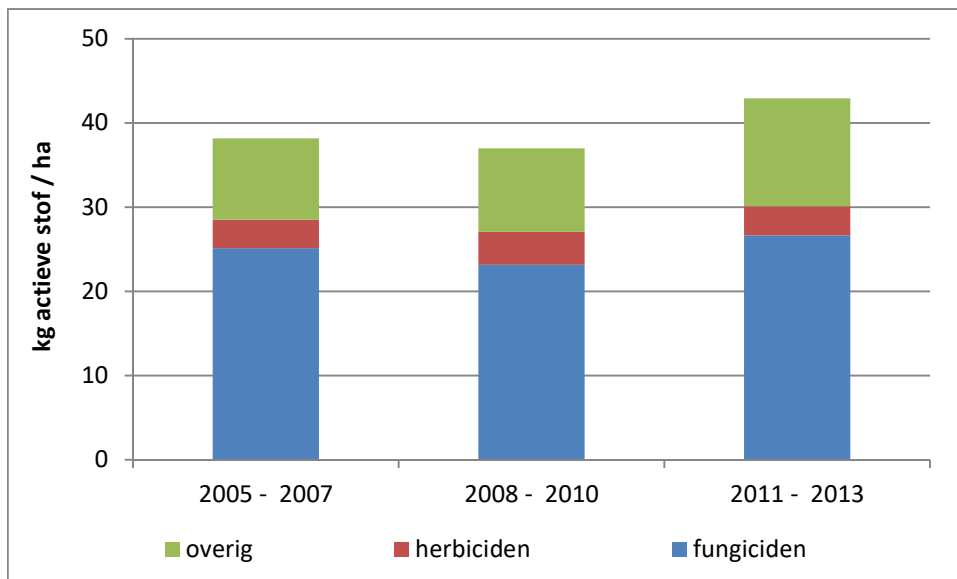
³⁰ Bron: Eurostat Comext, bewerking LEI Wageningen UR

³¹ Bron: CBS Landbouwtelling

3.3.4 Gewasbescherming

In de periode 2005 – 2013 werd in de fruitteelt rond de 40 kg actieve stof per hectare verbruikt (figuur 3.29). Ongeveer 2/3 betreft fungiciden, die voornamelijk worden ingezet om schurft tegen te gaan. Overigens zijn na 2013 geen statistisch betrouwbare verbruikscijfers over gewasbescherming meer beschikbaar.

Figuur 3.29 Gewasbeschermingsmiddelenverbruik in de fruitteelt (kg actieve stof / ha), 2005 – 2013 (meerjaarsgemiddelde)³²

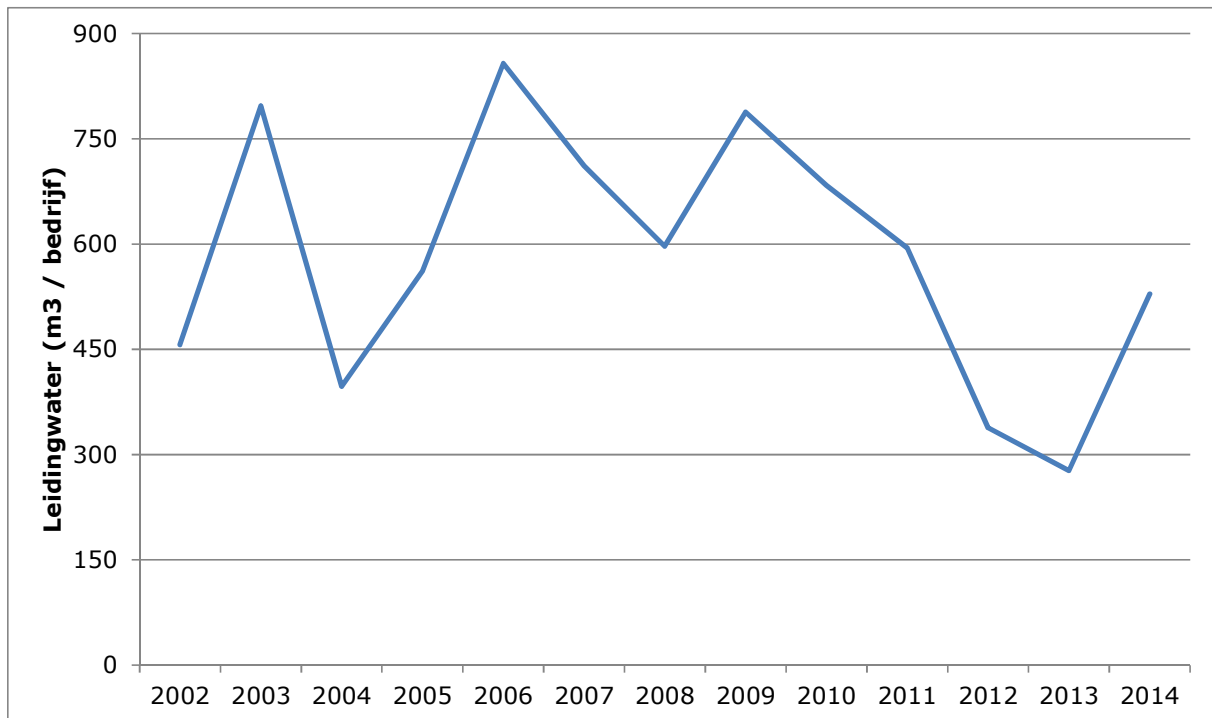

³² Bron: Bedrijveninformatienet

3.3.5 Leidingwaterverbruik

In de periode 2002 – 2011 schommelde het leidingwaterverbruik op de fruitteeltbedrijven tussen de 400 en 800 m³ per bedrijf, maar daalde in 2012 en 2013 tot een niveau van 300 m³ per bedrijf (figuur 3.30). In 2014 nam het gebruik weer toe tot ruim 500 m³. Leidingwater wordt gebruikt in waterbanen van sorteerinstallaties en voor reinigingswerkzaamheden.

Figuur 3.30 Waterverbruik in de fruitteelt (m³ / bedrijf), 2002 - 2014³³

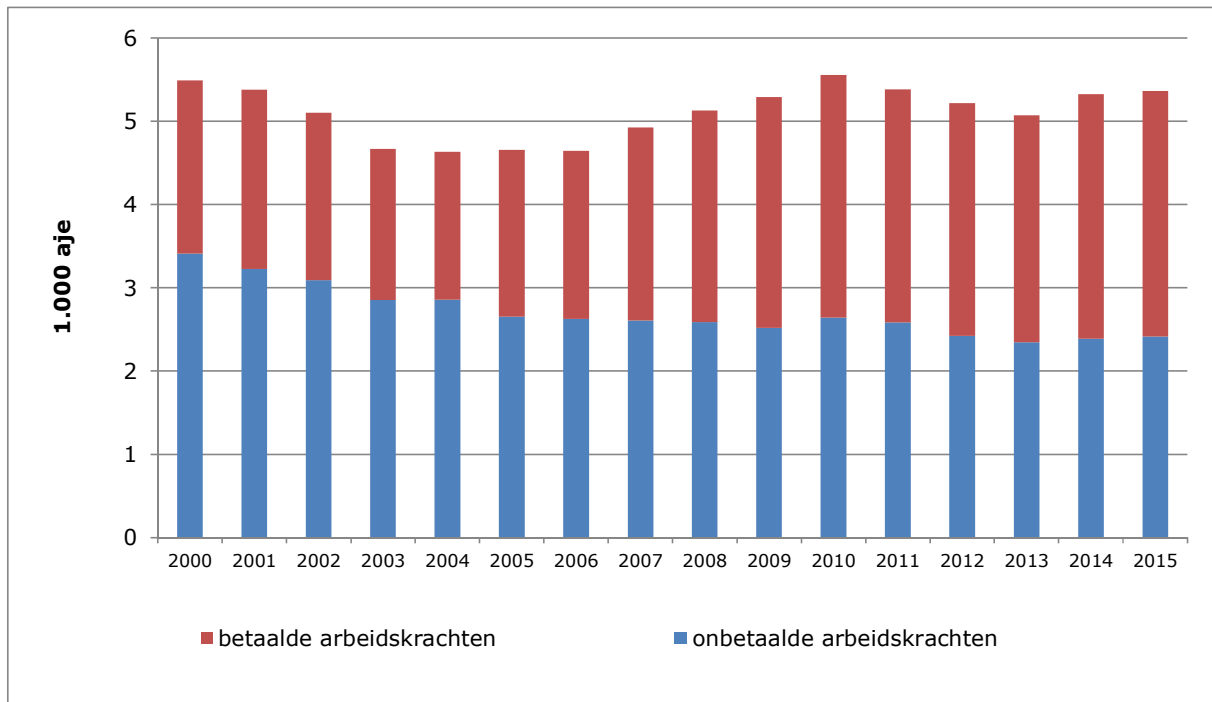

³³ Bron: Bedrijveninformatienet

3.3.6 Arbeid

De totale arbeidsinzet op fruitteeltbedrijven bedroeg in de periode 2000 – 2015 gemiddeld ongeveer 5.000 arbeidsjaareenheden (aje) (figuur 3.31). Door de schaalvergroting is de arbeidsinzet van vreemd personeel (betaalde krachten) in de loop der jaren toegenomen. In 2015 komt circa 55% van de arbeid voor rekening van betaalde arbeidskrachten.

Figuur 3.31 Arbeidskrachten (1.000 aje) op fruitteeltbedrijven, 2000 - 2015³⁴

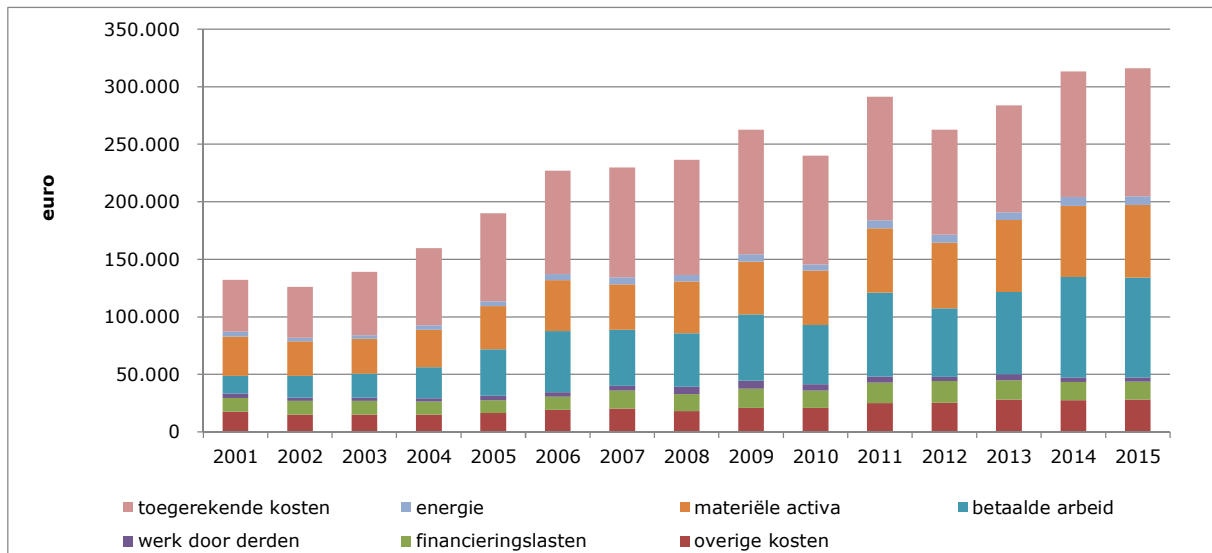

³⁴ Bron: CBS Landbouwtelling; 2015 voorlopige cijfers.

3.3.7 Kosten en opbrengsten

Mede als gevolg van de schaalvergroting zijn de totale kosten per bedrijf sinds 2001 ongeveer verdubbeld tot ruim 300.000 euro in 2015 (figuur 3.32). De grootste kostenposten zijn de toegerekende kosten voor onder andere plantmateriaal, meststoffen en gewasbescherming, betaalde arbeid en materiele activa (o.a. afschrijvingen).

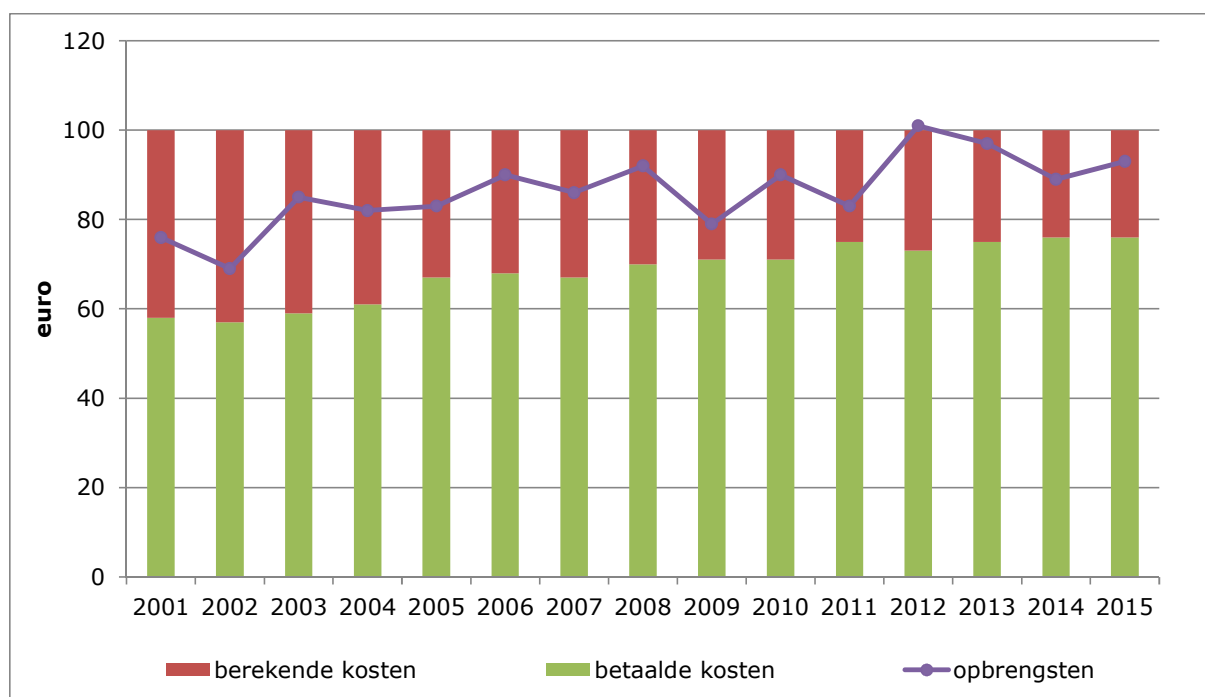
Figuur 3.32 Kosten (euro) gemiddeld per fruitteeltbedrijf, 2001 - 2015³⁵

Figuur 3.33 laat zien dat het aandeel van de berekende kosten voor eigen arbeid en vermogen in de totale kosten is gedaald van ongeveer 40% in 2001 tot 25% in 2015. In alle jaren zijn de opbrengsten voldoende om alle betaalde kosten inclusief afschrijvingen te dekken. Alleen in 2012 waren de opbrengsten dermate hoog, dat de ondernemer en zijn gezin marktconforme vergoedingen voor de inzet van hun arbeid en vermogen konden ontvangen. De rentabiliteit schommelde gedurende een lange periode tussen de 80 en 90%, maar ligt vanaf 2012 boven de 90%.

³⁵ Bron: Bedrijveninformatienet; 2015 geraamde cijfers

Figuur 3.33 Opbrengsten, betaalde en berekende kosten per 100 euro kosten, 2001 - 2015³⁶

3.3.8 Slotbeschouwing

De productiewaarde van de fruitsector is sinds 2001 gestegen tot 500 miljoen euro in 2012. Een groot deel wordt geëxporteerd met Duitsland als belangrijkste exportbestemming. Ook Rusland behoort tot de belangrijke exportmarkten, maar is door de importbeperkingen om fytosanitaire of geopolitieke redenen een minder zekere handelspartner.

Het areaal fruit ligt al jaren rond de 19.000 hectare en betreft voornamelijk appels en peren. De teelt vindt voor 85% plaats op gespecialiseerde bedrijven, die sinds 2001 met een derde in omvang zijn toegenomen. Mede daardoor is het kostenniveau per bedrijf verdubbeld. De grootste kostenposten zijn toegerekende kosten (o.a. gewasbescherming), betaalde arbeid (voornamelijk plukkosten) en afschrijvingen. De arbeidsinzet op de bedrijven wordt voor ruim de helft geleverd door vreemd personeel. De rentabiliteit lag gemiddeld op 85%, maar is de laatste jaren gestegen tot bijna 100% en aldus vrijwel voldoende voor een marktconforme vergoeding voor eigen arbeid en vermogen.

Het verbruik van gewasbescherming in actieve stof per hectare is al jaren vrij constant en bestaat vooral uit fungiciden voor de schurftbestrijding. Het areaal biologische teelt lag in de periode 2011 – 2014 op 2,5% van het totale areaal fruit. Het verbruik van leidingwater is in de afgelopen jaren gedaald tot ongeveer 300 m3 per bedrijf in 2014.

³⁶ Bron: Bedrijveninformatienet

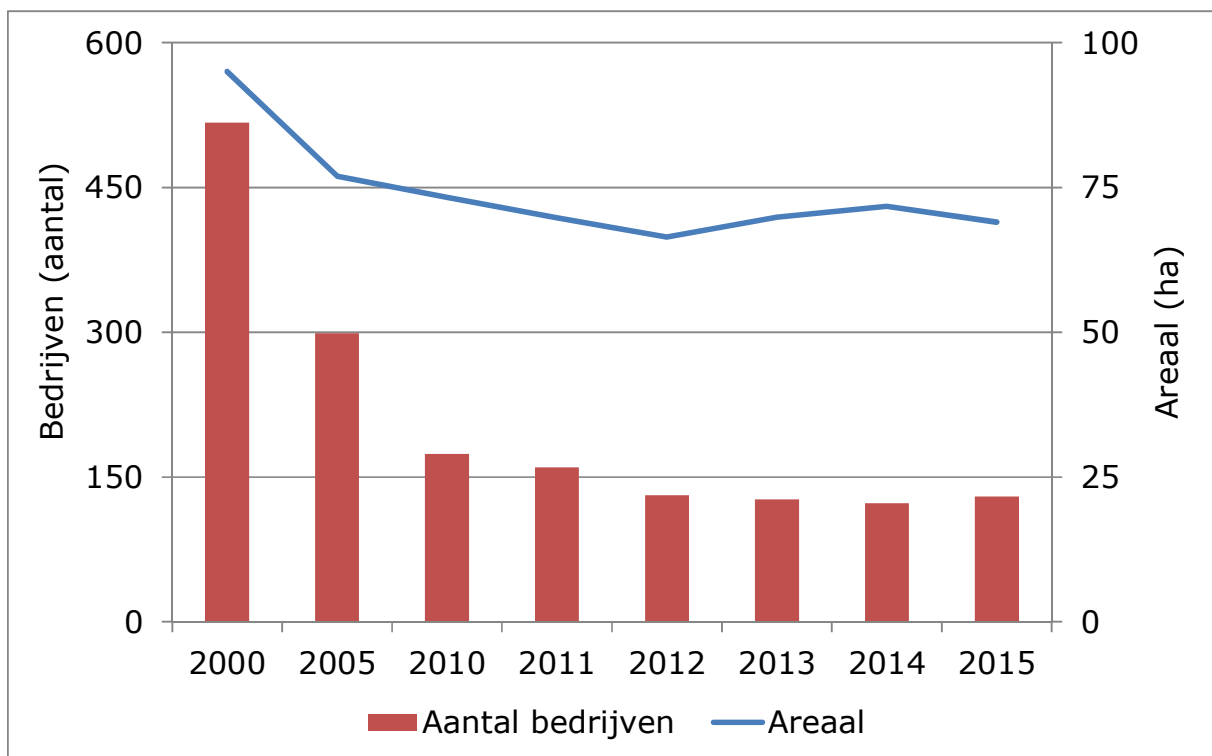
3.4 Champignons

Gezien de relatief beperkte omvang van de champignonsector is de statistische informatie over deze sector beperkt tot het aantal bedrijven, het areaal en de productiewaarde.

3.4.1 Structuur van de sector

Het aantal bedrijven met champignons is in het begin van deze eeuw fors gedaald van 500 bedrijven in het jaar 2000 tot 120 à 130 bedrijven in 2015 (figuur 3.34). Het areaal champignons is in die periode minder sterk afgenomen: in het jaar 2000 werd 90 ha geteeld en in 2015 bijna 70 ha. De helft van dit areaal wordt machinaal geoogst met als bestemming de conservenindustrie.

Figuur 3.34 Aantal bedrijven met champignonteelt en areaal champignonteelt, 2000 - 2015³⁷

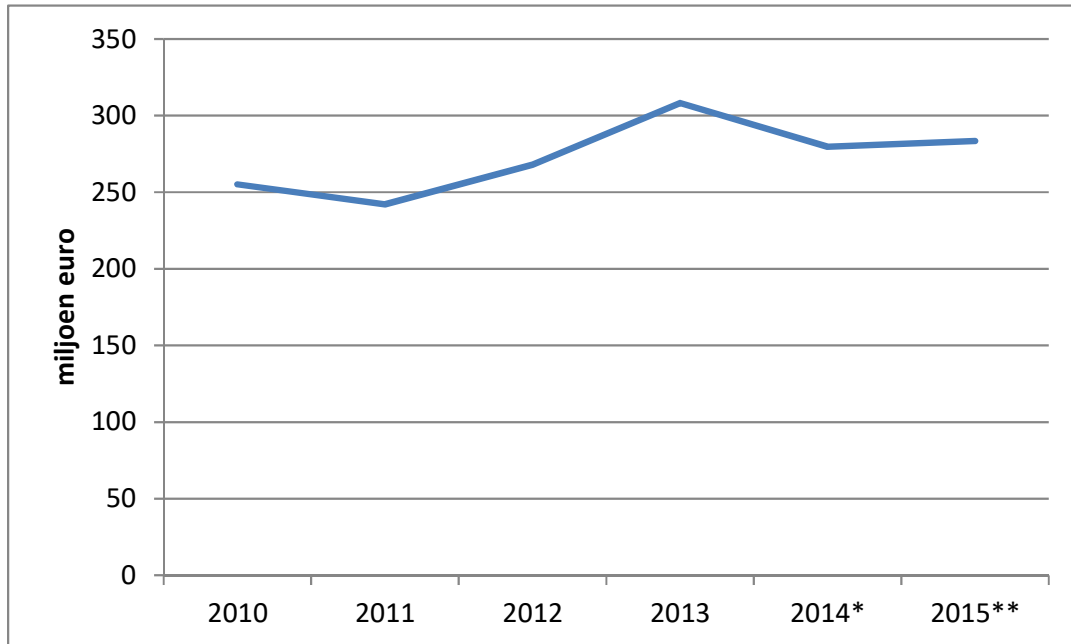

³⁷ Bron: CBS Landbouwtelling

3.4.2 Productiewaarde van de sector

De productiewaarde van de champignonsector lag de afgelopen jaren tussen de 250 en 300 miljoen euro (figuur 3.35).

Figuur 3.35 Productiewaarde van de champignonsector (mln. euro), 2010 - 2015³⁸

³⁸ Bron: CBS, bewerking LEI Wageningen UR

4. Prioritaire behoeften en strategische doelen

4.1 SWOT-analyse

Artikel 36, lid 2 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 en onderdeel 2.1. van bijlage VII van Verordening (EU) nr. 543/2011 (in 2017 vervangen door onderdeel 2.2. van bijlage I van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892) vereisen dat de Nationale Strategie wordt onderbouwd met een SWOT-analyse.³⁹ Op basis van de evaluatie van de operationele programma's in de periode 2009-2014 (hoofdstuk 2) en de beschrijving van de huidige situatie en ontwikkelingen in de Nederlandse groente- en fruitsector (hoofdstuk 3) worden in dit hoofdstuk de sterke en zwakke punten, kansen en bedreigingen voor de Nederlandse groente- en fruitproducenten in kaart gebracht. Voor alle duidelijkheid: de sterke en zwakke punten kunnen door de (samenwerkingsverbanden van) Nederlandse groente- en fruitproducenten zelf worden beïnvloed, de kansen en bedreigingen worden echter door de externe omgeving zoals overige bedrijven in het tuinbouwcluster, markt- en ketenpartijen en maatschappij bepaald. De SWOT-analyse resulteert in een opsomming van mogelijke oplossingsrichtingen voor de Nederlandse groente- en fruitproducenten, op grond waarvan de prioritaire behoeften en bijbehorende strategische doelen worden benoemd.

4.1.1 Sterke en zwakke punten

In tabel 4.1 zijn de belangrijkste sterke en zwakke punten van de Nederlandse groente- en fruitproducenten ten opzichte van hun concurrenten in het buitenland samengevat, zoals uit de voorgaande hoofdstukken en de raadpleging van vertegenwoordigers uit de sector naar voren zijn gekomen. Deze sterke en zwakke punten kunnen wel door henzelf worden beïnvloed en zijn niet of nauwelijks afhankelijk van de markt en maatschappelijke ontwikkelingen. Ze worden hierna verder toegelicht.

Tabel 4.1 Sterke en zwakke punten van de Nederlandse groente- en fruitproducenten

Sterkten	Zwakten
<ul style="list-style-type: none">• Hoog kennisniveau en innovatievermogen• Duurzame productie op milieugebied• Betrouwbaarheid en service gerichtheid• Voedselveiligheid• Grote volumes uniforme producten van hoge kwaliteit	<ul style="list-style-type: none">• Onvoldoende horizontale samenwerking en versnipperd productaanbod• Hoog verbruik van fossiele energie• Onvoldoende marktgericht en weinig bereidheid tot kennis delen• Afhankelijkheid van de retail• Kwetsbare financiële positie glastuinbouw

³⁹ SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities en Threats) is een bedrijfskundig model dat intern de sterktes en zwaktes en in de omgeving de kansen en bedreigingen analyseert.

Sterke punten

Het *kennisniveau* en vakmanschap van de Nederlandse groente- en fruitproducenten zijn sterk ontwikkeld. Het *innovatievermogen* op met name technologisch gebied is groot en stelt hen in staat om optimaal gebruik te maken van het gunstige productieklimaat en een hoge productiviteit te realiseren. De meest voorkomende vernieuwingen in de glasgroenteteelt liggen op het gebied van klimaatbeheersing en belichting en sorteer- en verpakkinglijnen.⁴⁰ Het aantal innoverende bedrijven in de land- en tuinbouw is sinds 2008 gedaald als gevolg van het uitbreken van de kredietcrisis en de economische recessie. Inmiddels stijgt het aantal innoverende bedrijven weer en kruipt Nederland naar de gewenste 15% of meer. Op *milieugebied* is de groente- en fruitsector in staat om aan hoge eisen op het gebied van *duurzame productie* te voldoen.

De Nederlandse producenten(organisaties) zijn in staat om *grote volumes uniforme producten* van een *hoge kwaliteit* te bieden. Het beschikbare logistieke netwerk maakt hen tot een *betrouwbare en servicegerichte leverancier*, die bovendien de *voedselveiligheid* voor de consumenten via diverse kwaliteitssystemen als GlobalGAP en HACCP weet te waarborgen. Handhaving van de product-kwaliteit in de keten tot aan het winkelschap is echter nog wel een punt van aandacht.

Zwakke punten

De Nederlandse groente- en fruitsector is *sterk versnipperd (groot aantal aanbieders van beperkte omvang tegenover een klein aantal grote inkopers)* en er is *onvoldoende horizontale samenwerking* tussen producenten om het *productaanbod* te bundelen en *meer marktgericht* te opereren. Bovendien is er *weinig bereidheid om kennis te delen* tussen de afzetorganisaties van groente- en fruitproducenten onderling. Mede hierdoor blijft de *grote afhankelijkheid van de retail* in stand in plaats van gezamenlijk de concurrentiepositie in de keten en op de *internationale exportmarkt* te versterken.) Bunte et al constateren ook dat stabiele lange-termijnrelaties of wel partnerschappen tussen producentenorganisaties en supermarktketens nauwelijks bestaan en dat de marktgerichtheid dient te worden vergroot.⁴¹

De Nederlandse groente- en fruitproductie zelf en met name de glasgroenteteelt worden gekenmerkt door een *hoog verbruik van fossiele brandstoffen* en een navenant *hoge carbon footprint*. Ten slotte is de *financiële positie* van de glasgroentebedrijven sinds 2007 *sterk verslechterd* en is de solvabiliteit (verhouding eigen vermogen tot het totaal vermogen) fors gedaald van 55 naar 30%.⁴² De prijsvorming van de belangrijkste gewassen tomaat, paprika en komkommer is de laatste zes jaren erg wisselvallig, mede als gevolg van de economische recessie en het EHEC-jaar 2011. Hierdoor schommelen de rentabiliteit en het inkomen uit bedrijf behoorlijk met grote dieptepunten in 2009, 2011 en 2013.⁴³ De economische recessie en kredietcrisis zorgen bovendien voor forse waardevermindering van het onroerend goed in de glastuinbouw, waardoor de investeringsruimte zeer beperkt is. Door de specialisatie op één gewas wordt de financiële kwetsbaarheid nog vergroot.

⁴⁰ Galen, M.A. van, en R.W. van der Meer, 2013. Aantal innoverende bedrijven in de land en tuinbouw verder gedaald. Agri-monitor maart 2013, LEI Wageningen UR.

⁴¹ Bunte F., C. van der Lans, A. van der Knijff, R. van der Meer en E. Poot, 2011. Marktbeleid voor groenten en fruit; Aanbevelingen voor een Gemeenschappelijk Marktordening na 2013. LEI-rapport 2011-064, LEI Wageningen UR.

⁴² LEI Wageningen UR. Bedrijveninformatienet – Glasgroentebedrijven.

⁴³ LEI Wageningen UR. Agrimatie - Informatie over de agrosector (www.agrimatie.nl).

4.1.2 Kansen en bedreigingen

In tabel 4.2 zijn de belangrijkste kansen en bedreigingen voor de Nederlandse groente- en fruitproducenten samengevat, zoals uit de voorgaande hoofdstukken en de raadpleging van vertegenwoordigers uit de sector naar voren zijn gekomen. Deze kansen en bedreigingen kunnen niet of nauwelijks door henzelf worden beïnvloed, maar worden door ontwikkelingen in de markt en maatschappij bepaald. Ze worden hierna verder toegelicht.

Tabel 4.2 Kansen en bedreigingen voor de Nederlandse groente- en fruitproducenten

Kansen	Bedreigingen
<ul style="list-style-type: none">• Groeiende vraag naar duurzame producten• Toenemende aandacht voor producten met toegevoegde waarde voor gezondheid en gemak.• Duurzame energie en energiebesparing• Internationale samenwerking• Tuinbouwclusters met alle ketenpartijen en dienstverlenende organisaties• Goede infrastructuur en logistiek netwerk	<ul style="list-style-type: none">• Schaarste fossiele energie en hoge energieprijzen• Overaanbod en sterke internationale concurrentie• Machtspositie internationale retail en groot aantal handelspartijen• Knellende wet- en regelgeving• Afname collectieve voorzieningen

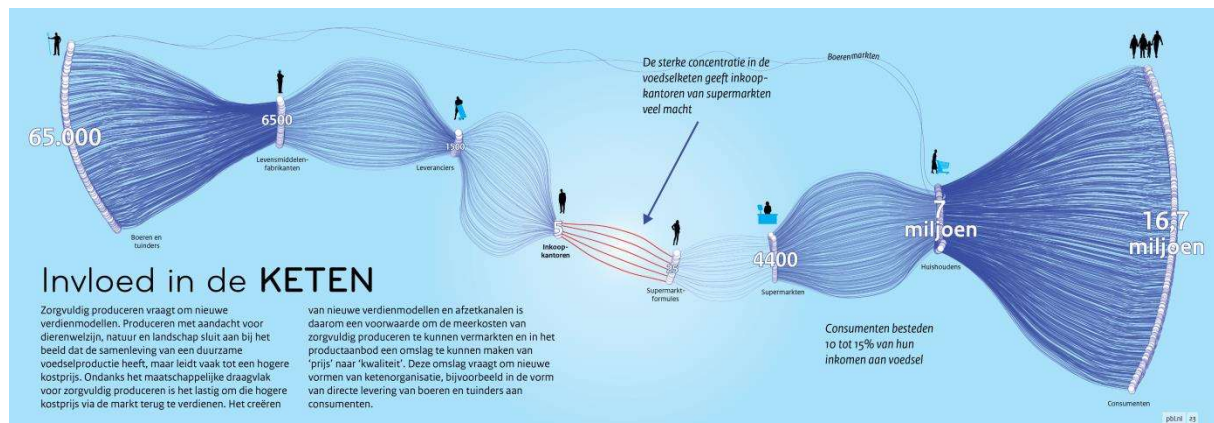
Kansen

Op de belangrijkste afzetmarkten voor groenten en fruit binnen Europa is sprake van een *groeivraag naar op duurzame wijze geproduceerde (duurzame) producten*. Het gaat daarbij om producten die op een duurzame, minder milieubelastende wijze zijn geteeld, zoals bijvoorbeeld biologisch geproduceerde groente en fruit. Ook neemt bij consumenten het *gezondheidsbewustzijn* toe en ontstaat meer interesse in producten met inhoudsstoffen, die een *toegevoegde waarde voor de gezondheid* hebben. Daarnaast hecht de consument steeds meer waarde aan *gemak*, niet alleen in de vorm van kant-en-klare producten, maar ook via bijvoorbeeld online shopping van voedingsproducten. Via *internationale samenwerking* kan de Europese consument jaarrond worden beleverd met een breed assortiment groente en fruit, waarbij door productievervestigingen in het buitenland zelfs aan de vraag naar lokale producten kan worden voldaan. Via branding kunnen deze en andere onderscheidende producten onder eigen merknamen in de markt worden gezet. Ten aanzien van de productie, verwerking, bewaring en transport bieden nieuwe technieken voor de opwekking en het gebruik van *duurzame energie* als ook *energiebesparing* volop mogelijkheden. De aanwezigheid in Nederland van diverse *tuinbouwclusters met alle ketenpartijen* van veredeling tot groothandel en export, alsmede diverse dienstverlenende organisaties op het gebied van onder andere onderzoek, advies, logistiek en transport biedt de producenten vele mogelijkheden. De *goede infrastructuur en logistiek netwerk* maken Nederland tot een belangrijk knooppunt voor Europa.

Bedreigingen

In Europa is sprake van een afnemende consumptie van groente en fruit, veelal resulterend in een *overaanbod* en een *hevige internationale concurrentie*. In de belangrijkste afzetlanden wordt het Nederlandse product in toenemende mate verdrongen door de lokale productie. Daarnaast wordt de toegang tot buitenlandse afzetmarkten beperkt door importbeperkende maatregelen in die landen, die fyto-sanitair en/of geopolitiek van aard zijn. De positie van de groente- en fruitproducenten in de keten staat verder onder de druk door de *machtspositie van de internationaal opererende supermarktketens* met een sterk gecentraliseerde inkoop, waar tegenover staat het versnipperde aanbod van de groente- en fruitproducenten via een *groot aantal handelspartijen* van relatief kleine omvang. Dit wordt voor Nederland geïllustreerd in figuur 4.1, waarbij aan de linkerzijde van de voedselketen 65.000 boeren en tuinders staan en aan de rechterzijde 16,7 miljoen consumenten, terwijl centraal in de keten de slechts 5 inkoopkantoren van 25 supermarktformules een sterke onderhandelingspositie innemen ten opzichte van de 1500 leveranciers.

Figuur 4.1 Schematische weergave van de Nederlandse voedselketen⁴⁴

Ten aanzien van de productie leidt de *afname van de voorraden fossiele energie* tot *hogere energieprijzen* en bij ongewijzigd beleid tot een hogere kostprijs. De *wet- en regelgeving* op het gebied van gewasbescherming en nutriënten nopen tot extra investeringen om aan de gestelde eisen op het gebied van vooral de waterkwaliteit te kunnen voldoen. De *subsidievoorwaarden* in het kader van de *GMO* worden op een aantal punten als *knellend* ervaren en staan in sommige situaties aansluiting bij een producentenorganisatie in de weg (zie ook § 2.6 van de evaluatie).

De *afname van de collectieve voorzieningen* op het gebied van onder andere belangenbehartiging, onderwijs, onderzoek en ontwikkeling, advies, promotie en consumentenvoorlichting leidt op den duur tot een verzwakking van de concurrentiepositie van de Nederlandse groente- en fruitsector.

⁴⁴ Bron: Planbureau voor de Leefomgeving (www.pbl.nl)

4.2 Prioritaire behoeften en strategische doelen

Prioritaire behoeften

Op basis van de SWOT-analyse in voorgaande paragraaf kan een aantal prioritaire ontwikkelingsrichtingen ofwel prioritaire behoeften (zoals bedoeld in artikel 55, lid 3 van Verordening (EU) nr. 543/2011 (in 2017 vervangen door artikel 27, lid 3 van Gedelegeerde Verordening (EU) nr. 2017/891) voor de Nederlandse groente- en fruitsector en in het bijzonder de primaire productie worden benoemd.

Daartoe zijn in tabel 4.3 op de volgende bladzijde in een confrontatiematrix de belangrijkste kansen en bedreigingen voor de Nederlandse groente- en fruitproducenten in verband gebracht met hun sterke en zwakke punten. Deze matrix biedt inzicht bij de beantwoording van de volgende vragen:

- Hoe kunnen sterke punten dienen om kansen aan te grijpen?
- Hoe kunnen sterke punten dienen om bedreigingen af te slaan?
- Hoe kunnen zwakke punten omgebogen worden om kansen te kunnen benutten?
- Hoe kunnen zwakke punten omgebogen worden om bedreigingen af te slaan?

Daar waar een sterk of zwak punt een raakvlak heeft met een kans of bedreiging, wordt in de confrontatiematrix een nummer vermeld. Dit nummer correspondeert met de hierna beschreven prioritaire ontwikkelingsrichtingen c.q. prioritaire behoeften.

1. Duurzame productie

De Nederlandse groente- en fruitsector heeft op het gebied van verduurzaming al veel bereikt. Het terugdringen van de milieubelasting op het grond- en oppervlaktewater door nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen en een efficiënter energie- en waterverbruik zijn daar voorbeelden van. Er mag echter geen rem komen op de verdere verduurzaming van de sector, want er zijn nog steeds opgaven te vervullen om ook in de toekomst de ambities op milieugebied te kunnen realiseren. Zo blijft in de teelten in de vollegrond de reductie van de emissie van mineralen en chemische gewasbeschermingsmiddelen onverminderd van belang. In de teelten onder glas dient vooral geïnvesteerd te worden in de verdere vermindering of vervanging van het gebruik van fossiele brandstoffen en het ontwikkelen van gesloten waterketens zonder emissie van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen.

De uitdaging voor de sector is om de inspanningen voor duurzaamheid zo veel mogelijk beloond te krijgen door deze als extra kwaliteitskenmerk te presenteren in onderscheidende marktsegmenten. Zo kan een efficiënt energie- en waterverbruik strategisch worden gepositioneerd in de markt en keten door de inzet van CO₂- en water-footprints.

Voor genoemde ontwikkelingen kunnen worden gestimuleerd door samenwerkingsprojecten op het gebied van onderzoek en ontwikkeling en netwerkactiviteiten. Het succesvolle innovatie- en actieprogramma Kas als Energiebron kan hierbij als voorbeeld dienen.

Tabel 4.3 Confrontatiematrix van de belangrijkste kansen, bedreigingen, sterke en zwakke punten voor de Nederlandse groente- en fruitproducenten

		Kansen					Bedreigingen				
		Groeiende vraag naar duurzame producten	Toegevoegde waarde voor gezondheid en veiligheid	Duurzame energie en energiebesparing	Internationale samenwerking (local4local)	Goede infrastructuur en logistiek netwerk	Schaarste en dure fossiele energie	Sterke internationale concurrentie	Machtige retail en veel handelspartijen	Knellende wet- en regelgeving	Afname collectieve voorzieningen
Sterke punten	Hoog kennisniveau en innovatievermogen	1, 5	5	1	3		1	3		1	2, 5
	Duurzame productie op milieugebied	1, 5	5	1			1			1	
	Betrouwbaarheid en service gerichtheid				3	3		3	4		
	Voedselveiligheid		5, 6		6			6	4		
	Grote volumes van uniforme producten				2, 3			2, 3	2, 4		
Zwakke punten	Onvoldoende horizontale samenwerking				2, 3			2, 3	2, 4		2
	Hoog verbruik van fossiele energie	1					1				
	Onvoldoende marktgericht	5	5		2, 3			4	4		
	Afhankelijkheid van de retail				3			3	2, 4		
	Kwetsbare financiële positie glastuinbouw	1			3			2	4		2

2. Samenwerking tussen producenten

Een verdergaande horizontale samenwerking tussen producenten en hun afzetorganisaties is om diverse redenen wenselijk en noodzakelijk om de bedreigingen en zwakke punten, waarmee de Nederlandse groente- en fruitsector zich geconfronteerd ziet, het hoofd te bieden en de kansen en sterke punten te gebruiken.

Allereerst is verdergaande samenwerking nodig om de logistieke organisatie van de afzet verder te versterken. Dat wil zeggen het verder stroomlijnen van de productstromen, die er op is gericht producten op een zo efficiënt mogelijke wijze bij de afnemers te krijgen. Verbeteringen op dit vlak maken het voor producentenorganisaties mogelijk om nog beter te kunnen voldoen aan de vraag van

afnemers en dragen bij aan een beter behoud van kwaliteit van producten. Zodoende wordt de aantrekkelijkheid van producten van een producentenorganisatie voor de afnemers vergroot. Daarnaast is meer samenwerking nodig om beter in te kunnen spelen op de vraag van de markt. Daarbij moet worden gedacht aan het verduidelijken van de vraag van de markt en het creëren en vergroten van de vraag van de markt.

Voorts is meer samenwerking nodig om te kunnen komen tot een verdergaande bundeling van het aanbod, waardoor producenten via hun producentenorganisaties een sterkere onderhandelingspositie kunnen verkrijgen ten opzichte van de handel en retail. Hierbij kan worden gedacht aan het bundelen van het aanbod per segment tot grotere volumes uniforme en hoogwaardige producten door de verdeling van het totale assortiment groente en fruit over een beperkt aantal (unies van) producentenorganisaties met onderscheidende marktsegmenten.

Tot slot is verdergaande samenwerking nodig om te kunnen blijven werken aan verdere professionalisering van de Nederlandse groente- en fruitsector. Daartoe is het werven en behouden van hoog gekwalificeerd personeel op het gebied van management, verkoop (inclusief productontwikkeling en marketing), logistiek, accountancy en personeelszaken een noodzakelijke voorwaarde.

Om al deze doelen te bereiken moet verdergaand worden samengewerkt op het gebied van onder andere vraag gestuurde productie, productinnovatie, marketing, kwaliteitsbeleid en kennisontwikkeling.

3. Internationalisering

In het licht van de internationaal opererende retailorganisaties en de toenemende concurrentie van producenten in het buitenland is een voortgaande internationalisering van de Nederlandse groente- en fruitsector van groot belang om haar positie van wereldspeler in de toekomst te kunnen blijven behouden. Dit betekent enerzijds consolidatie en versterking van de afzet op de belangrijke Europese markt en anderzijds het verder gaan op de ingezette weg tot verbreding naar markten buiten Europa. Dat gaat overigens beduidend verder dan alleen exporteren van Nederlands product. Het omvat ook het opzetten van productielocaties in het buitenland om in de vraag naar lokale producten te kunnen voorzien (local for local). Daardoor wordt eveneens de kwetsbaarheid voor importbeperkingen van fytosanitaire en geopolitieke aard verminderd.

Het bestaande logistieke netwerk in Nederland in combinatie met cross-dock-centra en tradeparcs in heel Europa bieden mogelijkheden voor een aanvoer van lokale producten in het seizoen en import van buitenlandse producten buiten het seizoen om zodoende de marktvraag in diverse Europese landen nog beter in te kleuren. Het gaat hierbij veelal om het bereiken van nog meer efficiëntie, bundeling van productstromen en variatie in routes. Consortia van Nederlandse producenten(organisaties), logistieke dienstverleners, toeleveranciers en veredelaars zijn door hun kennis en ervaring goed in staat om dergelijke projecten gezamenlijk op te pakken.

4. Ketenverkorting

De afzetstructuur in de groente- en fruitsector kan verder worden verbeterd door middel van een verticale samenwerking in de keten tussen producenten(organisaties) en handelsbedrijven. Hierbij kan worden gedacht aan strategische allianties, deelnemingen van producentenorganisaties in handelsbedrijven of in het uiterste geval zelfs overnames van de handelsactiviteiten van

handelsbedrijven door de producentenorganisaties. Door een dergelijke ketensamenwerking of ketenverkorting kan de communicatie met de retail worden verbeterd, de transparantie van de markt worden vergroot en kan er beter op de wensen van de consument worden ingespeeld met de juiste producten. Hierdoor wordt de positie van de groente- en fruitproducent in de keten en markt als betrouwbare en service gerichte partner versterkt, kan de productkwaliteit en voedselveiligheid beter worden gegarandeerd en kunnen ketenkosten worden geminimaliseerd. Dit zorgt er tevens voor dat zoveel mogelijk marge terecht komt bij de primaire producent.

Een belangrijk aandachtspunt bij deze ontwikkeling vormt echter het vereiste in de Europese GMO-regelgeving voor de erkenning van producentenorganisaties, namelijk dat de producentenorganisatie de regie moet voeren op de afzet van de producten van haar leden. Dit vereiste kan op gespannen voet staan met de verschillende mogelijkheden op het gebied van verticale ketenintegratie. Dit heeft tot gevolg dat mogelijk niet alle verbeteringen op het gebied van verticale ketenintegratie kunnen worden nagestreefd door de erkende producentenorganisaties.

5. Productinnovatie en marketing

Voor de Nederlandse groente- en fruitproducenten is uitsluitend concurreren op kostprijs in de toekomst geen haalbare marktstrategie. Daarvoor ligt het kostenniveau van arbeid en materiele activa in Nederland in vergelijking met het buitenland eenvoudigweg te hoog. Tegelijkertijd neemt door de mondiale groei van de welvaart de vraag naar producten van hoge kwaliteit toe, maar ook de aandacht voor gezonde voeding en een gezonde groene leefomgeving. Dit biedt kansen voor nieuwe en onderscheidende producten met toegevoegde waarde op het gebied van duurzaamheid, gezondheid en gemak. Hierbij dient ook te worden gedacht aan verwerkte voedingsproducten op basis van groenten en fruit en zelfs biobased producten kunnen tot de mogelijkheden behoren. Nederlandse telers zullen zich dus meer moeten richten op het creëren van toegevoegde waarde, om te kunnen blijven concurreren op de (wereld)markt. Daarbij moet enerzijds worden gedacht aan het ontwikkelen van producten met nieuwe eigenschappen waar in de markt vraag naar is, en anderzijds aan het ontwikkelen van nieuwe, milieuvriendelijke productieprocessen. Daarnaast is het natuurlijk ook mogelijk om met de bestaande producten met hun specifieke eigenschappen in te spelen op de nieuwe vragen vanuit de markt.

Bovendien zullen de Nederlandse producenten en hun afzetorganisaties zich moeten onderscheiden door een op iedere afnemer afzonderlijk afgestemde combinatie van producteigenschappen, prijs, kwaliteit en service. Daarbij moet niet alleen aan de retail worden gedacht, maar ook aan de out of home consumptie en web-verkoop.

Bij de producenten blijft handhaving van het huidige hoge kwaliteitsniveau met aandacht voor aspecten als duurzaamheid en voedselveiligheid van belang. Verderop in de keten kan de productkwaliteit nog verder worden verbeterd, waardoor uitval en non-verkoop worden voorkomen en voedselverspilling wordt tegengegaan. Door middel van marketingactiviteiten kan de introductie van nieuwe producten nog beter worden ondersteund.

Het bedrijfsleven dient in de eerste plaats zelf invulling te geven aan samenwerkende waardeketens (i.e. samenwerking van ketenpartijen die gezamenlijk nieuwe product(en) ontwikkelen om daarmee toegevoegde waarde te creëren), bij voorkeur samen met retail- en/of maatschappelijke organisaties. Daarnaast kunnen productvernieuwing en marktontwikkeling worden ondersteund door onderzoek en onderwijs en het faciliteren van keteninnovatieprocessen.

6. Risicobeheer

Voor de Nederlandse groente- en fruitsector heeft een goede bedrijfshygiëne en voedselveiligheid topprioriteit, zoals de ervaringen met de EHEC-crisis in 2011 hebben geleerd. Preventieve maatregelen om infecties en verspreiding te voorkomen zijn een standaardonderdeel van de bedrijfsvoering geworden. Dergelijke kwaliteitszorgsystemen zijn via certificatie van bedrijven door onafhankelijke instanties en tracking & tracingsystemen in de voedselketen goed geborgd. Desondanks blijft de kans op incidenten met onveilige groente- en fruitproducten aanwezig. De sector dient daarom zelf financiële reserves op te bouwen, welke kunnen worden aangewend in tijden van crises om forse opbrengstdervingen door stagnerende afzet en lage prijzen te voorkomen. Ook kunnen deze risico's worden afgedekt door oogst- en inkomensverzekeringen [of onderlinge fondsen](#).

Indien gewenst kunnen ook importbeperkende maatregelen van incidentele en geopolitieke aard, zoals in het geval van de recente Rusland-boycot, worden opgevangen via interventie maatregelen onder de GMO.

Strategische doelen

Wanneer de Nederlandse groente- en fruitsector kans ziet om op een goede manier invulling te geven aan de zes hiervoor geschetste prioritaire behoeften, dan kan de sector niet alleen zijn eigen concurrentiepositie versterken, maar ook belangrijke nieuwe werkgelegenheid en afzetmarkten creëren. Eenzelfde breed gedragen analyse heeft ten grondslag gelegen aan de totstandkoming van de beleidsbrief tuinbouw.

In de beleidsbrief tuinbouw d.d. 21 oktober 2013 geeft de toenmalige staatssecretaris van Economische Zaken aan dat voor een verbetering van de concurrentiepositie en een verdere verduurzaming van de Nederlandse groenten- en fruitsector in de nieuwe Nationale Strategie voor de GMO groenten en fruit voor de periode 2017-2020 drie nieuwe strategische doelen van belang zijn: versterking van de afzetstructuur, marktgericht produceren en verdergaande verduurzaming. Deze strategische doelen worden hieronder nader uitgewerkt aan de hand van de hiervoor genoemde prioritaire behoeften.

1. Versterking van de afzetstructuur.

Het doel van versterking van de afzetstructuur is het realiseren van een krachtiger positie van primaire producenten in zowel de keten als in de markt en het realiseren van een sterkere regie van producentenorganisaties op de afzet. Dit strategische doel sluit vooral aan op de volgende prioritaire behoeften: samenwerking tussen producenten, internationalisering, ketenverkorting en risicobeheer.

Deze doelstelling kan worden gerealiseerd door een verdergaande samenwerking van primaire producenten in de bundeling van het aanbod bij producentenorganisaties en een efficiëntere logistieke organisatie van de afzet. Het gaat hierbij om verdergaande samenwerking van primaire producenten via hun producentenorganisaties in een internationale keten en markt. Daarbij moet worden opgemerkt dat in het kader van de GMO ketenverkorting slechts mogelijk is, indien en voor zover daarbij de regie op de afzet door de producentenorganisatie of in voorkomend geval de unie van producentenorganisaties niet in het geding komt.

Samenwerking tussen producenten is niet alleen relevant voor het verkrijgen van een sterkere positie in de onderhandelingen met de groothandel en de retail, maar ook om collectief kennis op te bouwen en te delen, gezamenlijk te investeren in een duurzaam productieproces en product- en marktontwikkeling en een beter risicobeheer. Daarbij moet zeker ook worden gedacht aan de inzet van hoog gekwalificeerd personeel op het gebied van management, verkoop (incl. productontwikkeling en marketing) en logistiek.

Internationale samenwerking met producentenorganisaties in het buitenland en/of het opzetten van productielocaties in het buitenland bieden extra mogelijkheden om zowel Nederlandse als buitenlandse supermarktketens jaarrond van de gewenste producten te voorzien.

2. Marktgericht produceren.

Het doel van marktgericht produceren is het creëren van een grotere toegevoegde waarde per eenheid product door beter aan te sluiten bij klantvragen en consumentenwensen. Dit strategische doel sluit vooral aan op de prioritaire behoefte productinnovatie en marketing. Een meer gedifferentieerde benadering van de markt voor groenten en fruit met onderscheid naar afzetkanaal en type consument kan de sector in de positie brengen om beter in te spelen op de vraag van consumenten naar gezonde voeding, duurzame en regionale productie en gemak. Het gaat hierbij om de inzet op nieuwe verdienmodellen die beter aansluiten bij klantvragen en consumentenwensen en waarin de creatie van toegevoegde waarden centraal staat. Productdifferentiatie, kwaliteitsverbetering en voedselveiligheid tot en met het winkelschap zijn eveneens belangrijke onderdelen van marktgericht produceren.

3. Verdergaande verduurzaming.

Het doel van verdergaande verduurzaming is aanzienlijk verdergaande energiebesparing en een toename van het gebruik van duurzame energiebronnen en daarnaast het gebruik van pesticiden en de emissie van pesticiden en nutriënten naar het grond- en oppervlaktewater verder te beperken door het breed toepassen van geïntegreerde gewasbescherming en uitbreiding van de biologische teelt van groente en fruit. Dit strategische doel sluit aan op de prioritaire behoefte duurzame productie.

De Nederlandse tuinbouw heeft op het gebied van verduurzaming al veel bereikt. Op energiegebied zijn al grote stappen gezet, alsook in het terugdringen van de milieubelasting door nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het grond- en oppervlaktewater. Toch zijn verdere inspanningen ook in de toekomst nodig. De consument, de retail en maatschappelijke organisaties in binnen- en buitenland stellen immers steeds hogere eisen aan duurzaamheid. Ook internationale milieu- en klimaatdoelstellingen vragen om verdergaande inspanningen. Voor de komende jaren liggen er flinke opgaven om mondiaal koploper te blijven, waarvoor kleinere en grotere (systeem)innovaties noodzakelijk zijn.

Daarboven is het een uitdaging voor de sector om de inspanningen op het gebied van duurzaamheid zo veel mogelijk beloond te krijgen door deze als extra kwaliteitskenmerk te presenteren in onderscheidende marktsegmenten.

4.3 Samenhang strategische doelen en GMO-doelstellingen

Artikel 33, lid 1 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 schrijft voor, dat de operationele programma's in de sector groenten en fruit twee of meer van de in artikel 152, lid 1, onder punt c) genoemde doelen moeten omvatten, dan wel twee van de volgende doelen:

- a) productieplanning (inclusief raming en monitoring van de productie en de consumptie);
- b) verbetering van de kwaliteit van de verse of verwerkte producten;
- c) verhoging van de handelswaarde van de producten;
- d) bevordering van de afzet van de verse of verwerkte producten;
- e) milieumaatregelen (met name op watergebied) en milieuvriendelijke productiemethoden (waaronder biologische landbouw); en
- f) crisispreventie en –beheersing.

De in artikel 152, lid 1 onder punt c) van Verordening (EU) nr. 1308/2013 genoemde doelen voor producentenorganisaties zijn:

- i) verzekeren dat de productie wordt gepland en op de vraag wordt afgestemd, met name wat omvang en kwaliteit betreft;
- ii) het aanbod en de afzet van de producten van haar leden te concentreren, ook via direct marketing;
- iii) de productiekosten en het rendement op investeringen om de normen met betrekking tot milieu en dierenwelzijn te halen, optimaliseren en de producentenprijzen stabiliseren;
- iv) onderzoek verrichten en initiatieven ontwikkelen op het gebied van duurzame productie-methoden, innovatieve praktijken, economische concurrentiekracht en marktontwikkelingen;
- v) het gebruik van milieuvriendelijke teeltmethoden, productietechnieken en goede praktijken en technieken op het gebied van dierenwelzijn bevorderen en daarvoor technische bijstand verstrekken;
- vi) het gebruik van productienormen bevorderen en daarvoor technische bijstand verstrekken, de productkwaliteit verbeteren en producten ontwikkelen met een beschermde oorsprongs-benaming, een beschermde geografische aanduiding of een nationaal kwaliteitskeurmerk;
- vii) bijproducten, en met name afval, beheren ter bescherming van de water-, bodem- en landschapskwaliteit, en de biodiversiteit in stand houden of verbeteren;
- viii) bijdragen tot duurzaam gebruik van de natuurlijke hulpbronnen en tot matiging van de klimaatverandering; en
- ix) initiatieven ontwikkelen op het gebied van afzetbevordering.

Artikel 36, tweede lid, onderdeel c, van Verordening (EU) nr. 1308/2013 schrijft voor dat de lidstaat in haar Nationale Strategie vaststelt welke van de hiervoor vermelde doelen uit Verordening (EU) nr. 1308/2013 producentenorganisaties in de lidstaat met hun operationele programma's kunnen nastreven. De drie strategische doelen uit de vorige paragraaf 4.2 sluiten als volgt aan op deze doelen uit de Europese verordening:

1. Versterking van de afzetstructuur.

- a) productieplanning (inclusief raming en monitoring van de productie en de consumptie);
 - i) verzekeren dat de productie wordt gepland en op de vraag wordt afgestemd, met name wat omvang en kwaliteit betreft;
- b) bevordering van de afzet van de verse of verwerkte producten; en
 - ii) het aanbod en de afzet van de producten van haar leden te concentreren, ook via direct marketing;
- c) crisispreventie en crisisbeheersing.

2. Marktgericht produceren.

- a) productieplanning (inclusief raming en monitoring van de productie en de consumptie);
 - i) verzekeren dat de productie wordt gepland en op de vraag wordt afgestemd, met name wat omvang en kwaliteit betreft;
- b) verbetering van de kwaliteit van de verse of verwerkte producten;
 - vi) het gebruik van productienormen bevorderen en daarvoor technische bijstand verstrekken, de productkwaliteit verbeteren en producten ontwikkelen met een beschermde oorsprongsbenaming, een beschermde geografische aanduiding of een nationaal kwaliteitskeurmerk
- c) verhoging van de handelswaarde van de producten;
- d) bevordering van de afzet van de verse of verwerkte producten;
 - iv) onderzoek verrichten en initiatieven ontwikkelen op het gebied van marktontwikkelingen;
 - ix) initiatieven ontwikkelen op het gebied van afzetbevordering.

3. Verdergaande verduurzaming.

- e) milieumaatregelen (met name op watergebied) en milieuvriendelijke productiemethoden (waaronder biologische landbouw);
 - iii) de productiekosten en het rendement op investeringen om de normen met betrekking tot milieu te halen, optimaliseren;
 - iv) onderzoek verrichten en initiatieven ontwikkelen op het gebied van duurzame productiemethoden;
 - v) het gebruik van milieuvriendelijke teeltmethoden, productietechnieken en goede praktijken bevorderen en daarvoor technische bijstand verstrekken;
 - vi) het gebruik van productienormen bevorderen en daarvoor technische bijstand verstrekken, en producten ontwikkelen met een nationaal kwaliteitskeurmerk;
 - vii) bijproducten, en met name afval, beheren ter bescherming van de water-, bodem- en landschapskwaliteit, en de biodiversiteit in stand houden of verbeteren;
 - viii) bijdragen tot duurzaam gebruik van de natuurlijke hulpbronnen en tot matiging van de klimaatverandering;

In figuur 4.2 wordt de samenhang tussen al deze doelen nog eens gevisualiseerd en verbonden met de maatregelen en acties uit de volgende paragraaf.

4.4 Beschikbare maatregelen en acties

In artikel 2, onderdeel f van Gedelegeerde Verordening (EU) 2017/891 worden de volgende maatregelen onderscheiden:

- 1) op productieplanning gerichte acties, inclusief de investeringen in materiële activa;
- 2) acties die gericht zijn op verbetering of behoud van de productkwaliteit, in verse dan wel verwerkte vorm, inclusief investeringen in materiële activa;
- 3) acties die gericht zijn op de verhoging van de commerciële waarde van producten en op de verbetering van de afzet, inclusief investeringen in materiële activa, alsook de bevordering van de afzet van de producten in verse dan wel verwerkte vorm, en andere dan onder punt 6 vallende afzetbevorderings- en communicatieactiviteiten ;
- 4) onderzoek en experimentele productie, inclusief investeringen in materiële activa;
- 5) opleidingsacties, en acties op het gebied van de uitwisseling van beste praktijken, andere dan die onder punt 6, en acties ter bevordering van de toegang tot adviesdiensten en technische bijstand;
- 6) één van de in artikel 33, lid 3, eerste alinea, van Verordening (EU) nr. 1308/2013 bedoelde acties voor crisispreventie en crisisbeheer:
 - a) investeringen om het beheer van de in de handel gebrachte hoeveelheden efficiënter te maken;
 - b) opleidingsmaatregelen en uitwisselingen van beste praktijken;
 - c) afzetbevordering en communicatie, waaronder acties en activiteiten die zijn gericht op diversificatie en consolidatie van de groente- en fruitmarkten, preventief of gedurende een crisisperiode;
 - d) steun voor de administratieve kosten van het opzetten van onderlinge fondsen en een financiële bijdrage voor het aanvullen van onderlinge fondsen na de compensatie van aangesloten producenten wier inkomen ten gevolge van ongunstige marktomstandigheden ernstig is gedaald;
 - e) herbepanting van boomgaarden waar dat nodig is na verplichte rooiing om sanitaire of fytosanitaire redenen in opdracht van de bevoegde autoriteit van de lidstaat;
 - f) het uit de markt nemen van producten;
 - g) het groen oogsten of het niet oogsten van groenten en fruit;
 - h) oogstverzekeringen;
 - i) begeleiding van andere producentenorganisaties, unies van producentenorganisaties, producentengroeperingen of individuele producenten.
- 7) milieuacties als bedoeld in artikel 33, lid 1 van Verordening (EU) nr. 1308/2013, inclusief investeringen in materiële activa;
- 8) andere acties, inclusief de verwerving van vaste activa, met uitzondering van de onder 1) tot en met 4) en 7) vallende acties, die gericht zijn op de verwezenlijking van één of meer doelen als bedoeld of vermeld in artikel 33, lid 1 van Verordening (EU) nr. 1308/2013.

Een maatregel is feitelijk dus een cluster van acties, waarbij een actie wordt gedefinieerd als: “een specifieke activiteit of een specifiek instrument dat bijdraagt tot de verwezenlijking van één of meer van de doelen als bedoeld of vermeld in artikel 33, lid 1 van Verordening (EU) nr. 1308/2013” ([artikel 2, onderdeel g van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#)).

Gezien de drie gekozen strategische doelen, zoals in paragraaf 4.2 beschreven, en de in paragraaf 4.3 geschetste samenhang met de GMO-doelstellingen zijn alle hierboven geschetste maatregelen voor de Nederlandse producentenorganisaties beschikbaar:

1. Versterking van de afzetstructuur.

Hierbij passen de maatregelen 1) op productieplanning gerichte acties, 3) op afzetverbetering gerichte acties, 6) acties voor crisispreventie en crisisbeheer, en 8) andere acties. Voorts zijn hier ook de maatregelen 4) onderzoek en experimentele productie, en 5) opleidingsacties en toegang tot adviesdiensten opgenomen.

Om de versterking van de afzetstructuur te kunnen realiseren worden de volgende drie clusters van activiteiten onderscheiden, die verder zijn uitgewerkt in een activiteitenlijst die als bijlage 1 is opgenomen:

- organisatiestructuur: verdergaande samenwerking, professionalisering en aanbodbundeling van telers en producentenorganisaties met sterkere regie op de afzet, ook internationaal;
- logistieke structuur: transport en logistiek beter en efficiënter organiseren richting (internationale) afzetmarkten; en
- afzetfaciliteiten, zoals opslag en koeling, mogelijk in nabijheid van afzetmarkten (hubs).

Bij voorkeur dienen hierbij ook gezamenlijke inspanningen van producentenorganisaties ter versterking van de afzetstructuur opgenomen te worden, zoals bijvoorbeeld een digitaal beursplein en market intelligence systemen.

Alle activiteiten, ook de overkoepelende, zijn gericht op een sterkere organisatie en betere logistieke- en afzetfaciliteiten.

Streefdoelen en gekwantificeerde streefcijfers

Om het resultaat van voornoemde activiteiten toetsbaar te maken zijn nationale streefdoelen en gekwantificeerde streefcijfers aangegeven, die een leidraad vormen voor de producentenorganisaties om zelf specifieke meetbare streefdoelen te stellen. Voor de periode van 1 januari 2017 tot en met 31 december 2020 zijn de volgende streefdoelen en gekwantificeerde streefcijfers als bedoeld in [artikel 27, derde lid, van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#) geformuleerd:

- Verdergaande samenwerking tussen producentenorganisaties

Toelichting:

Met het oog op de onderhandelingspositie ten opzichte van de retail en groothandel, een substantieel marktaandeel, voldoende omvang om kennis op te bouwen, gezamenlijk bij te dragen aan een duurzaam productieproces en aan product- en marktontwikkeling te kunnen doen, is het ideaal om door middel van fusies te komen tot een kleiner aantal grote producentenorganisaties. Ook verdergaande samenwerking tussen producentenorganisaties, voor zover niet in strijd met de mededingingsregels (dus niet gezamenlijk optrekken in de markt, wel mogelijkheden zoals een digitaal beursplein, software ter vergroting van de efficiency van de logistiek), kan de positie van producentenorganisaties in de keten versterken.

- Een toename van de organisatiegraad per subsector met 15 procent van het aangesloten areaal op 31 december 2020 ten opzichte van 1 januari 2014.

Toelichting:

In het kader van dit streefdoel worden de volgende subsectoren onderscheiden: glasgroenten, vollegrondsgroenten, fruit en paddenstoelen.

- Van de totale omzet, in waarde of volume, van de Nederlandse producentenorganisaties is op 31 december 2020 15 procent afkomstig uit het ontsluiten van een nieuwe markt, logistieke innovatie of een nieuwe manier van klantbeleving.

Toelichting:

De Nederlandse afzet van groenten en fruit bestaat nog voor een groot deel uit levering in bulk aan de tussenhandel. Een mogelijkheid om extra toegevoegde waarde te creëren is om de afzet meer te richten op niches. Dit kunnen voor de producentenorganisatie echt nieuwe markten zijn, zoals bijvoorbeeld geografisch de markt in Oostenrijk of qua doelgroep bepaalde nieuwe culturen. Het zou ook kunnen door zich te richten op andere afzetkanalen, zoals bijvoorbeeld horeca of catering. Een nieuw logistiek proces, bijvoorbeeld door 'just in time delivery' kan vallen onder een nieuwe manier van klantbeleving.

2. Marktgericht produceren.

Hierbij passen de maatregelen 2) op verbetering of handhaving van de productkwaliteit gerichte acties, en 3) op afzetverbetering gerichte acties.

Om marktgericht produceren te kunnen realiseren worden de volgende drie clusters van activiteiten onderscheiden, die verder zijn uitgewerkt in een activiteitenlijst die als bijlage 2 is opgenomen:

- markt- en consumentenonderzoek: om inzicht te verwerven in (potentiële) behoeften van consumenten;
- product- en conceptontwikkeling: nieuwe producten ontwikkelen of vernieuwing van bestaande producten, dan wel nieuwe concepten rondom producten ontwikkelen die het product aantrekkelijker maken voor de consument, zoals een bewerking of verpakking. Labelling (inclusief kwaliteitsregelingen) en tracking en tracing kunnen behulpzaam zijn om een nieuw product of concept te borgen; en
- vermarkten van producten: diverse manieren om de doelgroep tot aanschaf van een nieuwe product of concept te brengen, zoals category management.

Hierbij kunnen ook gezamenlijke inspanningen van producentenorganisaties ter versterking van het marktgericht produceren opgenomen worden, zoals markt- of consumentenonderzoeken en gezamenlijke promotie of marketing acties.

Alle activiteiten, ook de overkoepelende, zijn gericht op nieuwe markten of nieuwe doelgroepen, nieuwe of vernieuwde producten of concepten. Het gaat hier om meerwaarde, niet om verbetering van de efficiëntie.

Streefdoelen en gekwantificeerde streefcijfers

Om het resultaat van voornoemde activiteiten toetsbaar te maken zijn nationale streefdoelen en gekwantificeerde streefcijfers aangegeven, die een leidraad vormen voor de producentenorganisaties om zelf specifieke meetbare streefdoelen te stellen. Voor de periode van 1 januari 2017 tot en met 31 december 2020 zijn de volgende streefdoelen en gekwantificeerde streefcijfers als bedoeld in [artikel 27, derde lid, van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#) geformuleerd:

- Van de totale omzet van Nederlandse producentenorganisaties is op 31 december 2020 15% afkomstig uit de afzet van nieuwe producten of nieuwe concepten op bestaande markten en/of het aanboren van nieuwe afzetkanalen en markten.

Toelichting:

Voornoemd percentage is gebaseerd op 2,5% vernieuwers en 13,5% early adaptors, overeenkomstig de ontwikkelings- en introductiefase van nieuwe producten.

- Jaarlijkse toename van 2,5% van de omzet per areaal.

Toelichting:

Uitgaande van een gelijkblijvende consumptie van groente en fruit per hoofd van de bevolking, 0,5% productiviteitsverhoging (meer kg-opbrengst per areaal) en een prijsontwikkeling zonder inflatiecorrectie voor bestaande producten en markten, zou 2% omzetstijging per areaal uit het creëren van meerwaarde uit (ver)nieuw(d)e producten of concepten en op nieuwe markten moeten komen.

- Een toename van het aantal producten dat wordt afgezet in een hogere kwaliteitsklasse (gerelateerd aan handelsnorm of bepaalde certificering) of met een onderscheidend kwaliteitslabel.
- Jaarlijkse groei van 5% van de omzet in biologisch gecertificeerde productie in groente en fruit.

Toelichting:

Er zijn duidelijke marktkansen voor de Nederlandse biologische productie, aangezien de vraag naar biologische groente en fruit in binnen en buitenland nog altijd behoorlijk stijgt. Deze groei kan behalve door het creëren van meerwaarde vooral ook worden gerealiseerd door een verdere uitbreiding van het areaal.

3. Verdergaande verduurzaming

Bij verdergaande verduurzaming past bij uitstek de maatregel 7) milieuocties.

Het strategisch doel verdergaande verduurzaming en de bijbehorende clusters van activiteiten en streefdoelen maken deel uit van het milieukader dat is opgenomen in bijlage 3 bij deze strategie. Het milieukader is in overeenstemming met artikel 36, lid 1, van Verordening (EU) nr. 1308/2013 aan de Europese Commissie ter beoordeling voorgelegd. De Europese Commissie heeft aangegeven dat dit kader geen aanleiding meer geeft voor nadere vragen (het kader stuit dus niet op bezwaar).

Streefdoelen en gekwantificeerde streefcijfers

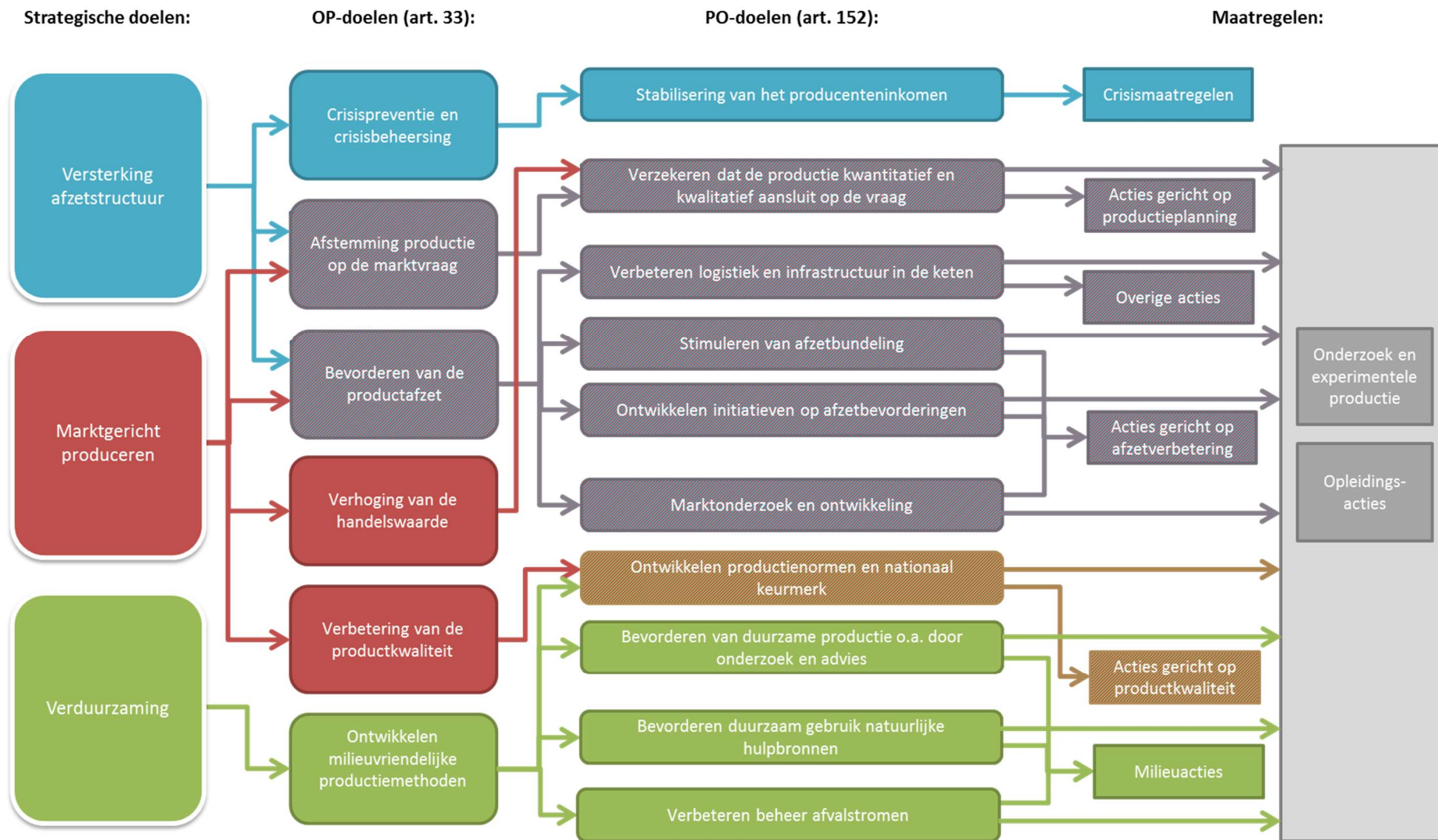
Voor het strategisch doel verduurzaming gelden voor de periode van 1 januari 2018 tot en met 31 december 2020 de volgende streefdoelen en gekwantificeerde streefcijfers als bedoeld in artikel 27, derde lid, van Gedelegeerde Verordening (EU) 2017/891:

1. Ten aanzien van energie, een vermindering van de uitstoot van broeikasgassen, meer in het bijzonder een CO₂ reductie van 15% ten opzichte van 2014 door middel van:
 - een toename van het gebruik van duurzame energie in kassen tot 7%; en
 - een totale reductie in het verbruik van fossiele energie in kassen met 15% ten opzichte van 2011.
2. Ten aanzien van een duurzaam gebruik van pesticiden, een verdergaande vermindering van de emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar lucht, water en bodem, meer in het bijzonder:
 - een volledige dekking van de groenten en fruit productie door private certificatiesystemen in 2023; en

- een afname in 2023 van de emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar het grond- en oppervlaktewater van 95% ten opzichte van 2013.
- 3. Ten aanzien van de biologische productie een jaarlijkse omzetgroei van 5% van biologische gecertificeerde productie in groente en fruit; en
- 4. Ten aanzien van nutriënten en afval een verdergaande afname van de emissie van nutriënten naar lucht, water en bodem en verdergaande vermindering van afval.

In figuur 4.2 op de volgende bladzijde wordt de samenhang tussen de drie strategische doelen op nationaal niveau enerzijds en de GMO-doelstellingen op EU-niveau anderzijds gevisualiseerd en verbonden met de maatregelen uit deze paragraaf.

Figuur 4.2 Samenhang tussen de drie strategische doelen, GMO-doelstellingen en diverse maatregelen.

5. Eisen aan operationele programma's

In het voorgaande hoofdstuk is aangegeven welke doelen de producentenorganisaties met hun operationele programma's kunnen nastreven. In dit hoofdstuk worden de opzet en eisen ten aanzien van de operationele programma's nader uiteengezet. Met ingang van 1 januari 2017 moet de structuur van de operationele programma's voldoen aan een geheel nieuwe opzet. De nieuwe eisen die aan de operationele programma's worden gesteld komen deels voort uit de wens om de mogelijkheden van steun in het kader van de GMO groenten en fruit beter en effectiever in te zetten om bij te dragen aan de verbetering van de concurrentiekracht van de Nederlandse tuinbouwsector en het innovatievermogen van de sector te stimuleren, zoals aangekondigd in de beleidsbrief tuinbouw.⁴⁵ Maar de verplichtingen zijn ook ingegeven door de wens om de EU-conformiteit van de operationele programma's verder te verbeteren, mede naar aanleiding van de bevindingen omtrent de coherentie van operationele programma's van de audits die de afgelopen jaren door de Europese Commissie zijn uitgevoerd ten aanzien van de uitvoering van de GMO groenten en fruit in Nederland.

5.1 Inhoud en coherentie

Op grond van artikel 4 van [Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#) bevat een operationeel programma de volgende gegevens:

- een beschrijving van de uitgangssituatie;
- de doelen van het programma;
- een toelichting over de wijze waarop het programma bijdraagt aan de realisatie van de Nationale Strategie;
- de bevestiging dat het programma consistent is met de Nationale Strategie;
- meetbare streefdoelen om toezicht op de voortgang van de uitvoering van het programma mogelijk te maken;
- voor elk jaar van uitvoering van het programma een gedetailleerde beschrijving van:
 - i. de voor het verwezenlijken van de doelen te nemen maatregelen, en
 - ii. van de daarvoor aan te wenden middelen;in de gedetailleerde beschrijving wordt tevens aangegeven:
 - iii. in welke mate de verschillende voorgestelde maatregelen een aanvulling vormen op en consistent zijn met andere maatregelen, inclusief de maatregelen die worden gefinancierd uit of in aanmerking komen voor financiering uit andere EU-fondsen (met name de plattelandsontwikkeling en afzetbevorderingsprogramma's), en
 - iv. of de voorgestelde maatregelen geen risico van overlappende financiering uit EU-fondsen inhouden;
- de looptijd van het programma;
- de financiële aspecten van het operationele programma, te weten:
 - i. de wijze van berekening en het niveau van de financiële bijdragen van de leden aan het actiefonds;
 - ii. de wijze van financiering van het actiefonds;

⁴⁵ Tweede Kamer 2013-2014, 32 627, nr. 14.

- iii. de nodige gegevens om een differentiatie van de geheven bijdrage te rechtvaardigen;
- iv. voor elk jaar van uitvoering van het programma:
 - de begroting, en
 - het tijdschema voor de uitvoering van de acties.

[Artikel 25, eerste lid, onderdeel d, van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#) stelt verder de eis dat een operationeel programma aan de volgende voorwaarden moet voldoen:

- de coherentie en de technische kwaliteit van het programma moet voldoende zijn;
- de ramingen, het steunprogramma en de planning van de uitvoering ervan moeten deugdelijk zijn.

Met deze Europese eisen als uitgangspunt, en met name ter bevordering van de coherentie, is gekozen voor de hiernavolgende opzet van en eisen aan de operationele programma's.

5.1.1 Visie van de producentenorganisatie

Allereerst dient een producentenorganisatie haar visie voor de toekomst van de producentenorganisatie te overleggen. Deze visie vormt, tezamen met de beschrijving van de uitgangssituatie, het uitgangspunt voor ieder operationeel programma. De visie van de producentenorganisatie bevat een beschrijving van het toekomstbeeld dat de producentenorganisatie heeft voor de producentenorganisatie en aan het eind van de looptijd van het operationele programma wil hebben gerealiseerd. In deze visie beschrijft de producentenorganisatie voor de gehele organisatie op een SMART geformuleerde wijze de uitgangssituatie en de doelen voor de organisatie als geheel met een duidelijk SMART geformuleerd resultaat over de situatie aan het einde van de looptijd van het operationeel programma.

5.1.2 Beschrijving van de uitgangssituatie en SWOT⁴⁶-analyse

De beschrijving van de uitgangssituatie dient een SWOT-analyse te bevatten. Deze SWOT-analyse bevat in ieder geval een beschrijving en onderbouwing van de sterke en zwakke punten van de producentenorganisatie. De SWOT-analyse bevat tevens een beschrijving en onderbouwing van de kansen en bedreigingen voor de producentenorganisatie bij het realiseren van de visie en de strategische doelen van de producentenorganisatie.

Om de uitgangssituatie voldoende meetbaar in beeld te brengen wordt daarbij gebruik gemaakt van de [in bijlage I onder punt 5 van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892 benoemde prestatie indicatoren die bestaan uit de in artikel 4 bedoelde en in tabel 4.1 van bijlage II van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892 vermelde indicatoren en van eventuele andere relevante, aanvullende indicatoren](#). Zie voor deze indicatoren ook paragraaf 6.4.

⁴⁶ SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities en Threats) is een bedrijfskundig model dat de interne sterktes en zwaktes en de externe kansen en bedreigingen analyseert.

5.1.3 Beschrijving van de doelen

Van de drie strategische doelen is opname in het operationeel programma van de doelen verduurzaming en marktgericht produceren verplicht. Daarnaast kunnen producentenorganisaties er voor kiezen om, in aanvulling hierop, tevens het strategisch doel versterking afzetstructuur op te nemen. Opname van het strategische doel verdergaande verduurzaming is verplicht omdat op grond van artikel 33, vijfde lid, van Verordening (EU) nr. 1308/2013 de lidstaat er voor dient te zorgen dat alle producentenorganisaties in hun operationeel programma twee of meer milieuacties opnemen of ten minste 10 % van de uitgaven in het kader van de operationele programma's milieuacties betreffen. Omdat met deze Nationale Strategie voorts wordt beoogd met name de concurrentiekracht voor de voedingstuinbouw te verbeteren, worden producentenorganisaties verplicht om, naast verduurzaming, minimaal het strategische doel marktgericht produceren op te nemen in hun operationeel programma. Per (gekozen) strategisch doel is een producentenorganisatie verplicht om ten minste één van de benoemde gekwantificeerd streefdoelen, zoals bedoeld in paragraaf 4.4, in het operationeel programma op te nemen.

Op basis van de visie van de producentenorganisatie en de beschrijving van de uitgangssituatie bepaalt de producentenorganisatie op welke wijze zij de GMO groenten en fruit wil inzetten. Daartoe komt de producentenorganisatie tot een beschrijving van de meetbare streefdoelen die het met het operationeel programma nastreeft. Producentenorganisaties moeten in deze beschrijving, aan de hand van de SWOT analyse per strategisch doel en gekwantificeerd streefdoel, de keuze om de strategische doelen en gekwantificeerde streefdoelen in hun operationeel programma op te nemen onderbouwen.

5.1.4 Gedetailleerde beschrijving en plan per strategische doel

In het operationeel programma moet het volgende worden aangegeven:

- welke meetbare streefdoelen de producentenorganisatie in het kader van het betrokken strategisch doel beoogt te realiseren, hoe deze aansluiten bij de gekozen gekwantificeerde streefdoelen en hoe deze bijdragen aan de realisatie daarvan. De producentenorganisatie moet, aan de hand van de SWOT analyse, tevens gemotiveerd aangeven waarom welke streefdoelen door de producentenorganisatie zijn gekozen.
- per meetbaar streefdoel een meetbare en controleerbare nulsituatie, voor zover mogelijk gebaseerd op de gemeenschappelijke indicatoren, [vermeld in tabel 4.1 van bijlage II van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#).
- per meetbaar streefdoel, welke percentages of cijfers de producentenorganisatie zichzelf voor de gekozen streefdoelen oplegt en met welke projecten de realisatie van het streefdoel wordt nagestreefd. Deze meetbare streefdoelen moeten geheel of gedeeltelijk aansluiten bij de gekwantificeerde streefdoelen en moeten bijdragen aan de realisatie daarvan. Ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van meetbare streefdoelen van producentenorganisaties en de evaluatie van de uitvoering van de Nationale Strategie via de operationele programma's dient daarbij voor zover mogelijk gebruik te worden gemaakt van de gemeenschappelijke indicatoren, [vermeld in tabel 4.1 van bijlage II van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#).
- per project, een omschrijving van het project en de wijze waarop het project naar verwachting zal bijdragen aan de realisatie van het meetbare streefdoel en de subsidiabele activiteiten die in

het kader van het project worden ingezet om het meetbaar streefdoel te realiseren. Een project is gedefinieerd als een samenhangend geheel van subsidiabel gestelde activiteiten. Een producentenorganisatie kan voor enig jaar slechts kiezen uit de activiteiten die zijn opgenomen in de activiteitenlijsten die voor wat betreft de strategische doelen marktgericht produceren en versterking afzetstructuur zijn opgenomen in bijlagen 1 en 2 bij deze Nationale Strategie; voor de activiteiten in het kader van het strategisch doel duurzaamheid kan een producentenorganisatie kiezen uit de activiteiten opgenomen in bijlage 3 bij deze Nationale Strategie. [Het is mogelijk om de activiteiten ook in te zetten voor andere strategische doelen, echter om in aanmerking te komen voor de berekening van de minima uit artikel 33, lid 5 van Verordening \(EU\) nr. 1308/2013 dienen de activiteiten uit bijlage 3 te zijn opgenomen in een project onder het strategisch doel verduurzaming.](#) De gekozen activiteiten moeten voldoen aan de algemene vereisten, zoals opgenomen in [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891 en Uitvoeringsverordening 2017/892](#) en deel 4 van de Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018.

- per subsidiabele activiteit een omschrijving van de activiteit en de wijze waarop de activiteit naar verwachting zal bijdragen aan de realisatie van het meetbare streefdoel en per uitvoeringsjaar van het operationeel programma een planning van de werkzaamheden voor de activiteiten en een begroting. Om te voldoen aan de in [artikel 25, lid 1, onderdeel d\) van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#) geformuleerde eis dat de ramingen deugdelijk moeten zijn, bevat het plan een onderbouwing van de subsidiariteit van de activiteiten en uitgavenposten. Dit houdt in dat de producentenorganisatie moet onderbouwen dat de wijze waarop de activiteit wordt uitgevoerd niet verder gaat dan noodzakelijk is om het gestelde doel te bereiken. Een investering mag dus bijvoorbeeld niet luxer zijn dan nodig is om het doel te bereiken (gold plating). Daarnaast moet de begroting, [met uitzondering van personeelskosten en bepaalde uitgaven voor crisispreventie en –beheer](#), worden onderbouwd aan de hand van minimaal één kostenbegroting bijvoorbeeld een offerte per uitgavenpost. Voor het eerste jaar van het operationeel programma geldt dat deze kosten aan de hand van drie kostenbegrotingen moeten worden onderbouwd tenzij de uitgavenpost lager is dan € 25.000 of de activiteit aantoonbaar slechts door een of twee partijen kan worden uitgevoerd of begroot. Een kostenbegroting kan een offerte zijn. Voor de vervolgjaren van het programma moeten deze kosten jaarlijks via een verzoek tot wijziging voor de volgende jaren, zoals bedoeld in [artikel 34, eerste lid van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#), worden onderbouwd door middel van minimaal drie kostenbegrotingen per uitgavenpost.

Indien in het operationeel programma activiteiten worden opgenomen waarvan niet aannemelijk kan worden gemaakt dat zij bijdragen aan de realisatie van de doelstellingen van het operationeel programma, dan voldoet het operationeel programma niet aan het vereiste van coherentie van het programma. Dit heeft tot gevolg dat het operationeel programma niet kan worden goedgekeurd ([artikel 25 eerste lid, aanhef en onderdeel d, van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#)). Ook indien niet is aangetoond dat de uitgavenposten passend zijn en de geraamde bedragen marktconform zijn, zal dit tot gevolg hebben dat het operationeel programma niet kan worden goedgekeurd.

5.2 Collectiviteit

Lidstaten kunnen operationele programma's op grond van artikel [25 eerste lid, onderdeel d, van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#) slechts goedkeuren indien zij voldoende coherent zijn. Dit betekent, naast hetgeen in paragraaf 5.1. is beschreven, ook dat de activiteiten die gefinancierd worden in het kader van het operationele programma het belang van de producentenorganisatie als geheel moeten dienen en moeten bijdragen aan de realisatie van de strategische doelstellingen van het operationele programma (collectiviteit).

Om te borgen dat de activiteiten die worden opgenomen in het operationele programma een, ook in de tijd, coherent geheel vormen en aantoonbaar het belang van de gehele producentenorganisatie dienen, worden in deze Nationale Strategie enerzijds nadere eisen gesteld aan de onderbouwing van operationele programma's. Deze eisen zijn in voorgaande paragraaf beschreven. Anderzijds worden er nadere voorschriften gesteld aan de wijze waarop verantwoording over de keuzes in het operationeel programma wordt afgelegd.

5.2.1 Berekening van de financiële bijdrage van leden aan het actiefonds

Artikel 32 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 bepaalt dat het actiefonds wordt gefinancierd door enerzijds financiële bijdragen van de leden en/of de producentenorganisatie zelf en anderzijds door middel van financiële steun door de Europese Unie. De producentenorganisatie is op grond van [artikel 4, aanhef en onderdeel e, aanhef en onder i, ii en iii, van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#) verplicht om in haar operationeel programma informatie op te nemen omtrent de wijze van financiering van het actiefonds, de berekening, het niveau van de financiële bijdragen en de rechtvaardiging van een eventuele differentiëren van de geheven bijdrage.

Ter verduidelijking worden in deze Nationale Strategie nadere voorschriften gesteld aan de wijze van berekening door producentenorganisaties van de financiële bijdrage van de leden aan het actiefonds. Zo:

- is de systematiek van berekening van de financiële bijdragen aan het actiefonds door de producentenorganisatie vastgelegd in haar statuten,
- moeten de financiële bijdragen op basis van objectieve criteria worden onderscheiden, en
- wordt het besluit van de producentenorganisatie tot vaststelling van de bijdragen van de individuele leden en bijdragen uit de eigen middelen van de producentenorganisatie aan het actiefonds goedgekeurd door de algemene vergadering van de producentenorganisatie. Bewijsstukken waarmee wordt aangetoond dat de goedkeuring heeft plaatsgevonden dienen uiterlijk op 8 december van het jaar waarin het operationeel programma, of een wijziging als bedoeld in [artikel 34, eerste lid, van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#) is ingediend, te worden ingediend.

5.2.2 Besteding van het actiefonds

Om het collectieve karakter van het operationele programma te borgen wordt tevens voorgeschreven dat de producentenorganisatie het operationeel programma of een verzoek tot wijziging als bedoeld in artikel [34, eerste lid van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#) ter goedkeuring aan de algemene vergadering voorlegt. Daarbij dient niet alleen informatie over de

inhoud van het programma of verzoek tot wijziging ervan voor goedkeuring aan de algemene ledenvergadering te worden voorgelegd maar ook informatie over de daarin voorgenomen investeringen. Bewijsstukken waarmee wordt aangetoond dat de goedkeuring heeft plaatsgevonden dienen uiterlijk op 8 december van het jaar waarin het operationeel programma of een verzoek tot wijziging is ingediend, te worden ingediend.

Tevens moet de producentenorganisatie haar leden in de algemene vergadering jaarlijks na afloop van het uitvoeringsjaar informeren over de besteding van het actiefonds. Dit betreft in het bijzonder:

- de bedragen die per project over het uitvoeringsjaar zijn gerealiseerd;
- welke investeringen van EUR 100.000 en hoger gedurende het uitvoeringsjaar op locatie van de producentorganisatie zijn gerealiseerd, en
- welke investeringen van EUR 50.000 en hoger gedurende het uitvoeringsjaar op andere locaties zijn gerealiseerd, onder vermelding van het adres van de locaties.

Bewijsstukken waaruit blijkt dat de producentenorganisatie de algemene vergadering heeft geïnformeerd over de besteding van het actiefonds dienen jaarlijks voor 1 juli na afloop van enig uitvoeringsjaar worden ingediend.

Met de hiervoor beschreven verplichtingen wordt beoogd de democratische controle door de leden op de wijze van besteding van het actiefonds te ondersteunen teneinde het collectieve karakter van het operationele programma beter te borgen.

5.3 Vernieuwing

Met deze Nationale Strategie wordt beoogd de concurrentiekracht voor de voedingstuinbouw in Nederland te verbeteren. Gezien het relatief hoge kostenniveau van arbeid en materiële activa in Nederland in vergelijking met het buitenland moet de focus daarbij niet liggen op concurrentie op kostprijs. Het sterke punt van de Nederlandse voedingstuinbouw is haar hoge kennisniveau en innovatievermogen. Om concurrerend te blijven zal de Nederlandse tuinbouw steeds verder moeten vernieuwen. Om deze reden is er bij de invulling van de strategische doelen marktgericht produceren en versterking afzetstructuur voor gekozen om de nadruk te leggen op vernieuwing. Concreet betekent dit dat als aanvullende eis is gesteld dat de producentenorganisatie in het plan per project het vernieuwende karakter van de actie moet onderbouwen. De eis van vernieuwing geldt dus op het niveau van het project, het niveau van het samenhangende geheel van activiteiten.

Een project heeft een vernieuwend karakter wanneer de producentenorganisatie **niet eerder planmatige of bewuste activiteiten heeft ondernomen op het gebied van het betreffende project. Daarbij is bepaald dat een project dat is opgenomen in het eerste operationele programma van de producentenorganisatie dat aan de nieuwe eisen ten aanzien van de structuur moet voldoen geacht wordt een vernieuwend karakter te hebben. Na uitvoerig overleg met de sector voor deze invulling van de vernieuwingseis gekozen om rekening te houden met de geheel nieuwe werkwijze rond de opzet van het programma. Van belang is dat het project naadloos aansluit bij de visie en met name de SWOT-analyse van de producentenorganisatie en dat de in het project opgenomen activiteiten op basis hiervan bewust en gericht gekozen zijn om de streefdoelen te kunnen halen. Voor de beoordeling van het vernieuwende karakter van projecten in een volgend operationeel programma wordt een vergelijking gemaakt met de projecten in het voorafgaande programma.**

Voor het strategisch doel marktgericht produceren moet onderscheid worden gemaakt tussen projecten ten behoeve van het ontwikkelen van nieuwe producten of concepten en projecten ten behoeve van het ontwikkelen van nieuwe markten. [Voor projecten ten behoeve van het ontwikkelen van nieuwe producten of concepten geldt dat de producentenorganisatie nog niet eerder planmatig en bewust in het voorgaande operationeel programma op de ontwikkeling van die producten of concepten heeft ingezet..](#) Het product of het concept moet nieuw zijn. Als definitie voor nieuw geldt in dit geval dat het product of concept nog geen artikelcode heeft of dat gedurende de hiervoor beschreven periode geen omzet is gegenereerd uit dit product of concept.

Bij projecten ten behoeve van het ontwikkelen van nieuwe markten bestaat een onderscheid voor nieuwe geografische markten en nieuwe doelgroepen op bestaande markten (product/markt combinaties). Een nieuwe distributieketen wordt ook gezien als een nieuwe markt. [Voor projecten ten behoeve van het ontwikkelen van nieuwe markten geldt dat de producentenorganisatie die markt nog niet eerder actief en gericht bewerkt heeft.](#) Handvat hierbij, maar niet het enige criterium, is dat de producentenorganisatie op de betreffende markt tot op dat moment een omzet van minder dan 5% heeft gerealiseerd. Onder het actief bewerken van een markt wordt verstaan het planmatig organiseren van inspanningen gericht op de betreffende markt. Het project moet dus nieuw zijn, in de zin dat het een ander, onderscheidend, project moet zijn ten opzichte van projecten die in het verleden al zijn uitgevoerd voor die markt.

Bij het strategisch doel versterking afzetstructuur [kan worden gedacht aan projecten ten behoeve van verdergaande samenwerking met andere producentenorganisaties, uitbreiding van het ledenbestand of het ontsluiten van een nieuwe markt, een logistieke innovatie of een nieuwe manier van klantenbeleving.](#) Voor het laatste geldt *mutatis mutandis* hetzelfde als wat hierboven is vermeld. Onder dit strategische doel vallen ook activiteiten die zijn gericht op crisispreventie en crisisbeheer. Er is voor gekozen om deze activiteiten geen onderdeel uit te laten maken van een project om rekening te houden met de wenselijkheid voor producentenorganisaties om flexibel op mogelijke crisissituaties te kunnen reageren. De producentenorganisatie dient een plan op te stellen waarmee invulling aan deze activiteiten wordt gegeven voor zover de producentenorganisatie dat bij wijze van risicobeheer kan voorzien. Omdat het plan geen project is, is ook de vernieuwingseis niet van toepassing.

Voor het strategisch doel verduurzaming wordt de eis dat een project vernieuwend moet zijn ten algemene niet gesteld. Veel van de projecten die producentenorganisaties met behulp van de subsidiabel gestelde activiteiten kunnen uitvoeren worden reeds door producentenorganisaties uitgevoerd. Met het breder uitrollen van deze projecten kunnen echter belangrijke milieuvordelen behaald worden. Het stellen van de eis dat deze projecten vernieuwend moeten zijn kan tot gevolg hebben dat projecten die bijdragen aan verduurzaming niet worden uitgevoerd. Wanneer de eis van vernieuwing wordt gesteld voor projecten die moeten bijdragen aan verduurzaming bestaat bovendien het risico dat niet wordt voldaan aan de minimum eis ten aanzien van milieufacties (zie volgende paragraaf).

[Tenslotte is de vernieuwingseis niet van toepassing op projecten waarvan de looptijd bij het einde van het operationeel programma nog niet is voltooid en die daarom in een volgend operationeel programma zijn opgenomen \(doorlopende projecten\).](#)

6. Slotbepalingen

Op grond van artikel 27, tweede lid van [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#) bevat de Nationale Strategie alle besluiten en bepalingen die de lidstaat heeft vastgesteld. Alle door de [Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit](#) genomen besluiten zijn opgenomen in de [Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018](#).⁴⁷ Deze regeling wordt geacht integraal onderdeel uit te maken van de Nederlandse Nationale Strategie. De belangrijkste besluiten en keuzes inzake de doelen en eisen van de operationele programma's zijn in de voorgaande hoofdstukken reeds beschreven. In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van de besluiten die op grond van de Europese verordeningen in de Nationale Strategie expliciet dienen te worden aangegeven en van de administratieve voorschriften en rapportageverplichtingen voor de producentenorganisaties, de controle- en evaluatiesystemen en de aanwijzing van de bevoegde autoriteiten en de bevoegde instantie.

6.1 Nationale besluiten

6.1.1 Duur en bereik van de Nationale Strategie

De looptijd van deze Nationale Strategie is van 2017 tot en met 2020. Indien er wijzigingen optreden in de Europese regelgeving zal, voor zover noodzakelijk, deze Nationale Strategie gedurende de looptijd worden gewijzigd.

6.1.2 Keuze referentieperiode

Artikel 34, lid 2 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 bepaalt dat de financiële steun wordt beperkt tot 4,1% van de waarde van de afgezette productie. Dit jaarlijkse maximum van de steun wordt op grond van artikel 23 van [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#) elk jaar berekend op basis van de waarde van de productie die in een door de lidstaten vast te stellen referentieperiode van 12 maanden is afgezet. In Nederland is deze referentieperiode vastgesteld op het kalenderjaar dat ligt twee kalenderjaren voor het jaar waarop de maximum steun betrekking heeft (t-/-2). Bij het bepalen van de waarde van de afgezette productie wordt uitgegaan van de leden die op 1 januari van het jaar van uitvoering als lid bij de producentenorganisatie zijn aangesloten.

6.1.3 Evenwichtseis

Producentenorganisaties moeten bij het opstellen van hun operationele programma's rekening houden met de volgende voorschriften ten aanzien van de uitgaven die in het kader van het operationeel programma mogen worden gedaan:

- Artikel 33, lid 3, vierde alinea van Verordening (EU) nr. 1308/2013 bepaalt dat crisispreventie- en beheersmaatregelen niet meer dan één derde van de uitgaven in het kader van het operationele programma mogen uitmaken.

⁴⁷ [Regeling van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 3 juli 2018, nr. WJZ/18055124, houdende regels ten aanzien van de uitvoering van de gemeenschappelijke marktordening groenten en fruit \(Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018\)](#).

- Artikel 33, lid 5 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 schrijft voor dat de operationele programma's gedurende hun gehele looptijd twee of meer milieuacties dienen te omvatten of dat ten minste 10% van de uitgaven in het kader van de operationele programma's milieuacties betreft.
- Op grond van artikel 27, lid 5 van Gedelegeerde Verordening (EU) 2017/891 dient de lidstaat in de Nationale Strategie maximumpercentages per maatregel en/of soort actie en/of uitgaven vast te stellen voor financiering uit het fonds. Dit wordt gedaan met het oog op een passend evenwicht tussen de diverse maatregelen. Ter uitvoering van deze bepaling geldt voor de producentenorganisaties in Nederland dat de totale uitgaven per project gedurende de looptijd van een operationeel programma maximaal 75% van het totale operationele programma mogen bedragen. Daarnaast mag een activiteit maximaal 50% van de uitgaven voor het totale operationele programma uitmaken.

6.1.4 Keuze subsidiabele activiteiten

De producentenorganisaties kunnen gebruik maken van de activiteiten in de activiteitenlijsten die zijn opgenomen in bijlagen 1, 2 en 3 bij deze Nationale Strategie. Een producentenorganisatie kan voor een bepaald project onder een strategisch doel alle activiteiten uit deze bijlagen inzetten. Echter, voor het voldoen aan de eisen die worden gesteld in artikel 33, lid 5 uit Verordening (EU) nr. 1308/2013 geldt dat de betreffende activiteiten moeten zijn opgenomen onder het strategisch doel verduurzaming om in aanmerking te worden genomen voor de bedoelde minima.

Activiteiten voor crisispreventie en crisisbeheer

Op grond van artikel 37 van Gedelegeerde Verordening (EU) 2017/891 mogen de lidstaten bepalen dat één of meer van de in artikel 33, lid 3 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 vastgestelde maatregelen voor crisispreventie en crisisbeheersing niet van toepassing zijn op hun eigen grondgebied. In het kader van deze Nationale Strategie is besloten dat de volgende maatregelen niet van toepassing zullen zijn in Nederland:

- herbepanting van boomgaarden waar dat nodig is na verplichte rooiing om sanitaire of fytosanitaire redenen in opdracht van de bevoegde autoriteit van de lidstaat;
toelichting
Deze bij Verordening (EU) nr. 1308/2013 voor het eerst vastgestelde maatregel overlapt mogelijk met het (op te richten) Plantgezondheidsfonds en vormt daardoor een mogelijk EU conformiteitsrisico.
- investeringen om het beheer van de in de handel gebrachte hoeveelheden efficiënter te maken;
toelichting
Het is onduidelijkheid hoe deze bij Verordening (EU) nr. 1308/2013 voor het eerst vastgestelde maatregel dient te worden uitgevoerd en vormt daardoor een EU conformiteitsrisico.
- opleidingsmaatregelen en uitwisselingen van beste praktijken;
toelichting
Deze maatregel was onder de vorige Nationale Strategie van toepassing, maar werd niet tot nauwelijks gebruikt.

Verder wordt financiering van crisismaatregelen door middel van leningen niet toegestaan.

Wel van toepassing zijn:

- afzetbevordering en communicatie, waaronder acties en activiteiten die gericht zijn op diversificatie- en consolidatie van de groente- en fruitmarkten, preventief of gedurende een crisisperiode;
- steun voor administratieve kosten van het opzetten van onderlinge fondsen en een financiële bijdrage voor het aanvullen van onderlinge fondsen na de compensatie van aangesloten producenten wier inkomen ten gevolge van ongunstige marktomstandigheden ernstig is gedaald;
- het uit de markt nemen van producten;
- het groen oogsten of het niet oogsten van groenten en fruit;
- oogstverzekeringen;
- begeleiding van andere producentenorganisaties, unies van producentenorganisaties, producentengroeperingen of individuele producenten.

Voor het uit de markt nemen van producten, het groen oogsten en het niet oogsten van groenten en fruit geldt dat deze zijn opengesteld voor de volgende producten:

- [tomaten met GN code 0702 00 00](#);
- [niet scherp-smakende pepers \(paprika's\) met GN code 0709 60 10](#);
- [bloemkool en broccoli met GN code 0704 10 00](#);
- [komkommers met GN code 0707 00 05](#);
- [appelen met GN code 0808 10](#);
- [peren met GN code 0808 30](#);
- [aardbeien met GN code 0810 10](#).

6.1.5 Bevordering consumptie groenten en fruit

Het ministerie van [Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit](#) hecht groot maatschappelijk belang aan het bevorderen van de groente en fruit consumptie, speciaal bij jongeren, en roept het bedrijfsleven op om daartoe specifieke promotieprojecten op te nemen in de operationele programma's, binnen de randvoorwaarden, zoals die worden gesteld door de Verordeningen (EU) nr. 1308/2013, [2017/891](#) en [2017/892](#) en de [Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018](#).

6.1.6 Overgangsmaatregelen

[Per 1 januari 2019](#) zijn er in Nederland geen operationele programma's meer die onder eerdere regelingen zijn goedgekeurd. Wel zijn voor een aantal activiteiten overgangsmaatregelen getroffen. Dit betreft:

- Duurzame productiemiddelen die zijn aangeschaft in een operationeel programma dat is uitgevoerd voor 1 januari 2019 en waarvan de instandhoudingstermijn nog niet is beëindigd, worden beheerst door de bepalingen van deel 4 en artikel 312a van de [Regeling uitvoering GMO groenten en fruit](#) zoals die golden op 14 juli 2017.

- Op milieuacties die zijn gedaan in het kader van een programma dat is goedgekeurd voor 1 januari 2017 en die nog niet zijn beëindigd, blijven de bepalingen van deel 4 en artikel 312a van de Regeling uitvoering GMO groenten en fruit zoals die golden op 14 juli 2017 van toepassing.
- Uitgaven voor investeringen in duurzame productiemiddelen die in het operationeel programma direct voorafgaande aan een operationeel programma dat aanvangt op 1 januari 2019 zijn opgenomen en in gelijke tranches ten laste van het actiefonds werden gebracht, kunnen worden opgenomen in het programma dat aanvangt op 1 januari 2019 indien de eerste tranche van deze uitgaven, uiterlijk in de subsidieaanvraag, bedoeld in artikel 9 van verordening 2017/892 wordt opgenomen. Deze tranches hoeven niet te worden ingediend in het kader van een project.

6.2 Rapportageverplichtingen voor producentenorganisaties

De rapportageverplichtingen die door de Verordeningen (EU) nr. 1308/2013 en [2017/891](#) en [2017/892](#) en de [Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018](#) aan de producentenorganisaties worden opgelegd, zijn te onderscheiden in:

- rapportages over de naleving van de erkenningsvoorschriften;
- rapportages over de uitvoering van de operationele programma's.

Daarnaast zijn producentenorganisaties op grond van [artikel 197 van de Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018](#) verplicht om uiterlijk 1 september alle gegevens aan de lidstaat te leveren, die de lidstaat nodig heeft om te voldoen aan de nationale rapporteringsverplichtingen aan de Europese Unie. De producentenorganisaties maken daarbij gebruik van een door de minister vastgesteld middel.

6.2.1 Rapportages over de naleving van de erkenningsvoorschriften

Producentenorganisaties zijn verplicht om de minister onverwijld te informeren over:

- wijzigingen in hun statuten;
- wijzigingen in hun organisatiestructuur, en
- voornemens tot fusie of samenwerking.

Jaarlijks uiterlijk op 15 februari ([voor producentenorganisaties zonder een operationeel programma uiterlijk op 1 maart](#)) overleggen de producentenorganisaties aan de minister:

- een digitale ledenlijst per 1 januari met gebruikmaking van een door de minister vast te stellen formulier; en
- een overzicht van de leden die in het voorafgaande jaar zijn uitgetreden, onder vermelding van de datum van uittreding, met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld model.

Jaarlijks voor 1 maart moeten de producentenorganisaties de statuten of de huishoudelijke reglementen overleggen, indien deze gedurende het voorafgaande kalenderjaar gewijzigd zijn.

Jaarlijks voor 1 maart verstrekt de producentenorganisatie de volgende stukken:

- [een uittreksel uit het handelsregister van de Kamer van Koophandel](#);
- de verslagen van de in het afgelopen boekjaar gehouden algemene vergaderingen;
- een beschrijving van het afzetbeleid en de aan de algemene vergadering voorgelegde jaarlijkse evaluatie daarvan door het bestuur;
- de evaluatie van het door de producentenorganisatie opgezette systeem van controle op de naleving van de leveringsplicht;
- de aan de algemene vergadering voorgelegde jaarlijkse evaluatie van de keuze voor uitbesteding;
- de jaarrekening over het afgelopen boekjaar.

De producentenorganisatie overlegt jaarlijks, [uiterlijk op 1 juni](#), met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel, een samenvattend overzicht van:

- de door de leden verstrekte informatie, benodigd voor de controle op de naleving van de leveringsplicht;
- het areaal van de leden van de producentenorganisatie
- de door de leden van de producentenorganisatie geteelde gewassen;
- de hoeveelheden product waarvoor aan de leden een ontheffing op de leveringsplicht is verleend;
- de omzet van de producentenorganisatie.

Jaarlijks uiterlijk op 1 juni van het eerste jaar na het jaar waarop de controles op de leveringsplicht betrekking hebben rapporteren de producentenorganisaties aan de minister:

- de namen van bij de producentenorganisatie aangesloten en uitgetreden leden die weigeren om de omzetverklaring te overleggen;
- de voorlopige bevindingen van de producentenorganisatie over de naleving van de leveringsplicht door haar leden; en

- de door de producentenorganisatie opgelegde sancties wegens het niet naleven van de leveringsplicht door de leden.

Jaarlijks uiterlijk op 1 april van het tweede jaar na het jaar waarop de controles op de leveringsplicht betrekking hebben rapporteren de producentenorganisaties aan de minister:

- de aantallen producenten per productgroep die aan een onderzoek door een accountant op de leveringsplicht zijn onderworpen, alsmede hun afzonderlijke omzetgegevens;
- de door de accountant op grond van het onderzoek op de naleving van de leveringsplicht gerapporteerde afwijkende bevinden; en
- de door de producentenorganisatie naar aanleiding van de afwijkende bevindingen van de accountant getroffen of te treffen corrigerende maatregelen.

6.2.2 Rapportage over de uitvoering van operationele programma's

Op grond van [artikel 198 van de Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018](#) dienen producentenorganisaties jaarlijks op 15 februari een jaarverslag in. Dit verslag bevat:

- a) een beschrijving van de geplande en daadwerkelijke uitgevoerde werkzaamheden voor het betreffende jaar per activiteit;
- b) een motivering van afwijkingen tussen geplande en daadwerkelijke uitgevoerde werkzaamheden als bedoeld in onderdeel a;
- c) een beschrijving per activiteit van de geplande en daadwerkelijk bereikte realisatie voor het betreffende jaar van de in het goedgekeurde operationele programma vastgestelde meetbare streefdoelen, zoals bedoeld in paragraaf 5.1.2. van deze Nationale Strategie;
- d) de motivering van afwijkingen tussen geplande en de daadwerkelijke bereikte realisatie bedoeld in onderdeel c;
- e) een beschrijving van de bijdrage die de uitvoering van het operationeel programma in het betreffende jaar geleverd heeft aan de realisatie van het operationeel programma, met name de strategische doelen;
- f) een beschrijving van de, als gevolg van de afwijkingen, bedoeld in onderdeel d, noodzakelijke aanpassingen van de meetbare streefdoelen, bedoeld in paragraaf 5.1.2. van deze Nationale Strategie;
- g) een beschrijving en onderbouwing van de geplande en daadwerkelijke bijdrage die de gerealiseerde werkzaamheden in het betreffende jaar per project hebben geleverd aan de realisatie van:
 - i. de strategische doelen, en
 - ii. de gekwantificeerde streefdoelen;
- h) een motivering van afwijkingen tussen de geplande en daadwerkelijke gerealiseerde bijdrage bedoeld in onderdeel g.

Voorts moet in dit jaarverslag worden opgenomen:

- a) de verwezenlijking en resultaten van het operationeel programma, in voorkomend geval op basis van de in [bijlage II van Uitvoeringsverordening \(EU\) 1017/892](#) vastgesteld gemeenschappelijke output- en resultaatindicatoren, en eventuele aanvullende output- en resultaatindicatoren die in de Nationale Strategie zijn vastgelegd; en

- b) een samenvatting van de voornaamste problemen bij het beheer van het programma, en van maatregelen die getroffen zijn om de kwaliteit en de doeltreffendheid van de uitvoering van het programma te waarborgen.

Voor wat betreft de indicatoren wordt verwezen naar paragraaf 6.4.

In voorkomend geval wordt tevens in het jaarverslag aangegeven welke doeltreffende maatregelen overeenkomstig de Nationale Strategie en artikel 33, lid 6 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 van toepassing zijn om het milieu te beschermen tegen potentiële hogere druk die wordt veroorzaakt door de in het kader van operationele programma's gesteunde investeringen.

In het jaarverslag van het voorlaatste jaar van een operationeel programma wordt op grond van artikel 57, lid 3 van Gedelegeerde verordening (EU) 2017/891 aangetoond in hoeverre de doelen van het programma zijn bereikt. Tevens moet in dit verslag worden ingegaan op de factoren die van invloed zijn geweest op het welslagen of falen van de uitvoering van het programma, en op de wijze waarop met die factoren rekening is gehouden in het lopende programma of rekening zal worden gehouden in het volgende operationele programma.

6.3 Controle en evaluatiesystemen

De controle en de evaluatie van de Nationale Strategieën en de operationele programma's hebben tot doel na te gaan in hoeverre en hoe efficiënt en doeltreffend vooruitgang wordt geboekt met het nastreven van de voor de operationele programma's vastgestelde doelen. Vooruitgang, efficiëntie en doeltreffendheid worden beoordeeld aan de hand van de in bijlage II van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892 opgenomen lijst van indicatoren. Aanvullend op de lijst uit bijlage II heeft Nederland in het nationale kader voor milieuocties een aanvullende indicator vastgesteld, te weten de reductie in het verbruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen.

6.3.1 Controle en evaluatiesysteem voor operationele programma's

De producentenorganisaties controleren en evalueren hun operationele programma's aan de hand van de desbetreffende indicatoren, zoals opgenomen in bijlage II van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892. Hiertoe stellen zij een systeem vast om informatie die nuttig is voor de compilatie van deze indicatoren te verzamelen, te registreren en bij te houden.

De controle heeft tot doel na te gaan welke vooruitgang wordt gemaakt ten aanzien van de voor het operationele programma vastgestelde meetbare streefdoelen. De controle wordt uitgevoerd aan de hand van indicatoren. De resultaten van de controle dienen om:

- de kwaliteit van de uitvoering van het operationele programma te verifiëren;
- na te gaan of en waar het operationele programma moet worden aangepast of herzien om de voor het programma vastgestelde doelen te bereiken of om het beheer van het programma, onder meer op financieel gebied, te verbeteren;
- bij te dragen tot de naleving van de voorschriften voor rapportering over de uitvoering van het operationele programma.

De informatie over de resultaten van de controleactiviteiten wordt jaarlijks opgenomen in het in paragraaf 6.2 bedoelde jaarverslag.

In de evaluatie –exercitie wordt nagegaan welke vooruitgang is geboekt ten aanzien van de brede doelstellingen van het programma, op basis van de in bijlage II van Verordening 2018/892 vastgestelde indicatoren.

In voorkomend geval omvat de tussentijdse evaluatie een kwalitatieve beoordeling van de resultaten en de impact van milieuacties die gericht zijn op:

- voorkoming van bodemerosie;
- verminderd gebruik of beter beheer van gewasbeschermingsproducten;
- bescherming van habitats en van de biodiversiteit; en
- instandhouding van het landschap.

De tussentijdse evaluatie bevat in ieder geval de volgende onderdelen:

- a) een beschrijving van de geplande en daadwerkelijke gedurende de looptijd van het operationeel programma uitgevoerde projecten en activiteiten;
- b) een motivering van afwijkingen tussen geplande en daadwerkelijke uitgevoerde projecten en activiteiten als bedoeld in onderdeel a;
- c) een beschrijving per project en activiteit van de geplande en gedurende de looptijd van het operationeel programma daadwerkelijk bereikte realisatie van de in het goedgekeurde operationele programma vastgestelde meetbare streefdoelen;
- d) een motivering van afwijkingen tussen geplande en daadwerkelijk bereikte realisatie, bedoeld in onderdeel c;
- e) een beschrijving van de bijdrage die de uitvoering van het operationeel programma gedurende haar looptijd geleverd heeft aan de realisatie van het operationeel programma, met name de strategische doelen;
- f) een beschrijving van de begrote en daadwerkelijke benutting van het actiefonds gedurende de looptijd van het operationeel programma;
- g) een motivering van afwijkingen tussen de begrote en de daadwerkelijke bereikte benutting van het actiefonds, en
- h) een beschrijving van de wijzigingen van het operationele programma als gevolg van de afwijkingen, bedoeld in onderdeel b, d en f.

De tussentijdse evaluatie wordt, gelijktijdig met het jaarverslag [van het voorlaatste jaar](#), zoals bedoeld in paragraaf 6.2., ingediend in het laatste jaar van uitvoering van het operationeel programma. Indien de looptijd van een operationeel programma is verlengd op grond van artikel [34, eerste lid, van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#) behoeft de tussenevaluatie slechts éénmaal te worden uitgevoerd.

6.3.2 Monitoring en evaluatie van de Nationale Strategie

De monitoring van de Nationale Strategie heeft volgens artikel [58, lid 2 van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#) tot doel continu na te gaan welke vooruitgang is gemaakt ten aanzien van de voor de operationele programma's vastgestelde doelen en streefcijfers. In het kader van de

evaluatie wordt beoordeeld hoeveel vooruitgang ten aanzien van de voor de strategie vastgestelde algemene doelen is geboekt. De evaluatie wordt uitgevoerd aan de hand van indicatoren betreffende de uitgangssituatie, de resultaten en, in voorkomend geval de impact. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van de resultaten van de controle en de tussentijdse evaluatie van de operationele programma's die zijn opgenomen in de door de producentenorganisaties ingediende jaarverslagen en [verslagen over het voorlaatste jaar](#). De resultaten van de evaluatie dienen om:

- de kwaliteit van de uitvoering van de Nationale Strategie te verifiëren;
- na te gaan of en waar de Nationale Strategie moet worden aangepast of herzien om de voor de strategie vastgestelde doelen te bereiken of om het beheer van de uitvoering van de strategie, onder meer op financieel gebied, te verbeteren, en
- bij te dragen tot de naleving van de voorschriften inzake rapportering over de uitvoering van de Nationale Strategie.

Bij de controle wordt de term continu gebruikt. Dit impliceert dat deze jaarlijks moet worden uitgevoerd. De evaluatie moet plaatsvinden in 2020 en moet op 15 november 2020 aan de Commissie worden gerapporteerd.

6.4 Prestatie-indicatoren

Bij de controle en evaluatiesystemen, zoals beschreven in de paragraaf 6.3., wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de lijst van gemeenschappelijke prestatie-indicatoren uit [bijlage II van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#). Deze indicatoren zijn gekoppeld aan maatregelen, zoals bedoeld in [artikel 2, onderdeel f van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#).

De gegevens over de indicatoren levert de producentenorganisatie aan met behulp van het door de Minister beschikbaar gesteld middel (het Uitvoeringsplatform). Aan iedere activiteit zijn indicatoren gekoppeld. Uit de activiteitenlijsten opgenomen in bijlagen 1 en 2 kan voor de strategische doelen versterking afzetstructuur en marktgericht produceren worden afgeleid, onder welke maatregel een activiteit valt. Voor het strategisch doel verduurzaming geldt dat alle activiteiten onder maatregel 7 vallen. Uit [bijlage II van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#) kan vervolgens worden afgeleid over welke indicatoren moet worden gerapporteerd.

6.5 Relatie POP-GMO groenten en fruit

Op grond van [artikel 30, lid 1 van Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#) mag er geen cumulatie van steun plaatsvinden voor activiteiten die worden uitgevoerd uit hoofde van deze Nationale Strategie en voor activiteiten die worden uitgevoerd in het kader van het plattelandsontwikkelingsprogramma. Op grond van [artikel 5, onderdeel c\) van Uitvoeringsverordening \(EU\) 2017/892](#) is het eveneens niet toegestaan om steun te ontvangen uit andere uniale of nationale bronnen. Aan deze vereisten wordt als volgt invulling gegeven:

- het vereiste dat is opgenomen in het Nederlandse plattelandsontwikkelingsprogramma, dat de marktordening groenten en fruit voorgaat op het plattelandsontwikkelingsprogramma,

- de voorzitter van de producentenorganisatie verklaart, zowel bij de indiening van het programma, als bij de steunaanvraag, dat er geen andere steun is ontvangen of zal worden ontvangen voor activiteiten die in het operationeel programma zijn opgenomen,
- bij de in Nederland verplicht voorgeschreven controle op de steunaanvraag door een extern accountant, moet deze accountant op mogelijke cumulatie van steun controleren, en
- de lidstaat voert een cumulatietoets uit. Dit houdt in dat aan de hand van een uniek relatienummer van de producentenorganisatie en aangesloten lid-bedrijven wordt gecontroleerd of één en hetzelfde bedrijf meerdere subsidies ontvangt of heeft ontvangen.

Artikel 30, lid 3 van [Gedelegeerde Verordening \(EU\) 2017/891](#) bepaalt dat het steunniveau voor activiteiten die zijn opgenomen in deze Nationale Strategie niet hoger mag zijn voor dezelfde maatregelen die ook in het kader van het plattelandsontwikkelingsprogramma zijn opengesteld. Daarom wordt bepaald dat indien de producentenorganisatie kan aantonen dat haar leden voor de activiteiten die zijn opgenomen in het operationeel programma geen steun kunnen aanvragen uit hoofde van het plattelandsontwikkelingsprogramma het steunniveau uit artikel 34, lid 1 en in voorkomend geval lid 3, van Verordening (EU) nr. 1308/2013 kan worden aangevraagd. In andere gevallen is het steunniveau dat geldt uit hoofde van het plattelandsontwikkelingsprogramma van toepassing.

6.6. Aanwijzing van bevoegde autoriteiten en bevoegde instanties

De [Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit](#) is verantwoordelijk voor de GMO, waarbij de uitvoering van de GMO is belegd bij [RVO.nl](#). Ten behoeve van de noodzakelijke controles ter plaatse verstrekt [RVO.nl](#) opdracht aan de Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA). Het Ministerie van [Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit](#) is verantwoordelijk voor de evaluatie van de Nationale Strategie.

Bijlage 1. Activiteitenlijst bij strategisch doel Versterking van de afzetstructuur⁴⁸

I. VERSTERKING ORGANISATIESTRUCTUUR			
Categorie	Type actie	Activiteiten	Voorwaarden & verplichtingen
1. Versterking interne structuur PO	Uitgaven voor personeel Uitgaven voor overige kosten	Maatregel 5: Professionalisering van PO richting markt en afzet Maatregel 8: Fusies en overnames	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.
2. Onderzoek en experimentele productie	Uitgaven voor personeel Uitgaven voor overige kosten	Maatregel 4: Onderzoek en experimentele productie	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.
3. Risicobeheer (crisispreventie en crisisbeheersing)	Uitgaven voor overige kosten	Maatregel 6:	Zie Regeling uitvoering GMO groenten

⁴⁸ Indien er verschillen zitten in deze lijst en de betreffende bepalingen uit de Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018, is deze laatste leidend.

		Crisispreventie en –beheer.	en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.
4. Horizontale samenwerking tussen PO's (inclusief APO's en internationalisering)	Uitgaven voor personeel Uitgaven voor overige kosten	Maatregel 8 : Uitgaven voor horizontale samenwerking tussen PO's (inclusief APO's en internationalisering)	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.
5. Versterking verticale samenwerking in de keten	Uitgaven voor personeelskosten Uitgaven voor investeringen in duurzame middelen en huur en leasing Uitgaven voor overige kosten.	Maatregel 8: Strategische samenwerking tussen partijen in de ketens of deelnemingen of in het uiterste geval zelfs overnames van de handelsactiviteiten	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.

II. VERSTERKING LOGISTIEKE STRUCTUUR (PLANNING)			
Categorie	Type actie	Activiteiten	Voorwaarden & verplichtingen
1. Productieplanning	<p>Uitgaven voor personeel</p> <p>Uitgaven voor investeringen in duurzame productie middelen, inclusief huur en leasing</p> <p>Uitgaven voor overige kosten</p>	<p>Maatregel 1:</p> <p>Aanschaf van systemen voor aanvoerprognose en areaalenquêtes</p>	<p>Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018.</p> <p>Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.</p>
2. Voorraadbeheer en distributie (interne & externe logistiek)	<p>Uitgaven voor personeel</p> <p>Uitgaven voor investeringen in duurzame productiemiddelen, inclusief huur en leasing</p> <p>Uitgaven voor overige kosten</p>	<p>Maatregel 1:</p> <p>Uitgaven voor voorraadbeheer en distributie (interne& externe logistiek)</p>	<p>Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018.</p> <p>Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.</p>
3. Markt- en afzetsystemen	<p>Uitgaven voor personeelskosten</p> <p>Uitgaven voor investeringen in duurzame middelen, inclusief huur en leasing</p> <p>Uitgaven voor overige kosten</p>	<p>Maatregel 3:</p> <p>Aanschaf van markt en afzetsystemen.</p>	<p>Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018.</p> <p>Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.</p>

III. VERSTERKING AFZETFACILITEITEN			
Categorie	Type actie	Activiteiten	Voorwaarden & verplichtingen
1. Lange bewaring (CA bewaring) (productieplanning)	Uitgaven voor investeringen in duurzame productiemiddelen, inclusief huur en leasing	Maatregel 1: Koeling van producten voor lange bewaring, inclusief transport	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.
2. Distributiecentra voor bundeling van product-stromen	Uitgaven voor personeelskosten Uitgaven voor investeringen in duurzame productiemiddelen, inclusief huur en leasing Uitgaven voor overige kosten	Maatregel 3: Investeringen in distributiecentra voor bundeling van productstromen.	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.
3. Jaarrond afzet van producten	Aankoop van vaste activa , inclusief huur en leasing	Maatregel 1: Investeringen ten behoeve van jaarrond produceren.	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en deel 4, hoofdstuk 4, titel 4 Versterking afzetstructuur, artikel 140 tot en met 185.

Bijlage 2. Activiteitenlijst bij strategisch doel Marktgericht produceren⁴⁹

I. MARKT- EN CONSUMENTENONDERZOEK			
Categorie	Type actie	Activiteiten	Voorwaarden & verplichtingen
1. Marktonderzoek en -ontwikkeling	Uitgaven voor personeelskosten	Maatregel 3:	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018.
	Uitgaven voor investeringen in duurzame productiemiddelen, inclusief hier en leasing	Investeringen en uitgaven voor onderzoek naar trends en wensen van afnemers en consumenten op het gebied van gezonde voeding, gemak, kwaliteit en duurzaamheid	Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en hoofdstuk 4, titel 3 Marktgericht produceren, artikel 118 tot en met 139.
	Uitgaven voor overige kosten		

⁴⁹ Indien er verschillen zitten in deze lijst en de betreffende bepalingen uit de Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018, is deze laatste leidend.

II. PRODUCT- EN CONCEPTONTWIKKELING			
Categorie	Type actie	Activiteiten	Voorwaarden & verplichtingen
1. Ontwikkeling en verbetering van intrinsieke producteigenschappen of nieuwe producten (product-innovatie)	<p>Uitgaven voor personeelskosten</p> <p>Uitgaven voor investeringen in duurzame productiemiddelen, inclusief huur en lease</p> <p>Uitgaven voor overige kosten</p>	<p>Maatregel 3:</p> <p>Investeringen en uitgaven voor productinnovaties, inclusief nieuwe producten en verbetering of nieuwe toepassingen van bestaande producten, op het gebied van intrinsieke producteigenschappen (smaak, kleur, geur, vorm, textuur), gezondheid, duurzaamheid en gemak.</p>	<p>Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018.</p> <p>Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en hoofdstuk 4, titel 3 Marktgericht produceren, artikel 118 tot en met 139.</p>
2. Ontwikkeling en verbetering van concepten rondom het verse product	<p>Uitgaven voor personeelskosten</p> <p>Uitgaven voor overige kosten</p>	<p>Maatregel 3 :</p> <p>Uitgaven ten behoeve van geselecteerde concepten rondom het verse product, waarbij het product een prominente plaats in neemt.</p>	<p>Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018.</p> <p>Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en hoofdstuk 4, titel 3 Marktgericht produceren, artikel 118 tot en met 139.</p>

3. Ontwikkeling en verbetering bewerkt/verwerkt product	<p>Uitgaven voor personeelskosten</p> <p>Uitgaven voor investeringen in duurzame middelen, inclusief huur en leasing</p> <p>Uitgaven voor overige kosten</p>	<p>Maatregel 3 :</p> <p>Uitgaven en investeringen ten behoeve van geselecteerde uitgaven voor concepten rondom het ver- bewerkte product, waarbij het be- en verwerkte product een prominente plaats in neemt.</p>	<p>Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018.</p> <p>Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en hoofdstuk 4, titel 3 Marktgericht produceren, artikel 118 tot en met 139.</p>
4. Optimaliseren van product-kwaliteit in de keten	<p>Uitgaven voor personeelskosten</p> <p>Uitgaven voor investeringen in duurzame productiemiddelen, inclusief huur en leasing</p> <p>Uitgaven voor overige kosten</p>	<p>Maatregel 2:</p> <p>Uitgaven en investeringen voor nieuwe technieken om productkwaliteit in de keten te verbeteren.</p>	<p>Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018.</p> <p>Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en hoofdstuk 4, titel 3 Marktgericht produceren, artikel 118 tot en met 139.</p>

III. VERMARKTEN VAN PRODUCTEN			
Categorie	Type actie	Activiteiten	Voorwaarden & verplichtingen
1. Generieke afzetbevordering	Uitgaven voor personeelskosten Uitgaven voor overige kosten	Maatregel 3: Uitgaven om een positief beeld ten aanzien van (de consumptie) van groenten en fruit te creëren, de voedingstuinbouwsector te promoten en voorlichting, andere dan die onder de crisismaatregelen zijn opgenomen onder het strategisch doel verbetering afzetstructuur.	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en hoofdstuk 4, titel 3 Marktgericht produceren, artikel 118 tot en met 139.
Marketing en verkoopbevordering van merken en handelsnamen van de producentenorganisatie.	Uitgaven voor personeelskosten Uitgaven voor overige kosten	Maatregel 3: Uitgaven voor marketingactiviteiten ten behoeve van merken van producentenorganisaties.	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en hoofdstuk 4, titel 3 Marktgericht produceren, artikel 118 tot en met 139.
3. Borging nieuw product of concept (in de keten)	Aankoop van vaste activa (en andere vormen van verwerving zoals huur en leasing) Andere acties	Maatregel 2: Uitgaven voor het voor de eerste keer laten certificeren van keurmerken.	Zie Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018. Voornamelijk deel 4, hoofdstuk 3 artikel 60 tot en met 89 en hoofdstuk 4, titel 3 Marktgericht produceren, artikel 118 tot en met 139.

Bijlage 3. Nationaal kader voor milieuacties⁵⁰

Tuinbouw en milieudoelen

Zoals aangegeven in paragraaf 4.2 van de Nationale Strategie (en in het bijzonder de SWOT-analyse) heeft de Nederlandse tuinbouw op het gebied van verduurzaming al veel bereikt. Dankzij programma's als *Kas als energiebron*⁵¹ zijn al grote stappen gezet op het gebied van het verminderen van de consumptie van fossiele brandstoffen en verbeteren van energie-efficiëntie. Ook de milieubelasting door de emissie van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater is substantieel teruggedrongen. Desalniettemin zijn verdere inspanningen op het gebied van duurzaamheid noodzakelijk. De consument, de retail en maatschappelijke organisaties in binnen- en buitenland stellen steeds hogere eisen aan producten. Ook internationale milieu- en klimaatdoelstellingen vragen om verdergaande inspanningen.

Dat betekent dat voor de glastuinbouw aanzienlijke investeringen om het gebruik van fossiele brandstoffen verder te beperken en te vervangen door alternatieve energiebronnen noodzakelijk blijven. De vollegrondsteelt moet zich blijven richten op het verder beperken van de emissie van mineralen en chemische gewasbeschermingsmiddelen alsook op het ontwikkelen van gesloten waterketens die emissie van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het grond- en oppervlakte water voorkomen. Een uitbreiding van de biologische teelt van groente en fruit draagt ook bij aan verdere verduurzaming van de tuinbouw.

Daarbij is de uitdaging voor de groente- en fruitsector om de inspanningen voor duurzaamheid zo veel mogelijk beloond te krijgen door deze als extra kwaliteitskenmerk te presenteren in onderscheidende marktsegmenten.

Bij deze uitdagingen hebben producentenorganisaties in de groente- en fruitsector een belangrijke rol te spelen. Met dit milieukader beoogt Nederland de producentenorganisaties te stimuleren zich verder in te spannen om de sector nog duurzamer te maken.

Verdergaande verduurzaming

Om verdergaande verduurzaming te bereiken zijn de volgende vier clusters van activiteiten onderscheiden, waarbij elk cluster verder wordt uitgewerkt in een lijst met activiteiten (zie de tabel in de Appendix):

⁵⁰ Indien er verschillen zitten in het Nationaal kader voor milieuacties en de betreffende bepalingen uit de Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018, is deze laatste leidend.

⁵¹ Zie voor meer informatie over dit programma: <https://www.kasalsenergiebron.nl/>

- *Energie*: de overgang naar aanzienlijk verdergaande energiebesparing en meer gebruik van duurzame energiebronnen is essentieel voor het behoud van de concurrentiekracht van de Nederlandse glastuinbouw. Voor deze overgang zijn ingrijpende systeemwijzigingen nodig met als einddoel een volledig duurzame energievoorziening in 2050.
- *Duurzaam gebruik van pesticiden (IPM)*: een andere milieu uitdaging is het verder beperken van het gebruik van pesticiden en het terugdringen van de emissie van pesticiden in het grond- en oppervlaktewater.
- *Nutriënten en afval*: het terugdringen van de emissie van nutriënten in het grond- en oppervlaktewater is een grote uitdaging voor de open teelten in het bijzonder. Een meer efficiënt gebruik van nutriënten en het ontwikkelen van andere teeltmethoden met minder emissies zijn mogelijkheden om deze emissies te beperken. Vermindering van afval, besparing van grondstoffen en het gebruik van hernieuwbare grondstoffen zijn andere belangrijke uitdagingen voor de tuinbouw om duurzamer te produceren en het milieu minder te belasten.
- *Biologische teelt*: een uitbreiding van de biologische teelt van groente en fruit zal ook bijdragen aan de beperking van het gebruik van pesticiden in de sector en helpen om de milieubelasting van tuinbouwproductie verder te beperken.

Doelen

Voor de cluster energie, duurzaam gebruik van pesticiden en biologische teelt zijn nationale doelen met gekwantificeerde streefcijfers voor de tuinbouwsector als geheel vastgesteld. Deze nationale doelen en streefcijfers bieden het kader waarbinnen de producentenorganisaties hun eigen specifieke streefdoelen vaststellen.

Energie: Zoals aangegeven in de *Meerjarenafspraak energie transitie glastuinbouw*⁵² is het doel voor de glastuinbouw om in 2015 een volledig duurzame en economisch levensvatbare energievoorziening te hebben gerealiseerd. De ambities voor 2020 zijn tweeledig:

- De productie in nieuwe kassen is klimaat-neutraal, dat wil zeggen een netto productie zonder gebruik van fossiele energie;
- Voor *bestaande* kassen zijn teeltconcepten en -technieken ontwikkeld waarmee met de helft van de fossiele energie ten opzichte van het niveau van 2011 kan worden geproduceerd.

De doelen voor 2020 omvatten een emissiebeperking van 6.2 megaton CO₂, inclusief CO₂ emissies van elektriciteit, en een energiebesparing van 11 petajoules, zoals vastgesteld in het *Energie akkoord*⁵³. Deze doelen beogen een CO₂ beperking van meer dan 15% in 2020 ten opzichte van 2014 (een beperking van 2,5% per jaar vanaf 2014). Dit kan worden gerealiseerd door:

⁵² Zie voor meer informatie over dit akkoord: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2014-19352.html?zoekcriteria=%3fzkt%3dUitgebreid%26pst%3dStaatscourant%26dpr%3dAlle%26spd%3d20170928%26epd%3d20170928%26jgp%3d2014%26nrp%3d19352%26sdt%3dDatumPublicatie%26planId%3d%26pnr%3d1%26rpp%3d10&resultIndex=0&sorttype=1&sortorder=4>

- Een toename van het gebruik van duurzame energie in kassen tot 7% in 2020.
Het aandeel duurzame energie in kassen bedroeg 3% in 2013. De ontwikkeling en versnelling van het gebruik van aardwarmte als duurzame energiebron in kassen heeft prioriteit.
- Een reductie in het totale verbruik van fossiele energie in kassen met 15% in 2020 ten opzichte van 2011.
Energie-efficiëntie, als het energieverbruik per product-eenheid, is weliswaar met 50% verbeterd tussen 1990 en 2013, maar het totale energieverbruik is nauwelijks afgenomen. Toename in het aandeel duurzame energie en nieuwe teelttechnieken met een hogere energie-efficiëntie kunnen bijdragen aan een aanzienlijke beperking in het verbruik van fossiele energiebronnen in kassen.

Samenwerking tussen tuinbouwbedrijven kan het gebruik van duurzame energiebronnen en energiebesparing faciliteren, en is in overeenstemming met de doelen van de GMO. Regionale samenwerking tussen bedrijven in andere sectoren dan de tuinbouw en producentenorganisaties en hun leden kan ook energiebesparing en het gebruik van duurzame energiebronnen bevorderen. Waar producentenorganisaties in samenwerking met andere entiteiten acties op het gebied van energie uitvoeren, zullen de Nederlandse autoriteiten zulke acties enkel vergoeden als er zekerheid is dat de EU subsidie enkel ten gunste komt van de producentenorganisaties en hun leden.

Duurzaam gebruik van pesticiden (IPM): De bevordering van duurzaam gebruik van pesticiden (Integrated Pest Management , IPM) is een verplichting voor alle EU lidstaten, zoals vastgelegd in Richtlijn 2009/128/EG over het duurzaam gebruik van pesticiden. Sinds 1 januari 2014 zijn alle professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen verplicht om de algemene IPM principes, vastgelegd in Bijlage II van de Richtlijn toe te passen. Nederland heeft in het Nationale Actieplan duurzame gewasbescherming⁵⁴ en in de tweede Nota duurzame gewasbescherming, *Gezonde Groei, Duurzame Oogst*⁵⁵, acties en maatregelen opgenomen om een duurzame gewasbescherming te realiseren in de periode 2013-2023. Beide documenten bevatten specifieke acties en maatregelen ter bevordering van de toepassing van IPM. Daarbij heeft Nederland de voorkeur gegeven aan een positieve benadering waarbij professionele

⁵³ Zie voor meer informatie over dit akkoord: <http://www.energieakkoordser.nl/>

⁵⁴ Zie voor dit actieplan: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27858-119.html?zoekcriteria=%3fzkt%3dUitgebreid%26pst%3dParlementaireDocumenten%26dpr%3dAlle%26spd%3d20170928%26epd%3d20170928%26verj%3d2012-2013%26dosnr%3d27858%26nro%3d119%26kmr%3dEersteKamerderStatenGeneraal%257cTweedeKamerderStatenGeneraal%257cVerenigdeVergaderingderStatenGeneraal%26sdt%3dKenmerkendeDatum%26par%3dAgenda%257cHandeling%257cKamerstuk%257cAanhangsel%2bvan%2bde%2bHandelingen%257cKamervragen%2bzonder%2bantwoord%257cNiet-dossierstuk%257cBijlage%26dst%3dOnopgemaakt%257cOpgemaakt%257cOpgemaakt%2bna%2bonopgemaakt%26isp%3dtrue%26pnr%3d1%26rpp%3d10&resultIndex=7&sorttype=1&sortorder=4>

⁵⁵ Zie voor meer informatie over dit beleidsdocument: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2013/05/14/gezonde-groei-duurzame-oogst-tweede-nota-duurzame-gewasbescherming>

gebruikers worden uitgedaagd, in plaats van gestraft, en gestimuleerd om zich meer in te spannen voor duurzame gewasbescherming. Zo wordt, bijvoorbeeld, ingezet op:

- De ontwikkeling van nieuwe geïntegreerde benaderingen;
- De training van boeren over alternatieve gewasbeschermingsmethoden en -maatregelen;
- Het verder stimuleren van de toepassing van IPM door middel van financiële en fiscale prikkels en (private) certificering; De ambitie van Nederland is dat in 2023 de gehele groente en fruit productie onder private certificeringssystemen valt.
- De verplichting voor professionele gebruikers om het gebruik van chemische en niet-chemische IPM maatregelen alsook de resultaten van de maatregelen te registreren in de zogenaamde gewasbeschermingsmonitoren.
Dit instrument is in 2015 ingevoerd met het Besluit gewasbeschermingsmiddelen en Biociden ter uitvoering van de IPM bepalingen onder artikel 14 van de Richtlijn. Het doel van de monitor is om professionele gebruikers te stimuleren na te denken over de effectiviteit van hun IPM strategie en om een lerend effect te creëren voor het volgende productieseizoen.

Zowel het Nationaal Actieplan als de tweede Nota duurzame gewasbescherming zullen in 2018 zorgvuldig worden geëvalueerd door het Planbureau voor de Leefomgeving. Naar aanleiding van deze evaluatie kan Nederland eventueel aanvullende acties en maatregelen vaststellen met het oog op de nationale doelen en kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen voor 2023.

Gerelateerd aan de implementatie van de Richtlijn over het duurzaam gebruik van pesticiden en van de Kaderrichtlijn Water, Richtlijn 2000/60/EG, is het doel om de emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar grond- en oppervlaktewater terug te dringen. De kwaliteit van het water, inclusief grond- en oppervlaktewater voor de productie van drinkwater, moet in 2023 zijn verbeterd. Het doel is een beperking van de emissies van gewasbeschermingsmiddelen met minstens 95% ten opzichte van 2013. Alle individuele kassen zijn vanaf 1 januari 2018⁵⁶ verplicht om waterzuiveringsinstallaties te plaatsen die aan de 95%-eis voldoen. In gerechtvaardigde gevallen, om rekening te houden met specifieke behoeften, kunnen de bevoegde autoriteiten (BA) een derogatie van de verplichting verlenen. De BA kunnen met name regionale samenwerkingsverbanden van telers tijd gunnen om zich voor 2021 aan de 95%-eis aan te passen. Waar zulke derogaties worden verleend, is het doel van de BA om een zo spoedig mogelijke overgang te stimuleren.

Biologische productie van groente en fruit: Het streven is een jaarlijkse stijging van de omzet van biologische gecertificeerde groenten en fruit van 5%. De markt biedt duidelijk kansen voor Nederlandse biologische productie aangezien de vraag naar biologische groenten en fruit nog steeds aanzienlijk toeneemt

⁵⁶ Zie voor aanpassingen aan het Activiteitenbesluit milieubeheer <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2017-305.html>

zowel in het binnen- als buitenland. De toename van de verkoop kan worden gerealiseerd door het creëren van toegevoegde waarde voor bestaand biologisch product en door verdere uitbreiding van areaal biologische teelt.

Voor nutriënten die worden gebruikt voor veldgewassen zijn er normen vastgesteld om invulling te geven aan de verplichtingen in het kader van de Nitraat Richtlijn (1991), welke inmiddels is opgenomen in de Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG). In dit milieukader zijn daarom geen aanvullende nationale doelen vastgesteld. Het is aan producentenorganisaties om hun eigen aanvullende doelen te bepalen.

Operationele programma's en voorwaarden

Om verdergaande verduurzaming op de bovengenoemde thema's te stimuleren dienen producentenorganisaties het strategisch doel verduurzaming (paragraaf 5.1.3. van de Nationale Strategie) op te nemen in hun operationele programma's. Bij voorkeur ligt daarbij de focus op een zo breed mogelijke toepassing van nieuwe technieken op het niveau van de producentenorganisatie zelf en op het individueel bedrijfsniveau van de leden. In het operationeel programma dient de producentenorganisatie meetbare en controleerbare streefdoelen te formuleren met een lijst van activiteiten die een verifieerbare bijdrage aan die streefdoelen kunnen leveren. De activiteiten die een producentenorganisatie op kan nemen in het milieu-deel van het operationeel programma zijn opgenomen in de lijst in de appendix bij dit milieukader. Deze lijst is, in overeenstemming met artikel 3, lid 1 van Uitvoeringsverordening (EU) 892/2017, een niet-uitputtende lijst. Echter, om praktische uitvoeringstechnische redenen is de lijst vastgesteld als een uitputtende lijst voor een gegeven jaar. Nieuwe activiteiten kunnen op enig moment worden toegevoegd, na consultatie van de relevante partijen (zoals producentenorganisaties), maar zij zullen enkel van toepassing zijn in de jaren volgend op hun opname in de lijst.

Voorwaarden

In overeenstemming met artikel 3, lid 1 van Uitvoeringsverordening (EU) 892/2017 en artikel 36, lid 1 van Verordening (EU) Nr. 1308/2013 volgen hierna de voorwaarden voor milieuacties opgenomen in een operationeel programma. De voorwaarden bestaan uit:

- a) de voorwaarden vastgelegd in artikel 28, lid 3 en artikel 29, leden 2 en 3, van Verordening (EU) Nr. 1305/2013 (in overeenstemming met artikel 33, lid 5 van Verordening (EU) Nr. 1308/2013),
- b) de voorwaarden vastgelegd in artikel 3 van Verordening (EU) Nr. 1305/2013 (in overeenstemming met artikel 36, lid 1 van Verordening (EU) Nr. 1308/2013),
- c) overige voorwaarden.

A. Voorwaarden vastgelegd in artikel 28 en artikel 29 van Verordening (EU) Nr. 1305/2013

Indien van toepassing, zullen milieuacties opgenomen in dit milieukader en in de operationele programma's van producentenorganisaties:

- enkel de verplichtingen omvatten die uitgaan boven de relevante wettelijke normen zoals vastgesteld overeenkomstig Hoofdstuk I van Titel VI van Verordening (EU) Nr. 1306/2013,
- enkel de relevante criteria en minimumactiviteiten omvatten zoals vastgesteld overeenkomstig punten (c)(ii) en (c)(iii) van artikel 4, lid 1 van Verordening (EU) Nr. 1307/2013,
- enkel de relevante minimumvoorwaarden voor mest en gewasbeschermingsmiddelen dekken, alsook andere relevante nationaal wettelijk bepaalde verplichte voorwaarden,
- zekerheid verschaffen dat de personen die de milieuacties uitvoeren zijn uitgerust met de kennis en informatie noodzakelijk om zulke handelingen uit te voeren.
- zekerheid verschaffen dat de steun beperkt is tot de maximumbedragen vastgelegd in Bijlage II van Verordening (EU) Nr. 1305/2013.
Zie ook de voorwaarde van artikel 31, lid 4 van Gedelegeerde verordening (EU) 2017/891 verderop.

B. De voorwaarden vastgelegd in artikel 3 van Verordening (EU) Nr. 1305/2013

De milieuacties opgenomen in dit milieukader en in de operationele programma's van producentenorganisaties:

- dragen bij aan de Europa 2020 Strategie door de duurzame ontwikkeling van het platteland te bevorderen op een wijze die complementair zijn aan de andere instrumenten van het GLB en het cohesiebeleid,
- dragen bij aan de ontwikkeling van een landbouwsector in de Unie die territoriaal en ecologisch meer evenwichtig, klimaatvriendelijk en –bestendig, en competitief en innovatief is,
- dragen bij aan de ontwikkeling van plattelandsgebiedengebieden.

C. Overige voorwaarden

- Milieuacties dienen in overeenstemming te zijn met de algemene voorwaarden vastgelegd in Verordeningen (EU) nr. 1308/2013, 2017/891, 2017/892, de Nationale Strategie en de Regeling uitvoering GMO Groenten en Fruit 2018.
- Milieuacties dienen in overeenstemming te zijn met dit nationale kader voor milieuacties.
- In overeenstemming met artikel 3, lid 7, onderdeel a) van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892 mogen verscheidene milieuacties met elkaar worden gecombineerd mits zij elkaar aanvullen en onderling verenigbaar zijn. In geval van een combinatie van andere milieuacties dan investeringen in materiële activa wordt bij de bepaling van het steunniveau rekening gehouden met de specifieke gederfde inkomsten en de specifieke extra kosten die het gevolg zijn van de combinatie.

- In overeenstemming met artikel 3 lid 7, onderdeel b) van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892 worden verbintenissen om het gebruik van meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen of andere productiemiddelen te beperken slechts aanvaard indien de toepassing van die beperkingen kan worden beoordeeld op een wijze die zekerheid verschaft dat de verbintenissen worden nagekomen.
- In overeenstemming met artikel 3, lid 7, onderdeel c) van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892 komen investeringen die gunstig zijn voor het milieu, zoals bedoeld in lid 3 van artikel 3 van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892, volledig in aanmerking voor bijstand. Het gaat om investeringen die kunnen resulteren in:
 1. een vermindering van het huidige gebruik van productiemiddelen, de uitstoot van verontreinigende stoffen of afval in het productieproces,
 2. een vervanging van het gebruik van energie uit fossiele bronnen door energie uit hernieuwbare bronnen,
 3. een vermindering van de milieurisico's die gepaard gaan met het gebruik van bepaalde productiemiddelen, zoals gewasbeschermingsmiddelen of meststoffen, of
 4. leiden tot een verbetering van het milieu,
 of investeringen die verband houden met niet-productieve investeringen die nodig zijn voor de verwezenlijking van de doelen van een agromilieuklimaatverbintenis of een verbintenis op het gebied van biologische landbouw wanneer die doelen betrekking hebben op de bescherming van habitats en de biodiversiteit.
- In overeenstemming met artikel 33, lid 5 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 moeten operationele programma's twee of meer milieufacties omvatten of moet ten minste 10 % van de uitgaven in het kader van de operationele programma's milieufacties betreffen.
- In overeenstemming met artikel 3, lid 3 van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892 moeten investeringen opgenomen in het operationeel programma die kunnen resulteren in een vermindering van het huidige gebruik van productiemiddelen, de uitstoot van verontreinigende stoffen of afval in het productieproces voorzien in een vermindering met ten minste 15 %, berekend over de fiscale afschrijvingsperiode van de investering ten opzichte van de daarvóór bestaande situatie van:
 1. het gebruik van productiemiddelen die niet-hernieuwbare natuurlijke hulpbronnen zijn, zoals water of fossiele brandstof, of een mogelijke bron van milieuvervuiling zijn, zoals meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen of bepaalde soorten energiebronnen;
 2. de emissie naar lucht-, bodem- of water van verontreinigende stoffen in het productieproces, of
 3. de productie van afval, waaronder afvalwater, in het productieproces.

Een lagere drempel (maar niet lager dan 7%) is van toepassing op acties die, in aanvulling op de vermindering van het huidige gebruik van water of energie, vermindering van de uitstoot van verontreinigende stoffen of afval in het productieproces ook bijdragen aan andere milieuvoordelen. De bevoegde autoriteit zal dit van geval tot geval beoordelen.

De verwachte vermindering en, in voorkomend geval, het verwachte extra milieuvoordeel worden vooraf aangetoond met de projectspecificaties of andere technische documenten die de producentenorganisatie of unie van producentenorganisaties bij de indiening van het voorgestelde operationele

programma of van de wijziging van zo'n programma ter goedkeuring moet overleggen en die de resultaten tonen die met de investering kunnen worden behaald, zoals gestaafd door de technische documenten of door een onafhankelijke gekwalificeerde organisatie of deskundige die is goedgekeurd door de Nederlandse autoriteiten. Bij de eerste keer dat een dergelijke investering in de groente- en fruitsector in Nederland plaatsvindt verlangen de Nederlandse autoriteiten een evaluatie van de verwachte vermindering danwel een onderzoek naar het verwachte extra milieuvoordeel door een onafhankelijke organisatie of deskundige; bij navolgende investeringen is de technische specificatie van de leverancier afdoende.

- In overeenstemming met artikel 3, lid 5 van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892 dienen, om voor bijstand in aanmerking te komen, investeringen in de vorm van energieopwekkingssystemen (die voorzien in vervanging van het gebruik van fossiele energiebronnen door duurzame energiebronnen) niet meer hoeveelheid energie op te wekken dan de hoeveelheid die vooraf op jaarbasis kan worden gebruikt voor de acties op het gebied van groenten en fruit door de producentenorganisatie, unie van producentenorganisaties, dochteronderneming of de leden van de producentenorganisatie die van de investering profiteren. Echter, indien een incidentele overcapaciteit aan derden wordt geleverd, wordt de opbrengst hiervan op de subsidie in mindering gebracht of wordt de subsidie ten nadele van de producentenorganisatie gewijzigd.
- In overeenstemming met artikel 3, lid 6 van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892 komen investeringen die kunnen resulteren in een vermindering van de milieurisico's die gepaard gaan met het gebruik van bepaalde productiemiddelen, zoals gewasbeschermingsmiddelen of meststoffen, of leiden tot een verbetering van het milieu voor bijstand in aanmerking indien deze bijdragen tot bodembescherming, water- of energiebesparing, de verbetering of het beheer van de waterkwaliteit, van habitats of van de biodiversiteitsbescherming, de mitigatie van klimaatverandering en de terugdringing of een beter beheer van afval, ook al is de bijdrage ervan niet kwantificeerbaar.
De producentenorganisatie of unie van producentenorganisaties levert wanneer zij het ontwerp operationele programma of de wijziging van zo'n programma ter goedkeuring indient, het bewijs van de verwachte positieve bijdrage aan een of meer milieudoelen. Bij de eerste keer dat een dergelijke investering in de groente- en fruitsector in Nederland plaatsvindt verlangen de Nederlandse autoriteiten dat bewijs wordt geleverd in de vorm van projectspecificaties zoals gestaafd door een onafhankelijke deskundige; bij navolgende investeringen is de technische specificatie van de leverancier afdoende.
- Alleen activiteiten die uitgaan boven de wettelijke minimumvoorwaarden kunnen in operationele programma's worden opgenomen.
- Activiteiten in het kader van de operationele programma's in de sector groenten en fruit zijn uitgesloten van cumulatie met andere steunaanvragen. Activiteiten die zijn opgenomen in het operationeel programma van een producentenorganisatie worden noch door de producentenorganisatie, noch door een aangesloten producent opgenomen in een andere steunaanvraag, ongeacht of deze steun voortvloeit uit nationale of uniale bron. (Zie ook paragraaf 6.5. van de Nationale Strategie.)
- Milieuacties die in operationele programma's worden opgenomen dienen in overeenstemming zijn met de nationale voorschriften waarin uitvoering wordt gegeven aan de volgende Richtlijnen:
 - a) Wilde Vogel Richtlijn (Raadsrichtlijn 79/409/EEG)

- b) Habitat Richtlijn (Raadsrichtlijn 92/43/EEG)
 - c) Kader Waterbeleid Richtlijn (Richtlijn 2000/60/EG van het Europese Parlement en de Raad)
 - d) Richtlijn duurzaam gebruik pesticiden (Richtlijn 2009/128/EC)
- Artikel 30, lid 4 van Gedelegeerde verordening (EU) 2017/891 bepaalt dat bijstand voor milieuacties die identiek zijn aan agromilieuklimaatverbintenissen of verbintenissen op het gebied van biologische landbouw als bedoeld in respectievelijk artikel 28 en artikel 29 van Verordening (EU) nr. 1305/2013, beperkt blijft tot maximumbedragen die in bijlage II bij die verordening zijn vermeld voor agromilieuklimaatbetalingen of voor betalingen voor biologische landbouw. Deze bedragen mogen in naar behoren onderbouwde gevallen worden verhoogd om rekening te houden met specifieke omstandigheden die moeten worden gemotiveerd in de nationale strategie en in de operationele programma's van de producentenorganisaties. Aangezien in het Nederlandse Plattelandsontwikkelingsprogramma 2017-2020 (POP3) alleen weidevogelbeheer, botanisch beheer, akkerfaunabeheer en landschapsbeheer zijn aangewezen als agromilieuklimaatverbintenissen en deze acties niet zijn opgenomen in de lijst met subsidiabele activiteiten in de appendix bij dit kader, zijn de maximumbedragen in bijlage II van Verordening (EU) 1308/2013 niet van toepassing. Er is derhalve geen noodzaak om van deze bedragen af te wijken in de appendix bij dit kader.
 - Voor de acties 'biologische productie', 'duurzaam gebruik van pesticiden' en 'acties om de bodem te beschermen' zijn producentenorganisaties verplicht om de actie in het operationeel programma op te nemen voor de gehele looptijd van dat programma en dienen zij de actie in een volgend programma te continueren indien dit noodzakelijk is om de looptijd te bereiken die van toepassing is voor soortgelijke agromilieumaatregelen in het Plattelandsontwikkelingsprogramma, 6 jaar, behalve wanneer er naar behoren gemotiveerde redenen zijn en in het bijzonder gebaseerd op de tussentijdse evaluatie van de operationele programma's, als bedoeld in artikel 57 van Gedelegeerde verordening (EU) 2017/891.

Communicatie

Het nationaal beleid in Nederland wordt vastgelegd in en aan de producentenorganisaties kenbaar gemaakt door middel van de Regeling Uitvoering GMO Groenten en Fruit 2018 van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Appendix Niet-limitatieve lijst van subsidiabele milieuacties, inclusief motivering en specifieke voorwaarden, zoals bedoeld in artikel 3, lid 1, van Uitvoeringsverordening (EU) 2017/892

I. ENERGIE					
Specifieke doelen	Type actie	Activiteiten	Motivering	Voorwaarden & verplichtingen	Indicatoren
1. Gebruik duurzame energie	Aankoop van vaste activa (en andere vormen van verwerving van vaste activa)	Uitgaven voor investeringen in duurzame energie	Deze actie draagt bij aan de opwekking van energie door middel van duurzame en hernieuwbare energiebronnen en leidt daarmee tot directe besparing op fossiele brandstoffen en een vermindering in emissies van CO ₂ en andere broeikasgassen met als uiteindelijk doel	1. Onderbouwing opname activiteit: <ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de investeringen op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes ○ een technische specificatie waaruit blijkt dat de investering op basis van de productkenmerken een besparing op fossiele brandstoffen geeft van minimaal 15 procent en een energiebalans opgesteld door een deskundige, inclusief de prognose van de verwachte energiebesparing ○ in uitzonderlijke gevallen, wanneer de activiteit ook andere milieuvordelen waarborgt, een technische specificatie waaruit blijkt dat de investering op basis van de productkenmerken een energiebesparing geeft van minimaal 7 procent van het energieverbruik uit fossiele brandstoffen of energie ingekocht op het net, en een energiebalans opgesteld door een deskundige, inclusief de prognose van de verwachte energiebesparing ○ een technische specificatie waaruit een capaciteit van energieproductie blijkt van ten 	1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten 2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten 3. Totale waarde van de investeringen/ uitgaven 4. Aantal hectaren dat deelneemt aan de activiteiten 5. Geraamde verandering in totale jaarlijkse energieverbruik

			<p>het vinden van een oplossing voor problemen van klimaatverandering.</p>	<p>hoogstens de eigen jaarlijkse energiebehoefte</p> <ul style="list-style-type: none"> • indiening voorstel inclusief een declaratieformulier en een energiebalans <p>2. Voorwaarden subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing additionele opbrengsten energielevering aan derden • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • installaties voor specifieke activiteiten die gebruik hernieuwbare energie opwekken, zoals: <ul style="list-style-type: none"> - zonnepanelen - zonnecollectoren - windmolens - aardwarmte • advieskosten en vooronderzoek indien opgenomen in de gedetailleerde factuur (mits het niet gaat om een onderzoeksmaatregel of opleidingsmaatregel) • uitgaven voor het installeren en monteren van duurzame productiemiddelen en bijbehorende installatie- en montagekosten waarvan het fiscaal en bedrijfseconomisch gebruikelijk is dat deze worden geactiveerd⁵⁷ 	<p>en uitsplitsing in grijs/groen⁵⁸</p> <p>6. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse CO₂ emissies (schatting)</p>
--	--	--	--	---	--

⁵⁷ In overeenstemming met algemeen aanvaarde accounting principes, worden kosten behorende bij een investering gezamenlijk geactiveerd met de kosten voor de investering. Bijvoorbeeld, in het geval van een nieuw gebouw de kosten voor een architect of de kosten voor het installeren van een zonnescherm op het dak.

				<ul style="list-style-type: none"> • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ De kosten verbonden aan het aansluiten van het lid, de producentenorganisatie of de dochteronderneming op een geothermische bron zijn eveneens subsidiabel. ○ De kosten in verband met de aanpassing van het gebouw van de producentenorganisatie, een lid of een dochteronderneming, en het ondersteuningsmateriaal in het geval van zonne-energie komen eveneens in aanmerking voor subsidie. ○ De kosten verbonden aan het transformatorstation van het lid, de producentenorganisatie of dochteronderneming met aansluiting op een extern transformatorstation van de energieleveranciers en met het versterken van de verbinding voor hernieuwbare energie komen eveneens in aanmerking voor subsidie. ○ Indien de totale hoeveelheid energie die wordt opgewekt met een energiebesparende installatie incidenteel groter is dan de totale hoeveelheid energie die wordt verbruikt door de teler of de producentenorganisatie, dan wordt de opbrengst van de netto energielevering aan derden in mindering gebracht op de subsidie voor de desbetreffende investering. 	
--	--	--	--	---	--

⁵⁸ Zie de woordenlijst voor een uitleg van grijze en groene energie.

				<p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • warmtekrachtkoppeling installaties • biobrandstofbranders op locatie <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jaarlijkse opgave van energiebalans en areaal deelnemers • opgave van indicatoren, inclusief indicatoren over energieverbruik en areaal van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De algemene voorwaarden voor uitgaven voor duurzame productiemiddelen zijn van toepassing. • De investering moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
<p>2. Hergebruik energie en CO₂ van restafvalstromen van derden</p>	<p>Aankoop van vaste activa (en andere vormen van verwerving van vaste activa)</p>	<p>Uitgaven voor apparatuur voor de aansluiting op netwerken van restafvalstromen</p>	<p>Deze actie draagt bij aan het hergebruik van afvalmaterialen en leidt daarmee tot directe besparing op fossiele brandstoffen en een</p>	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de investeringen op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes ○ een technische specificatie waaruit op basis van de productkenmerken een besparing op fossiele brandstoffen blijkt van minimaal 15 procent en een energiebalans opgesteld door een deskundige, inclusief de prognose van de verwachte energiebesparing • indiening voorstel inclusief energiebalans met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar 	<p>1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten</p> <p>2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten</p> <p>3. Totale waarde van de investeringen/</p>

			<p>vermindering in emissies van CO₂ en andere broeikasgassen, met als uiteindelijk doel het vinden van een oplossing voor problemen van klimaatverandering.</p>	<p>gesteld middel</p> <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • leveringscontract tussen teler en leverancier van reststromen (bijvoorbeeld krachtcentrales, composterings- of mestverwerkende bedrijven, afvalverbranders, biovergisters) • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • installaties, waaronder de fysieke verbinding via interconnectoren en transportpijplijnen met de bron van de leverancier) voor het gebruik van energie en CO₂ uit restafvalstromen van derden • advieskosten en vooronderzoek indien opgenomen in de gedetailleerde factuur (mits het niet gaat om een onderzoeksmaatregel of opleidingsmaatregel) • uitgaven voor het installeren en monteren van duurzame productiemiddelen en bijbehorende installatie- en montagekosten waarvan het fiscaal en bedrijfseconomisch gebruikelijk is dat deze worden geactiveerd • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ De actie betreft het gebruik van restafvalstromen van derden, niet de interne productie van energie op basis van restafvalstromen van derden. 	<p>uitgaven</p> <p>4. Aantal hectaren dat deelneemt aan de activiteiten</p> <p>5. Geraamde verandering in totale jaarlijkse energieverbruik en uitsplitsing in grijs/groen</p> <p>6. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse CO₂ emissies (schatting)</p>
--	--	--	--	---	--

				<ul style="list-style-type: none"> ○ De kosten die verband houden met het aansluiten van het lid, de producentenorganisatie of dochteronderneming op de bron van de leverancier komen eveneens in aanmerking voor subsidie. ○ In het geval van een CO₂-netwerk, komen ook de kosten in verband met voorzieningen voor de opslag van CO₂ in aanmerking voor subsidie. <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitgaven voor voorzieningen voor de distributie en regulering van warmte en CO₂ in de kas • uitgaven die verband houden met een vergistingsinstallatie op het bedrijf en biobranders voor de productie van restwarmte en biobrandstoffen <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jaarlijkse opgave van energiebalans en areaal deelnemers • opgave van indicatoren, inclusief indicatoren over energieverbruik en areaal van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De algemene voorwaarden voor uitgaven voor duurzame productiemiddelen zijn van toepassing. • De investering moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
--	--	--	--	---	--

3. Verhoging energie-efficiëntie door toepassing van energie besparende technieken	Aankoop van vaste activa (en andere vormen van verwerving van vaste activa)	Uitgaven voor de aanschaf van apparatuur voor energieopslag en -uitwisselings-systemen Uitgaven voor de aanschaf van apparatuur voor gesloten en semi-gesloten kassystemen Uitgaven voor de aanschaf van apparatuur voor het energiezuinig drogen en opslaan van producten	Deze actie draagt bij aan directe besparing op fossiele brandstoffen en een vermindering in emissies van CO ₂ en andere broeikasgassen, met als uiteindelijk doel het vinden van een oplossing voor problemen van klimaatverandering.	1. Onderbouwing opname activiteit: <ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de investeringen op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes ○ een technische specificatie waaruit op basis van de productkenmerken een besparing op fossiele brandstoffen blijkt van minimaal 15 procent en een energiebalans opgesteld door een deskundige, inclusief de prognose van de verwachte energiebesparing ○ in uitzonderlijke gevallen, wanneer de activiteit ook andere milieuvoordelen waarborgt, een technische specificatie waaruit op basis van de productkenmerken een energiebesparing blijkt van minimaal 7 procent van het energieverbruik uit fossiele brandstoffen of energie ingekocht op het net, en een energiebalans opgesteld door een deskundige, inclusief de prognose van de verwachte energiebesparing ○ een technische specificatie die een capaciteit van energieproductie geeft van ten hoogstens de eigen jaarlijkse energiebehoefte • indiening voorstel inclusief energiebalans met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel 2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag: <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie 	1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten 2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten 3. Totale waarde van de investeringen/ uitgaven 4. Aantal hectaren dat deelneemt aan de activiteiten 5. Geraamde verandering in totale jaarlijkse energieverbruik en uitsplitsing in grijs/groen 6. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse CO ₂ emissies (schatting)
---	--	--	--	---	--

		Uitgaven voor de aanschaf van andere energie-efficiënte apparatuur		<p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • apparatuur voor energieopslag en -uitwisselingssystemen, zoals energiebesparende warmtepompen, warmtewisselaars en waterhoudende grondlagen voor warmte- en koudebuffering • apparatuur voor gesloten en semi-gesloten kassystemen, zoals energiebesparende ventilatie-, luchtbehandeling- en hogedrukvernevelingssystemen, energiebesparende tweede schermen en innovatieve energiebesparende isolerende dak- en gevelsystemen • apparatuur voor het energiezuinig drogen en opslaan van producten zoals CO₂-propaan-koeling⁵⁹ • andere energie-efficiënte apparatuur, zoals energiebesparende motoren • advieskosten en vooronderzoek indien opgenomen in de gedetailleerde factuur (mits het niet gaat om een onderzoeksmaatregel of opleidingsmaatregel) • uitgaven voor het installeren en monteren van duurzame productiemiddelen en bijbehorende installatie- en montage-kosten waarvan het fiscaal en bedrijfseconomisch gebruikelijk is dat deze worden geactiveerd • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ In het geval van gesloten en semi-gesloten kassystemen komen de volgende combinaties in het kader van een totaalconcept in aanmerking 	
--	--	--	--	--	--

⁵⁹ Zie de woordenlijst voor een uitleg van CO₂-propaan-koeling.

				<p>voor subsidie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ buitenluchtaanzuiging in combinatie met een tweede beweegbaar energiescherm ▪ energiebesparend ventilatiesysteem met warmteterugwinning of voorverwarming ▪ luchtbehandelingsystemen ter ontvochtiging van lucht ▪ hogedrukvernevelingsstelsel met een adiabatische koeling waarbij de druppelgrootte 5 tot maximaal 15 micron bedraagt ▪ gevelschermen die een energiebesparing realiseren van ten minste 40 procent wanneer het scherm gesloten is ▪ warmte-uitwisselingsstelsel ▪ warmtepomp ▪ waterhoudende lagen voor warmte- en koudebuffering ▪ tweede energiescherm, dat een energiebesparing van ten minste 45 procent oplevert wanneer het scherm gesloten is <p>○ In het geval van energiebesparende en isolerende dak- en gevelsystemen voor nieuwe kassen zijn de volgende voorwaarden van toepassing:</p>	
--	--	--	--	---	--

				<ul style="list-style-type: none"> ▪ het materiaal is van dubbelglas en licht doorlatend (diffuus gecoat); of ▪ het materiaal is dubbel gelaagd met een combinatie van glas en hoge kwaliteits- film en doorschijnend (diffuus gecoat); en ▪ in afwijking van de basisbepaling dat milieuacties volledig subsidiabel zijn, zijn in het geval van dubbele beglazing, alleen de aanvullende uitgaven die verband houden met dubbele beglazing ten opzichte van enkele beglazing subsidiabel. <ul style="list-style-type: none"> ○ Om geen gangbare praktijken te financieren zijn in het geval van energiebesparende en isolerende dak- en gevelsystemen voor bestaande kassen de volgende voorwaarden van toepassing: <ul style="list-style-type: none"> ▪ het materiaal heeft betere doorschijnende eigenschappen dan enkele beglazing en is doorschijnend; ▪ het systeem bestaat uit plastic panelen, dubbelglas panelen of dubbel fluoroplymeer (EFTE) film met een optionele overdrukventilatie ventilator om folies van elkaar te scheiden en de isolatie te verbeteren; ▪ het systeem bestaat uit isolatiemateriaal waarbij de som van de 	
--	--	--	--	--	--

				<p>warmteweerstand van de lagen ($R = \sum (R_m) = \sum (d/\lambda)$) toeneemt met ten minste 1,50 m²K/W in vergelijking met de oude situatie; en</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ in afwijking van artikel 3, zevende lid, onder c, van verordening 2017/892 komen alleen de aanvullende uitgaven voor de geïsoleerde oppervlakte in aanmerking voor subsidie. <p>○ In het geval van energie efficiënte droog- en opslagmethoden, zijn de volgende voorwaarden van toepassing:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ de apparatuur is bedoeld voor de korte en lange termijn bewaring van producten; en ▪ de uitgaven voor de initiële verkrijging van meet- en controleapparatuur komen eveneens in aanmerking voor subsidie. <p>4. Niet subsidiabel zijn:⁶⁰</p> <ul style="list-style-type: none"> • warmte buffer boiler tank (WOK) • warmte buffer tank • eerste energieschermen • verduisteringsschermen • zonwerende materialen • rookgas afvoer en bijbehorende meetapparatuur 	
--	--	--	--	---	--

⁶⁰ De hiergenoemde investeringen worden in Nederland als gangbare praktijk beschouwd en zijn daarom niet subsidiabel gesteld.

				<ul style="list-style-type: none"> • de vervanging van een tweede scherm <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jaarlijkse opgave van energiebalans en areaal deelnemers • opgave van indicatoren, inclusief indicatoren over energieverbruik en areaal van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De algemene voorwaarden voor uitgaven voor duurzame productiemiddelen zijn van toepassing. • De investering moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
--	--	--	--	--	--

II. Duurzaam gebruik van pesticiden					
Specifieke doelen	Type actie	Activiteiten	Motivering	Voorwaarden & verplichtingen	Indicatoren (uitgangssituatie)
1. Toepassing van niet-chemische methoden	Aankoop van vaste activa (en andere vormen van verwerving van vaste activa) Personeels kosten Andere acties	Uitgaven voor de aanschaf van innovatieve gewas-beschermings-apparatuur op basis van niet-chemische methoden Uitgaven voor de aanschaf van organische onkruid-werende materialen; insectengaas voor open teelt van groenten en fruit	Deze actie draagt direct bij aan de vermindering in het gebruik van chemische gewas-beschermings-middelen, met als doel de kwaliteit van water, bodem en landschap te waarborgen en de biodiversiteit te behouden of verbeteren.	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de activiteiten of investeringen op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes ○ in het geval van investeringen een technische specificatie of een onderzoeksrapport opgesteld door een deskundige waaruit op basis van de productkenmerken een besparing op het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen blijkt van tenminste 15% • indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • precisie mechanische onkruidbestrijdingsapparatuur en bijbehorende besturingssystemen voor toepassing 	<p>1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten</p> <p>2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten</p> <p>3. Totale waarde van de investeringen/ uitgaven</p> <p>4. Aantal hectaren dat deelneemt aan de activiteiten</p> <p>5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse gebruik aan werkzame stof in kilogram per</p>

				<p>van niet-chemische methoden</p> <ul style="list-style-type: none"> • apparatuur en bijbehorende regelsystemen voor UV-licht ter bestrijding van schimmelziekten⁶¹ • elektrochemische waterdesinfectie tegen micro-organismen • advieskosten en vooronderzoek indien opgenomen in de gedetailleerde factuur (mits het niet gaat om een onderzoeksmaatregel of opleidingsmaatregel) • uitgaven voor het installeren en monteren van duurzame productiemiddelen en bijbehorende installatie- en montage-kosten waarvan het fiscaal en bedrijfseconomisch gebruikelijk is dat deze worden geactiveerd • organische onkruidwerende materialen • insectengaas voor open teelt van groenten en fruit • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ In het geval van precisie mechanische onkruidbestrijding als onderdeel van een zelfrijdend landbouwvoertuig komt alleen het onkruidbestrijdingssysteem (de extra functie) in aanmerking voor subsidie. ○ In het geval van elektrochemische waterbescherming is de bijbehorende spuit eveneens subsidiabel. ○ In het geval van biologisch afbreekbare folie bestemd voor onkruidbestrijding komen alleen de specifieke kosten voor biologisch 	hectare
--	--	--	--	--	---------

⁶¹ Zie de woordenlijst voor een uitleg van UV-licht ter bestrijding van schimmelziekten.

				<p>afbrekbare folie in vergelijking met conventionele kunststoffolie in aanmerking voor subsidie.</p> <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • spuitleidingen • transportsystemen voor het verplaatsen van UV belichtingswagens naar de volgende rij of afdeling • standaard agrarische apparatuur en onderdelen, zoals een tractor, gereedschapsdrager, motor en cabine (alleen additionele functies zijn subsidiabel) • thermische apparatuur (branders) vanwege hun hoge energieverbruik en negatieve milieu-effecten • kokend watertechnieken (bijvoorbeeld voor het desinfecteren en ontdoen van (plantaardige) vervuiling) van materialen en kassen) vanwege hun hoge energieverbruik en negatieve milieu-effecten • standaard afvoerwaterzuivering (UV sterilisatie/verhitting etc.) voor het recirculeren van water in de pro-oogstfase • hygiënesluizen en hygiënestations, evenals automatische zeep en desinfectie-eenheden met geïntegreerd tourniquet ter voorkoming van de insleep van ziekten in de kas door werknemers en bezoekers • bodem- en materiaalsterilisatie in de kas vanwege hun hoge energieverbruik en negatieve milieu-effecten • vlieddoeken 	
--	--	--	--	---	--

				<p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> jaarlijkse opgave van het totale gebruik aan werkzame stof in kilogram per hectare, uitgesplitst naar gewas(groep), waarbij de nul-situatie (het gemiddelde gebruik van werkzame stoffen in de drie voorafgaande jaren) wordt weergegeven, aan de hand van registraties van de teeltbedrijven jaarlijkse opgave van het IPM areaal uitgesplitst naar gewassen per deelnemend teeltbedrijf opgave van indicatoren, inclusief middelen gebruik en areaal van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> De algemene voorwaarden voor uitgaven voor duurzame productiemiddelen zijn van toepassing. De investering moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
2. Toepassing van niet-chemische methoden	Andere acties: IPM productie	Uitgaven voor de aanschaf van producten voor biologische of geïntegreerde gewasbescherming en bijbehorende	Deze actie draagt direct bij aan de vermindering in het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen met als doel de kwaliteit van water,	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> ex ante beoordeling van de kosten op basis van: <ul style="list-style-type: none"> het projectplan en -begroting met offertes in geval van nieuwe activiteiten (nieuwe gewasbeschermingsmiddelen) kosten specificatie voor op basis van schriftelijke documenten of, op verzoek van de minister, aanvullende documenten indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel 	<ol style="list-style-type: none"> 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten Totale waarde

		<p>apparatuur</p> <p>Uitgaven voor de aanschaf van andere apparatuur in verband met de toepassing van niet-chemische methoden</p>	<p>bodem en landschap te waarborgen en de biodiversiteit te behouden of verbeteren.</p>	<p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing aan de hand van schriftelijke documentatie van de meerkosten van biologische gewasbeschermingsmiddelen en andere middelen met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel (indien er geen forfaitaire tarieven zijn vastgesteld). Een vergelijking zal worden gemaakt tussen de kosten van de biologische gewasbeschermingsmiddelen en vergelijkbare conventionele middelen. • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitgaven voor activiteiten in verband met de toepassing van niet-chemische methoden voor gewasbescherming. • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ In het geval van middelen voor biologische of geïntegreerde gewasbescherming en bijbehorende apparatuur komen de volgende kosten in aanmerking voor subsidie: <ul style="list-style-type: none"> ▪ op grond van Nederlandse wetgeving toegelaten macrobiologische bestrijders (natuurlijke bestrijders) en nematoden ▪ op grond van Nederlandse wetgeving 	<p>van uitgaven</p> <p>4. Aantal hectaren onder biologische en IPM productie</p> <p>5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse gebruik aan werkzame stof in kilogram per hectare</p>
--	--	---	---	---	--

				<p>toegelaten microbiologische bestrijders (schimmels, bacteriën en virussen) die zijn toegelaten op grond van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ op grond van Nederlandse wetgeving toegelaten overige gewasbeschermingsmiddelen van natuurlijke oorsprong ▪ op grond van Nederlandse wetgeving toegelaten middelen voor feromoonverwarring ▪ feromonen als lokstof ▪ kalkmelk voor de fruitteelt ▪ organismen, voeding en middelen voor dosering ter ondersteuning van biologische gewasbescherming ▪ natuurlijke vijanden waarvoor een ontheffing van de minister geldt ▪ natuurlijke vijanden (insecten en mijten) waarvoor het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden een "dringend vereiste" vergunning heeft afgegeven. <p>○ In het geval van middelen voor biologische gewasbescherming komen de volgende kosten in aanmerking voor subsidie:</p>	
--	--	--	--	--	--

				<ul style="list-style-type: none"> ▪ verblazingsapparatuur voor het effectief doseren van natuurlijke vijanden ▪ een scoutbox voor automatische detectie en diagnose van plagen ▪ eenmalig de kosten voor de scoutbox-softwarelicentie ▪ vliegenlampen en sporenfilters voor de champignonsteelt ▪ vangplaten en rollertraps <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gewasbescherming van conventionele, niet natuurlijke oorsprong • toeslag voor behandelingskosten doorbelast door leveranciers of plantenkwekers • ondersteunende materialen zoals afdichtingsmateriaal ten behoeve van het afdichten van champignoncellen <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jaarlijkse opgave van het totale gebruik aan werkzame stof in kilogram per hectare, uitgesplitst naar gewas(groep), waarbij de nul-situatie wordt weergegeven, aan de hand van registraties van de teeltbedrijven • jaarlijkse opgave van het IPM areaal uitgesplitst naar gewassen per deelnemend teeltbedrijf • opgave van indicatoren, inclusief middelen gebruik en areaal van alle leden (PO niveau) 	
--	--	--	--	--	--

				<p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De algemene voorwaarden voor uitgaven voor overige kosten zijn van toepassing. • De uitgave moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
<p>3. Vermindering van gebruik van chemische middelen voor gewasbescherming o.a. door toepassing van precisie-toedieningstechnieken (efficiëntie)</p>	<p>Aankoop van vaste activa (en andere vormen van verwerving van vaste activa)</p>	<p>Uitgaven voor de aanschaf van lage emissie apparatuur</p>	<p>Deze actie draagt direct bij aan de vermindering in het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen, met als doel de kwaliteit van water, bodem en landschap te waarborgen en de biodiversiteit te behouden of verbeteren.</p>	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de investeringen op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes ○ een technische specificatie of een onderzoeksrapport opgesteld door een deskundige waaruit op basis van de productkenmerken een besparing op het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen blijkt van tenminste 15% • indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • apparatuur en bijbehorende besturingssystemen voor 	<p>1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten</p> <p>2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten</p> <p>3. Totale waarde van investeringen/ uitgaven</p> <p>4. Aantal hectaren onder biologische en IPM productie</p> <p>5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse gebruik aan werkzame stof</p>

				<p>precisietoepassingstechnieken</p> <ul style="list-style-type: none"> • advieskosten en vooronderzoek indien opgenomen in de gedetailleerde factuur (mits het niet gaat om een onderzoeksmaatregel of opleidingsmaatregel) • uitgaven voor het installeren en monteren van duurzame productiemiddelen en bijbehorende installatie- en montage-kosten waarvan het fiscaal en bedrijfseconomisch gebruikelijk is dat deze worden geactiveerd • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ In het geval van lage emissie apparatuur als onderdeel van zelfrijdende landbouwmachines komt alleen het spuitsysteem (de extra functie) in aanmerking voor subsidie. ○ In het geval van GPS systemen die worden gebruikt voor precisielandbouwtechnieken komen de volgende combinaties in aanmerking voor subsidie: <ul style="list-style-type: none"> ▪ precisiezaaien of planten ▪ precisietoediening van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen ▪ precisie mechanische onkruidbestrijding <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • transportsystemen voor het verplaatsen van spuitrobots naar de volgende rij of afdeling • investeringen in spuitleidingen 	<p>in kilogram per hectare</p>
--	--	--	--	---	--------------------------------

				<ul style="list-style-type: none"> standaard agrarische apparatuur en onderdelen, zoals een tractor, gereedschapsdrager, motor en cabine (alleen additionele functies zijn subsidiabel) <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> jaarlijkse opgave van het totale gebruik aan werkzame stof in kilogram per hectare, uitgesplitst naar gewas(groep), waarbij de nul situatie wordt weergegeven, aan de hand van registraties van de teeltbedrijven jaarlijkse opgave van het IPM areaal uitgesplitst naar gewassen per deelnemend teeltbedrijf opgave van indicatoren, inclusief middelen gebruik en areaal van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> De algemene voorwaarden voor uitgaven voor duurzame productiemiddelen zijn van toepassing. De investering moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
4. Vermindering van gebruik van chemische middelen voor gewasbescherming	Andere acties: IPM productie	Uitgaven voor diensten voor detectie en diagnose-systemen, inclusief personeelskosten, ten	Deze actie draagt direct bij aan de vermindering in het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen, met als	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> ex ante beoordeling van de kosten op basis van: <ul style="list-style-type: none"> het projectplan en -begroting met offertes in geval van nieuwe activiteiten (nieuwe diagnose of DSS) kosten specificatie op basis van schriftelijke documenten of, op verzoek van de minister, aanvullende documenten 	<p>1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten</p> <p>2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de</p>

<p>o.a. door toepassing van precisie-toedienings-technieken (efficiëntie)</p>		<p>behoefte van precisie-toediening</p>	<p>doel de kwaliteit van water, bodem en landschap te waarborgen en de biodiversiteit te behouden of verbeteren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitgaven voor activiteiten in verband met precisietoediening zoals monitorings- en waarschuwingssystemen, gewas-, water- en bodemanalyses en beslissingsondersteuningssystemen (BOS)⁶² <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitgaven voor gewas-, water en bodemanalyses om de hoeveelheid nutriënten (N, P) te bepalen <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jaarlijkse opgave van het totale gebruik aan werkzame stof in kilogram per hectare, uitgesplitst naar gewas(groep), waarbij de nul situatie wordt weergegeven, aan de hand van registraties van de teeltbedrijven • jaarlijkse opgave van het IPM areaal uitgesplitst naar gewassen per deelnemend teeltbedrijf 	<p>activiteiten</p> <p>3. Totale waarde van uitgaven</p> <p>4. Aantal hectaren onder biologische en IPM productie</p> <p>5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse gebruik aan werkzame stof in kilogram per hectare</p>
--	--	---	--	---	---

⁶² Zie de woordenlijst voor een uitleg van beslissingsondersteuningssystemen (BOS).

				<ul style="list-style-type: none"> opgave van indicatoren, inclusief middelen gebruik en areaal van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> De algemene voorwaarden voor uitgaven voor overige kosten zijn van toepassing. De uitgave moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
5. Waarborging van voldoende en kwalitatief goed water door toepassing van waterzuiverings technieken	Aankoop van vaste activa (en andere vormen van verwerving van vaste activa)	Uitgaven voor de aanschaf van apparatuur met innovatieve technologieën en bijbehorende controle-systemen voor het beperken van de emissie van gewas-beschermings-middelen en nutriënten naar grond- en oppervlakte-water en	Deze actie draagt direct bij aan het beperken van emissies van contaminanten in het water, met als doel een afdoende hoog kwaliteitsniveau van water en de bruikbaarheid van water te borgen.	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> ex ante beoordeling van de investeringen op basis van: <ul style="list-style-type: none"> het projectplan en -begroting met offertes een technische specificatie waaruit op basis van de productkenmerken een besparing op contaminanten blijkt van tenminste 15% en/of een onderzoeksrapport opgesteld door een deskundige indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> overzicht deelnemende teler(s) gedetailleerde factuur onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> specifieke apparatuur en bijbehorende 	<p>1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten</p> <p>2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten</p> <p>3. Totale waarde van investeringen/ uitgaven</p> <p>4. Aantal hectaren onder biologische en IPM productie</p> <p>5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse</p>

		maatregelen om uitstoot van landbouw-chemische producten te voorkomen (punt-belasting)		<p>controlesystemen door toepassing van waterzuiveringstechnieken, zoals waterzuiveringsapparatuur, helofytenfilters en biofilters</p> <ul style="list-style-type: none"> • advieskosten en vooronderzoek indien opgenomen in de gedetailleerde factuur (mits het niet gaat om een onderzoeksmaatregel of opleidingsmaatregel) • uitgaven voor het installeren en monteren van duurzame productiemiddelen en bijbehorende installatie- en montage-kosten waarvan het fiscaal en bedrijfseconomisch gebruikelijk is dat deze worden geactiveerd • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ In beginsel is de installatie van waterzuiveringssystemen die voldoen aan de zogenaamde 95%-eis voor alle kassen verplicht met ingang van 1 januari 2018. Echter, in goed gemotiveerde gevallen, om rekening te houden met bijzondere behoeften, kunnen de bevoegde autoriteiten een tijdelijke vrijstelling van die verplichting verlenen. De autoriteiten mogen in het bijzonder zuiveringscollectieven uitstel tot 2021 verlenen om aan de 95%-zuiveringseis te voldoen met het oog op de noodzaak om de zuiveringskosten voor kassen te beperken. Waar zulke vrijstelling is verleend, komt de investering in aanmerking voor subsidie. 	gebruik aan werkzame stof in kilogram per hectare
--	--	--	--	--	---

				<p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • investeringen in standaard waterzuivering (omdat die wettelijk verplicht zijn) <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jaarlijkse opgave van het IPM areaal uitgesplitst naar gewassen per deelnemend teeltbedrijf • opgave van indicatoren, inclusief middelen gebruik en areaal van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De algemene voorwaarden voor uitgaven voor duurzame productiemiddelen zijn van toepassing. • De investering moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
6. Deelname in certificeringssystemen	<p>Andere acties</p> <p>Personeelskosten</p>	Uitgaven voor deelname aan certificeringssystemen	Deze actie draagt direct bij aan de vermindering in het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen, met als doel de kwaliteit van water, bodem en landschap te waarborgen en	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de kosten op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes • indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p>	<p>1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten</p> <p>2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten</p> <p>3. Totale waarde van uitgaven</p> <p>4. Aantal hectaren onder</p>

			de biodiversiteit te behouden of verbeteren.	<ul style="list-style-type: none"> • certificeringssystemen die bindende voorwaarden omvatten met betrekking tot productiemethoden waarbij op de naleving van de voorwaarden wordt toegezien door middel van een onafhankelijke controle door gekwalificeerde organen of personen; het betreft uitgaven met betrekking tot: <ul style="list-style-type: none"> ○ advies, audits, certificering en lidmaatschapkosten ○ personeelskosten in verband met de certificeringssystemen ○ het ontwikkelen van materialen voor certificeringssystemen ○ de initiële kosten van ontwikkeling en verbeteren van ICT-systemen en registratiemodules met betrekking tot certificeringssystemen. • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ Op het niveau van een individueel lid van een producentenorganisatie komen voor subsidie in aanmerking certificeringssystemen, zoals Milieukeur, MPS Fruit & Groenten, Duurzame Glastuinbouw Producten, CO2-voetafdruk. ○ Op het niveau van een individueel lid van een producentenorganisatie komen voor subsidie in aanmerking certificeringssystemen van retailers, zoals Albert Heijn-protocol, Field to Fork, LEAF en SEDEX. ○ Op het niveau van een centrale locatie van een producentenorganisatie komen ISO 14001 	biologische en IPM productie
--	--	--	--	---	------------------------------

				<p>Milieu en Milieukeur in aanmerking voor subsidie.</p> <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitgaven voor certificering van groenlabelkassen⁶³ • de aanschaf van materialen. <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opgave van alle deelnemende leden <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De uitgave moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
--	--	--	--	---	--

⁶³ Zie de woordenlijst voor een uitleg van Groenlabelkassen.

III. Biologische productie					
Specifieke doelen	Type actie	Activiteiten	Motivering	Voorwaarden & verplichtingen	Indicatoren (uitgangssituatie)
1. Biologische productie	Andere acties: biologische productie	Uitgaven voor biologische vermeerdering en opkweek van uitgangsmateriaal en de niet-chemische behandeling bij zaden van gangbare oorsprong die zijn opgenomen in de Nationale Annex van Naktuinbouw indien gecertificeerd door Stichting SKAL. ⁶⁴	Deze actie draagt direct bij aan de vermindering in het gebruik van chemische gewas-beschermings-middelen, met als doel de kwaliteit van water, bodem en landschap te waarborgen en de biodiversiteit te behouden of verbeteren.	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de kosten op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes ○ in geval van nieuwe activiteiten (nieuwe uitgangsmateriaal) kosten specificatie op basis van schriftelijke documenten of, op verzoek van de minister, aanvullende documenten • indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitgaven voor biologische vermeerdering en opkweek van uitgangsmateriaal en de niet-chemische behandeling bij zaden van gangbare oorsprong indien zij door de Stichting Skal⁶⁵, gecertificeerd zijn. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten 2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten 3. Totale waarde van uitgaven 4. Aantal hectaren onder biologische en IPM productie 5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse gebruik aan werkzame stof in kilogram per hectare

⁶⁴ Zie de woordenlijst voor een uitleg van Naktuinbouw.

⁶⁵ Zie de woordenlijst voor een uitleg van Skal.

		Uitgaven voor biologische certificeringssystemen		<ul style="list-style-type: none"> • uitgaven voor biologische certificeringssystemen, zoals Skal, • lidmaatschapskosten van Skal • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ In het geval van biologisch uitgangsmateriaal zijn forfaitaire tarieven vastgesteld. ○ Een ras is alleen subsidiabel indien het is: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Toegelaten door de Stichting Nederlandse Algemene Kwaliteitsdienst Tuinbouw (Naktuinbouw) ▪ Ingeschreven staat in het Nederlandse rassenregister (NRR) van de Raad voor de plantenrassen⁶⁶; of ▪ is geregistreerd bij een keuringsinstantie in een andere EU lidstaat ○ Het uitgangsmateriaal is Skal-gecertificeerd, zoals kan worden aangetoond op het verzoek van de minister door middel van: <ul style="list-style-type: none"> ▪ een factuur en een afleverbon of een plantenpaspoort met vermelding van Skalnummer en het 'eko' of 'bio'; of ▪ het Skal certificaat van de leverancier of een lijst van Skal-gecertificeerde leveranciers en Skal-nummers. 	
--	--	--	--	--	--

⁶⁶ Zie de woordenlijst voor een uitleg van Raad voor de plantenrassen.

				<p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • niet-biologisch teeltmateriaal, inclusief alle vrijstellingen die Skal heeft verstrekt en goedgekeurd voor algemeen teeltmateriaal in de nationale bijlage <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jaarlijkse opgaven van biologisch areaal uitgesplitst naar gewas per deelnemend teeltbedrijf • opgave van indicatoren, inclusief areaal, van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De algemene voorwaarden voor uitgaven voor overige kosten zijn van toepassing. • De uitgave moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
2. Biologische productie	Andere acties: biologische productie	Uitgaven voor de aanschaf van mest en compost afkomstig van biologische landbouw-bedrijven	Deze actie draagt direct bij aan de vermindering in het gebruik van meststoffen en niet-duurzame middelen met als doel de kwaliteit van water, bodem en landschap te	<p>1. Onderbouwing van indiening:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de kosten op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes • indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing van de meerkosten 	<p>1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten</p> <p>2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten</p> <p>3. Totale waarde van uitgaven</p>

			<p>waarborgen en de biodiversiteit te behouden of verbeteren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitgaven voor de meerkosten van aankoop van mest en compost afkomstig van door Skal gecertificeerde biologische landbouwbedrijven • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ De producentenorganisatie toont de biologische oorsprong van mest en compost bij de indiening van de subsidieaanvraag aan door middel van: <ul style="list-style-type: none"> ▪ een factuur en een afleverbon met vermelding van Skalnummer van het betrokken landbouw-bedrijf en 'eko' of 'bio'; ▪ het Skal certificaat van het betrokken landbouwbedrijf of een lijst van Skal-gecertificeerde landbouwbedrijven en Skal-nummers; en ▪ een opgave per deelnemende producent van <ul style="list-style-type: none"> - het areaal gewassen waarvoor de producentenorganisatie is erkend; - de hoeveelheid en het type mest of compost; en - de opgevoerde kosten. <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p>	<p>4. Aantal hectaren onder biologische en IPM productie</p> <p>5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse gebruik aan werkzame stof in kilogram per hectare</p>
--	--	--	---	---	--

				<ul style="list-style-type: none"> • Uitgaven voor geconcentreerde handelsmeststoffen <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jaarlijkse opgaven van biologisch areaal uitgesplitst naar gewas per deelnemend teeltbedrijf • opgave van indicatoren, inclusief areaal, van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De algemene voorwaarden voor uitgaven voor overige kosten zijn van toepassing. • De uitgave moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
--	--	--	--	--	--

IV. NUTRIËNTEN & AFVAL

Specifieke doelen	Type actie	Activiteiten	Motivering	Voorwaarden & verplichtingen	Indicatoren (uitgangssituatie)
1. Precisie-bemesting (precisie technieken)	Aankoop van vaste activa (en andere vormen van verwerving van vaste activa)	Uitgaven voor de aanschaf van investeringen voor lage emissie apparatuur voor precisie-bemesting	Deze actie draagt direct bij aan de vermindering in het gebruik van meststoffen en niet-duurzame middelen met als doel de kwaliteit van water, bodem en landschap te waarborgen en de biodiversiteit te behouden of verbeteren.	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de investeringen op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes ○ een technische specificatie waaruit op basis van de productkenmerken een besparing in het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen blijkt van tenminste 15% en/of een onderzoeksrapport opgesteld door een deskundige • indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de kosten van geselecteerde activiteiten in verband met de investeringen voor gerichte bemesting, zoals GPS, NIRS⁶⁷, rij bemesting, druppel systeem bemesting, GPS mestsystemen voor vloeibare meststoffen, en aanvullende controlesystemen, zoals 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten 2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten 3. Totale waarde van investeringen/ uitgaven 4. Aantal hectaren onder biologische en IPM productie 5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse gebruik van minerale meststoffen in N en P₂O₃

⁶⁷ Zie de woordenlijst voor een uitleg van NRIS.

				<p>management systeem Meteo en grondwaterbemesting</p> <ul style="list-style-type: none"> • advieskosten en vooronderzoek indien opgenomen in de gedetailleerde factuur (mits het niet gaat om een onderzoeksmaatregel of opleidingsmaatregel) • uitgaven voor het installeren en monteren van duurzame productiemiddelen en bijbehorende installatie- en montage-kosten waarvan het fiscaal en bedrijfseconomisch gebruikelijk is dat deze worden geactiveerd • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ In het geval van precisiebemestingstechnieken (fertigatie) zijn de volgende voorwaarden van toepassing: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Het betreft een waterafgiftesysteem op het land, inclusief een waterpomp, spuitstukken en druppelsystemen die niet uitsluitend worden gebruikt voor water, een controle unit, vochtmeetapparatuur, apparatuur voor het bepalen van mineraalgehalte en pH, of voorzieningen voor het doseren en mengen van meststoffen. ▪ De investering leidt niet tot een toename van het waterverbruik. ▪ Druppelsystemen komen alleen in aanmerking voor subsidie met initiële investeringen. 	
--	--	--	--	--	--

				<ul style="list-style-type: none"> ○ In het geval van mechanische precisiebemesting als onderdeel van zelfrijdende landbouwmachines komt alleen het bemestingsysteem (de extra functie) in aanmerking voor subsidie. ○ Kosten voor GPS om verschillende vormen van land, bodem analyses en bemestingsplannen in kaart te brengen zijn subsidiabel. <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • investeringen in bodemloze waterafgiftesystemen • de aanleg van een waterbron • leidingen naar te bemesten percelen • standaard agrarische apparatuur en onderdelen, zoals een tractor, gereedschapsdrager, motor en cabine (alleen additionele functies zijn subsidiabel)) <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jaarlijkse opgave van gebruik van middelen, water en areaal uitgesplitst naar gewas per deelnemend teeltbedrijf • opgave van indicatoren, inclusief areaal, van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De algemene voorwaarden voor uitgaven voor overige kosten zijn van toepassing. • De uitgave moet bijdragen aan de GMO 	
--	--	--	--	---	--

				doelstellingen.	
2. Teelt uit de grond van vollegrondsgroenten	Aankoop van vaste activa (en andere vormen van verwerving van vaste activa)	Uitgaven voor investeringen in teelttechnieken waar geen contact wordt gemaakt tussen het water en nutriënten en de bodem	Deze actie direct bij aan de vermindering in het gebruik van meststoffen en niet-duurzame middelen met als doel de kwaliteit van water, bodem en landschap te waarborgen en de biodiversiteit te behouden of verbeteren.	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de investeringen op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes ○ een technische specificatie waaruit op basis van de productkenmerken een besparing op het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen blijkt van tenminste 15% en/of een onderzoeksrapport opgesteld door een deskundige • indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitgaven voor activiteiten in verband met teelt uit de grond van vollegrondsgroenten zoals lekvrije bodemplaten en opslagsystemen, filters en recycling van nutriënten • advieskosten en vooronderzoek indien opgenomen in de gedetailleerde factuur (mits het niet gaat om een onderzoeksmaatregel of opleidingsmaatregel) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten 2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten 3. Totale waarde van investeringen/ uitgaven 4. Aantal hectaren onder biologische en IPM productie 5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse gebruik van minerale meststoffen in N en P₂O₃

				<ul style="list-style-type: none"> • uitgaven voor het installeren en monteren van duurzame productiemiddelen en bijbehorende installatie- en montage-kosten waarvan het fiscaal en bedrijfseconomisch gebruikelijk is dat deze worden geactiveerd • Bijzonderheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ De investering leidt niet tot een toename van het waterverbruik. <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • investeringen in bodemloze water systemen • de bouw van een waterborn • pijpleiding naar een te bemesten perceel <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jaarlijkse opgave van gebruik van middelen, water en areaal uitgesplitst naar gewas per deelnemend teeltbedrijf • opgave van indicatoren, inclusief areaal, van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De algemene voorwaarden voor uitgaven voor overige kosten zijn van toepassing. • De uitgave moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
3. Bevorderen	Andere	Uitgaven voor de	Deze actie	1. Onderbouwing opname activiteit:	1. 0-meting door de

<p>aandeel duurzame en biologische toepassingen</p>	<p>acties: acties voor vermindering van afval en verbetering van afvalbeheer</p>	<p>aanschaf van biologisch afbreekbaar plastic⁶⁸</p>	<p>draagt direct bij aan de vermindering in het gebruik van chemische stoffen en niet-duurzame middelen met als doel de kwaliteit van water, bodem en landschap te waarborgen en de biodiversiteit te behouden of verbeteren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ex ante beoordeling van de kosten op basis van: <ul style="list-style-type: none"> ○ het projectplan en -begroting met offertes • indiening voorstel met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing van de meerkosten voor biologisch afbreekbaar plastic door middel van een door de minister beschikbaar gesteld middel en schriftelijke documentatie (indien er geen forfaitaire tarieven zijn vastgesteld). Een vergelijking zal worden gemaakt tussen de kosten van de biologisch afbreekbaar plastic en vergelijkbaar plastic van conventionele oorsprong. • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitgaven voor meerkosten voor de aankoop van biologisch afbreekbaar plastic (verpakkingen) • uitgaven voor de ontwikkeling van nieuw biologisch afbreekbaar plastic (verpakkingen) <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitgaven voor activiteiten in verband met het verpakken en verhandelen van producten 	<p>PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten 3. Totale waarde van investeringen/ uitgaven 4. Aantal hectaren onder biologische en IPM productie 5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse volume geproduceerd afval 6. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse gebruik van verpakkingsmaterialen
--	--	---	---	---	--

⁶⁸ Zie de woordenlijst voor meer informatie over het gebruik van biologisch afbreekbaar plastic.

				<ul style="list-style-type: none"> herbruikbare vaten en conventionele verpakkingsmaterialen voor het verpakken en verhandelen van producten <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> jaarlijkse opgave van gebruikt verpakkingsmateriaal en geproduceerd volume afval, en areaal uitgesplitst naar gewas per deelnemend teeltbedrijf opgave van indicatoren, inclusief areaal, van alle leden (PO niveau) <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> De algemene voorwaarden voor uitgaven voor overige kosten zijn van toepassing. De uitgave moet bijdragen aan de GMO doelstellingen. 	
4. Waterbesparing	Aankoop van vaste activa (en andere vormen van verwerving van vaste activa)	Uitgaven voor investeringen in innovatieve installaties ten behoeve van waterbesparing	Deze actie leidt direct tot een afname in het verbruik van water.	<p>1. Onderbouwing opname activiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> ex ante beoordeling van de investeringen op basis van: <ul style="list-style-type: none"> het projectplan en -begroting met offertes een technische specificatie waaruit op basis van de productkenmerken een besparing op het verbruik van water blijkt van minimaal 15 procent, inclusief een berekening van de verwachte waterbesparing in uitzonderlijke gevallen, wanneer de activiteit ook andere milieuvoordelen waarborgt, een technische specificatie waaruit op basis van de 	<ol style="list-style-type: none"> 0-meting door de PO van de uitgangssituatie bij de gekozen activiteiten Aantal bedrijven dat deelneemt aan de activiteiten Totale waarde van investeringen/ uitgaven Aantal hectaren

				<p>productkenmerken een waterbesparing blijkt van minimaal 7 procent, inclusief een berekening van de verwachte waterbesparing</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ een technische specificatie die een capaciteit van energieproductie geeft van ten hoogstens de eigen jaarlijkse energiebehoefte <ul style="list-style-type: none"> • indiening voorstel inclusief waterbalans met gebruikmaking van een door de minister beschikbaar gesteld middel <p>2. Voorwaarden voor de subsidieaanvraag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • overzicht deelnemende teler(s) • gedetailleerde factuur • onderbouwing en verslaglegging bij jaardeclaratie <p>3. Voor subsidie komen in aanmerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • investeringen die gericht zijn op de vervanging of de modernisering van bestaande systemen met het doel het waterverbruik te verminderen en • het gaat om <ul style="list-style-type: none"> ○ bodemvochtsensoren in de vollegrondsteelt of ○ installaties gericht op het hergebruik van spoelwater bij het afleveringsklaar maken van geogst product <p>4. Niet subsidiabel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Volledig nieuwe investeringen <p>5. Evaluatie van het operationele programma:</p>	<p>onder biologische en IPM productie</p> <p>5. Geraamde verandering in totaal jaarlijkse waterverbruik /hectare (m³/ha)</p> <p>6. Areal onder met waterbesparende maatregelen</p>
--	--	--	--	---	---

				<ul style="list-style-type: none">• Een vergelijking moet worden gemaakt tussen het watergebruik gedurende de 12 maanden voorafgaand aan ingebruikname van de investering en gedurende de 12 maanden na ingebruikname van de investering. <p>6. Algemene voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none">• De algemene voorwaarden voor uitgaven voor duurzame productiemiddelen zijn van toepassing.• De uitgave moet bijdragen aan de GMO doelstellingen.	
--	--	--	--	---	--

Woordenlijst – uitleg van termen en namen van organisaties waarnaar wordt verwezen in de Appendix bij het Nationaal milieukader

(de nummering bij de termen en namen komt overeen met de voetnoten)

2. Grijs stroom vs. groene stroom

Grijze stroom is stroom die wordt opgewekt door het gebruik van fossiele brandstoffen en kerncentrales die schadelijke broeikasgassen uitstoten met negatieve effecten voor het milieu. Groene stroom is stroom die wordt opgewekt door het gebruik van duurzame energiebronnen zoals zonne-, wind- en water-energie en aardwarmte en door hergebruik van restafvalstromen (bijvoorbeeld CO₂, biomassa).

3. Propaan-koeling

Propaan koeling is een type geforceerde koeling die gebruik maakt van de verbranding van propaan om de compressor rechtstreeks te regelen, in tegenstelling tot gangbare elektrische koelinstallaties die gebruik maken van een elektrische compressor.

5. Gebruik van UV-licht ter bestrijding van schimmelziekten

Het is aangetoond dat kunstmatige ultraviolette C (UV-C) lampen in laboratoria heel effectief zijn in het vernietigen van bacteriën, schimmels, virussen en sommige plantenplagen (zoals spintmijten) als ook van andere biologische verontreinigingen van lucht, vloeistoffen of harde oppervlakten. UV-C stralen zijn in staat om in het buitenste membraan van microben te penetreren en hun DNA te vernietigen, waardoor ze in feite de microben doden. Hetzelfde lijkt op te gaan voor plantenplagen en hun eitjes (hoe kleiner de plaag, hoe meer bevattelijk voor het UV -C). Het is aangetoond dat de specifieke golflengte van 253.7 nm het DNA van de pathogenen denatureert zodat zij zich niet langer kunnen voortplanten.

6. Beslissingsondersteuningssystemen (BOS)

BOS geeft aan wanneer op het meest opportune moment te spuiten, zodat het spuiten meer effectief is en daardoor veelal het zelfde resultaat kan bereiken met minder middelen. Er zijn veel verschillende factoren die de *optimale injectietijd* bepalen, dat is het punt waarop het middel het meest effectief werkt. Een factor is het weer. Er zijn daarom beslissingsondersteuningssystemen (BOS) ontwikkeld die helpen bij het bepalen van de optimale injectietijd. Het gebruik van deze systemen is vaak voordelig voor het milieu, leidt tot beter beschermde gewassen met minder belemmering voor de groei en beperkt emissies naar het milieu. (Bijvoorbeeld, wanneer het aantal meldingen van een bepaalde schimmel in een bepaald deel van Nederland oploopt, dan gaat er een waarschuwing uit naar telers in dat gebied om hun areaal op de aanwezigheid van deze schimmels te controleren en deze aan te pakken.)

7. Groenlabelkassen

“Groene label kassen” is een certificeringssysteem voor duurzame kassen. Deelname in dit systeem wordt ondersteund met specifieke nationale financiering en komt daarom niet in aanmerking voor GMO subsidie. Zie voor meer informatie: <http://www.groenlabelkas.nl/29/home.html>.

8. Naktuinbouw

Naktuinbouw is een onafhankelijke instantie die officiële inspectie- en certificeringstaken uitvoert met betrekking tot tuinbouwzaden en –planten onder accreditatie en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid. Naktuinbouw is een Zelfstandig Bestuursorgaan (ZBO) gereguleerd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. In het kader van de verplichte inspecties past Naktuinbouw de voorgeschreven Europese richtlijnen en verordeningen inzake teeltmateriaal voor de sierteelt-, boomkwekerij- en groentengewassen toe. Deze EU richtlijnen zijn verankerd in de Nederlandse wetgeving, nl. de Nederlandse Zaaizaad- en plantgoedwet. Naktuinbouw is een onafhankelijke en onbevooroordeelde partij. Naktuinbouw voert geen publieke taken uit met betrekking tot inspecties die de verantwoordelijkheid zijn van andere kwaliteitscontrole- en/of inspectiediensten (nationaal en internationaal) of alleen op basis van samenwerking.

Naktuinbouw is tevens belast met de beoordeling van rassen voor landbouw-, sierteelt, boomkwekerij- en groentengewassen op onderscheidendheid (Distinctness), uniformiteit (Uniformity) en stabiliteit (Stability) (het zogenaamde DUS onderzoek) voor registratiedoeleinden en/of voor het verlenen van Kwekersrecht, zowel op Nederlands als op Europees niveau.

Zie voor meer informatie: <http://www.naktuinbouw.nl/>. De lijst waarnaar verwezen wordt in de Appendix kan worden gevonden op www.biodatabase.nl/annex

9. Skal

Skal is de toezichthouder op de biologische productie in Nederland, aangewezen door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Skal is het aangewezen controleorgaan verantwoordelijk voor de controle op en certificering van biologische bedrijven in Nederland in het kader van de Verordeningen (EU) 2018/848. Als controleorgaan is Skal verantwoordelijk voor de uitvoering en toepassing van de Europese biologische regelgeving voor de primaire sector als ook voor de controle op producenten, importeurs en handelaren in verwerkte biologische producten. Skal controleert en verleent biologische certificeringen aan landbouwbedrijven en bedrijven die voldoen aan de biologische normen. Het doel van Skal is om consumenten zekerheid te verschaffen dat producten met een biologisch label of logo daadwerkelijk biologisch geproduceerd zijn. Skal inspecteert ieder gecertificeerd landbouwbedrijf en ander bedrijf ten minste een keer per jaar. Skal voert ook willekeurige controles ter plaatse uit die onaangekondigd kunnen zijn.

Zie voor meer informatie: <http://www.skal.nl/>

10. Raad voor de plantenrassen

Raad voor de plantenrassen is de autoriteit die in Nederland verantwoordelijk is voor het Kwekersrecht en de registratie van plantenrassen en bosbouwopstanden in het Nederlandse Rassenregister (NRR). De Raad is een Zelfstandig Bestuursorgaan (ZBO) en wordt ondersteund door de Afdeling Rassenonderzoek, dat onderdeel uitmaakt van Naktuinbouw.

Zie voor meer informatie: <https://www.raadvoorplantenrassen.nl/>

11. NIRS

NIRS is de afkorting voor Near Infrared Spectrography sensor.

12. Biologisch afbreekbaar plastic

Biologisch afbreekbaar plastic (een vorm van bioplastic) onderscheidt zich van gangbaar plastic omdat de grondstoffen een biobased oorsprong hebben. Bioplastic kan zowel composteerbaar zijn als niet-composteerbaar. Bioplastic is gemaakt van herbruikbare grondstoffen raw materials, zoals zetmeel, glucose, cellulose, melkzuur, eiwitten of van micro-organismen. Deze grondstoffen zijn onttrokken aan maïs, bieten, suikerriet, hout, aardappels, tapioca wortels of noten. In de toekomst kunnen ook restmaterialen en afval gebruikt worden als grondstoffen voor bioplastic.

In de afgelopen jaren zijn de kenmerken van bioplastic aanzienlijk verbeterd waardoor bioplastic kan concurreren met gangbaar plastic qua flexibiliteit, drukbaarheid, transparantie, hitte-bestendigheid en glans. De voordelen van het gebruik van bioplastic zijn:

- de productie van de materialen is niet of minder schadelijk voor het milieu,
- beter ademend materiaal waardoor de houdbaarheid van producten wordt verbeterd,
- omdat het materiaal vaak biologisch afbreekbaar is, kan het worden behandeld als groenafval.

Alleen biologisch afbreekbaar plastic komt in aanmerking voor subsidie. De meerkosten zullen worden berekend als de additionele kosten van de aanschaf in vergelijking tot gangbaar plastic of verpakkingsmateriaal. Omdat supermarkten en consumenten niet bereid zijn extra te betalen voor biologisch afbreekbaar verpakkingen is er geen additionële opbrengst die van de meerkosten moet worden afgetrokken.

Zie voor meer informatie:

<https://www.kidv.nl/>

<https://www.wageningenur.nl/nl/nieuws/Wageningen-UR-presenteert-Catalogus-Biobased-Verpakkingen.html/>

<http://www.biobasedpackaging.nl/materialen>